

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

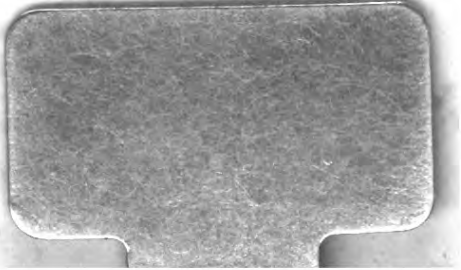
<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

~~on~~
attiver
1004

LOGICÆ.

ARTIS

COMPENDIUM.

AUCTORE ROBERTO SANDERSON,

COLL. LINC. OXON. QUONDAM SOCIO :
POSTEA EPISC. LINCOLN.

EDITIO NOVA EMENDATA.

OXONII,

J. ABRAMS:

LONDINI, G. BELL.

MDCCCXLI.

2642 . e . 11 .

OXONII:
EXCUDEBAT I. SHRIMPTON.

ELENCHUS CAPITUM

LIB. I.

DE SIMPLICIBUS TERMINIS.

Cap.		Pag.
I.	PRÆCOGNITA de Naturâ Logicæ	1
II.	De Prædicabilibus in genere	3
III.	De Genere, Specie, et Individuo	6
IV.	De Differentiâ	10
V.	De Proprio et Accidente	12
VI.	De tribus Definitionibus Antepredicamentibus	14
VII.	De reliquis Antepredicamentis	17
VIII.	De Prædicamentis in genere	21
IX.	De Prædicamento Substantiæ	22
X.	De Prædicamento Quantitatis	25
XI.	De Prædicamento Qualitatis	27
XII.	De Prædicamento Relationis	31
XIII.	De Prædicamentis Actionis et Passionis	34
XIV.	De quatuor ultimis Prædicamentis	37
XV.	De Oppositis	41
XVI.	De reliquis Post-predicamentis	44
XVII.	De Definitione	46
XVIII.	De Divisione	50
XIX.	De Identitate et Diversitate	52

LIB. II.

DE PROPOSITIONIBUS.

I.	De Propositionis partibus	56
II.	De Suppositione Terminorum	61
III.	De Ampliatione et Restrictione	67
IV.	De Divisionibus Propositionis	70
V.	De Oppositione Propositionum Categoricarum de Inesse	76
VI.	De Æquipollentiâ earundem	79
VII.	De Conversione earundem	81
VIII.	De Modalibus	84
IX.	De Exponibilibus	88
X.	De Hypotheticis	91

LIB. III.

DE DISCURSU.

I.	De Argumentatione	95
II.	De Partibus Syllogismi	97
III.	De Fundamento Formæ Syllogisticæ	100

Cap.	Pag.
IV. De tribus Syllogismorum Figuris . . .	103
v. De Reductione Syllogismorum . . .	106
VI. De Inventione Medii termini . . .	110
VII. De Syllogismis quibusdam specialibus . . .	113
VIII. De Enthymemate et Sorite . . .	115
IX. De Syllogismo Hypothetico . . .	118
X. De Inductione et Exemplo . . .	120
XI. De Fine et Præcognitis Demonstrationis . . .	122
XII. De Conditionibus propositionum Demonstrationis absolutis . . .	125
XIII. De Conditionibus propositionum Relatis . . .	129
XIV. De Demonstrationis variis gradibus . . .	131
XV. De Demonstratione <i>διότι</i> . . .	135
XVI. De Demonstratione potissimâ . . .	138
XVII. De Syllogismo Topico in genere . . .	141
XVIII. De Locis Topicis in genere . . .	144
XIX. De Locis a Causâ et Effectu . . .	145
XX. De Locis a Subjecto et Accidente . . .	148
XXI. De Locis a Dissentaneis et Comparatis . . .	151
XXII. De Locis a Conjugatis et Notatione . . .	156
XXIII. De Locis a Toto et Parte . . .	158
XXIV. De Locis a Genere et Specie . . .	160
XXV. De Locis a Definitione et Divisione . . .	162
XXVI. De Locis a Testimonio . . .	163
XXVII. De Fallaciis in genere . . .	165
XXVIII. De Fallaciis in Dictione . . .	167
XXIX. De Fallaciis extra Dictionem . . .	171
XXX. De Methodis in genere . . .	175
XXXI. De Methodis in specie . . .	178

APPENDIX PRIMA

DE USU LOGICÆ.

I. De Tractatione Simplicis Thematis . . .	183
II. De Tractatione Problematis Solitariâ . . .	197
III. De Disputatione . . .	213
IV. De Genesi Methodicâ . . .	233
v. De Analyti Logicâ . . .	239

APPENDIX POSTERIOR

MISCELLA.

I. De Quinque Habitibus Mentis . . .	248
II. De Circulo Disciplinarum . . .	257
III. De Colligendis Locis communibus . . .	264
IV. De Historiâ Logicæ . . .	270

LOGICÆ ARTIS COMPENDIUM.

LIB. I.

DE SIMPLICIBUS TERMINIS.

CAP. I.

PRÆCOGNITA DE NATURA LOGICÆ.

LOGICA, quæ et Synecdochicè *Dialectica*, est Parag. 1. Definitio Logicæ.
Ars rationis : sive, est, *Ars instrumentalis dirigens mentem nostram in cognitionem omnium intelligibilium*. Ideoque debet esse omnium disciplinarum prima, utpote ad reliquas acquirendas necessaria; quâ ratione Aristoteli, velut instrumentum Philosophiæ et reliquarum disciplinarum, ὄργανον appellatur.

Utilitates ejus sunt plurimæ, quas docebit Parag. 2. Finis et officia Logicæ.
usus: *Finis* vero unicus, *Cognitio* scil. rerum. *Officia*, quibus velut mediis finem suum consequitur, cum alia nonnulla, tum præsertim *tria hæc* :

1. <i>Definitio</i>	} quoties
res oc-
currunt	} <i>Obscuræ.</i>
<i>Universæ.</i>
<i>Dubiæ.</i>
2. <i>Divisio</i>		
3. <i>Ratiocinatio</i>		

Objectum Logicæ primario est, *Mens humana*; Parag. 3. Objectum Logicæ.
unde et Logicæ nomen, velut ἀπὸ τοῦ λόγου, id est, ratione: *secundario* etiam et *Oratio*, quæ

et ipsa λόγος dicta est, quâ sc. sensa mentis nostræ loquendo exprimimus.

Parag. 4.
Subjectum
Logicæ.

Materia, circa quam versatur, est omne illud, sive Ens, sive non Ens, quod vel mente complecti, vel oratione eloqui possumus. Ratio autem formalis considerandi est secunda intentio. Logicus enim considerat omnia themata, non secundum proprias ipsorum naturas, sed in quantum Logica instrumenta (quæ sunt secundæ notionēs) sunt eis applicabilia. Hinc Logicæ pro diversa ratione multiplex assignari potest subjectum.

Subjectum Logicæ	{	Informationis (sive	{	Primario, <i>Mens hu-</i>
) est λόγος,		mana, sive <i>Ratio.</i>
		id est	Secundario, <i>Oratio.</i>	
		Operationis (sive <i>subjectum materiale</i>) est		
		<i>Thema, seu Quæstio intelligibilis, πᾶν νοητόν.</i>		
		Tractationis	{	Totale et adæquatum, est
	(sive <i>subjectum formale,</i>)	<i>Secunda intentio.</i>		
				Principale, est <i>Syllogis-</i>
				<i>mus</i> ; vel etiam magis spe-
				cialiter, <i>Demonstratio.</i>

Parag. 5.
Partitio-
nes Logicæ,
et Organi
Aristote-
lici.

Logicæ tres sunt partes, pro numero actuum mentis ab ea dirigibilium; quarum *prima* dirigit primum actum Mentis, sc. *Conceptum simplicem*; id est, agit *de simplicibus Terminis*: quo pertinent introductio Porphyriana, et liber Categoriarum Aristotelis.

Secunda dirigit secundum actum Mentis, sc. *Compositionem* et *Divisionem*, et est *de Propositione*: quo spectat lib. de Interpretatione.

Tertia dirigit tertium et ultimum Mentis actum,

sc. *Discursum*, et est de *Argumentatione et Methodo*; quo spectant Analyticorum Priorum libri duo, totidemque Posteriorum, octo Topicorum, Elenchorum demum duo.

Quæstiones primi capituli.

1. *De nomine Logicæ et Dialecticæ.*
2. *De genere Logicæ.*
3. *De definitione Logicæ.*
4. *De fine Logicæ.*
5. *De variis Logicæ utilitatibus.*
6. *De necessitate Logicæ, ejusque ordine ad reliquas disciplinas.*
7. *De objecto Logicæ.*
8. *De subjecto Logicæ.*
- *9. *De primis et secundis Intentionibus.*
10. *De differentia Logicæ a cognatis disciplinis, præsertim Rhetorica.*
11. *De variis Logicæ divisionibus.*
12. *De Logicæ docente et utente.*

CAP. II.

DE PRÆDICABILIBUS IN GENERE.

Libellus Porphyrianus *Isagoge* dicitur, sive Parag. 1. Scopus libelli Porphyriani. *Introductio*; quia est quædam quasi porticus et vestibulum Logicæ Aristotelicæ; ejus præcipuè partis, quæ in libro *Categoriarum* continetur: quo nomine et ab authore opus susceptum est in gratiam Chrysaorii discipuli sui. Ejus Subjectum est *Prædicabile*.

Parag. 2. *Definitio Prædicabilis.* Est autem *Prædicabile* (sive *Universale*) quod aptum natum est prædicari de pluribus. Ut animal, homo, rationale, risibile, album. Idem sunt reipsa *Prædicabile* et *Universale*; sed differunt ratione; nam *Prædicabile* dicitur, quatenus de multis prædicatur. *Universale* vero quatenus inest in multis.

Parag. 3. *Numerus Prædicabilium.* *Prædicabilia* sunt quinque, quæ et quinque voces appellantur; sc. *Genus*, *Species*, *Differentia*, *Accidens proprium*, quod simpliciter *Proprium*; et *Accidens commune*, quod simpliciter *Accidens* dici solet. Horum *Genus* et *Species* in *Quid*; *Differentia* in *Quale quid*; *Proprium* et *Accidens* in *Quale*; sed *Proprium* conversim et necessario; *Accidens* contingenter et non conversim prædicantur.

Parag. 4. *Utilitas Prædicabilium.* Cognitio *Prædicabilium*, (et consequenter introductio Porphyriana) conducit ad quatuor, sc. ad

1. *Definitionem*, quæ semper est *Speciei*: constatque, si sit propria et essentialis, ex *Genere* et *Differentia*; sin impropria et descriptiva, ex *Genere* et *Proprio*, vel cumulo *Accidentium*.

2. *Divisionem*, quæ plerumque est *Generis* in suas *Species* per oppositas *Differentias* aut *Propria*; non raro *Subjecti* in *Accidentia*, aut è contra.

3. *Demonstrationem*, quæ est *Syllogismus* necessarius, cujus majus extremum est *Proprium*, minus extremum *Species*, medius vero terminus *Definitio Speciei essentialis* ex *Genere* constans et *Differentia*.

4. *Prædicamenta*, quæ non sunt aliud quàm coordinatio Generum et Specierum in directa, et Differentiarum in serie collateralis.

Prædicatio omnis aut est	{	<i>Naturalis</i> sive <i>directa</i> : eaque vel	<i>Æqualis</i> ; cum æquale prædicatur de æquali : ut <i>rationale</i> vel <i>risibile</i> de homine. <i>Inæqualis</i> ; cum vel superius prædicatur de inferiori (<i>univocè</i>) ; vel accidens commune de suo subjecto (<i>denominativè</i>) : ut <i>animal</i> vel <i>album</i> de homine.
		aut <i>Non naturalis</i> , eaque vel	<i>Indirecta</i> , et <i>contra naturam</i> , cum aut inferius de superiori prædicatur ; aut subjectum de accidente : ut <i>homo</i> de animali vel albo. <i>Per accidens</i> , et <i>præter naturam</i> ; cum è duobus accidentibus eidem communi subjecto inhærentibus, alterum de altero prædicatur ; ut <i>hoc album</i> de <i>hoc dulci</i> .

Ea solum prædicatio est hujus loci, et propriè Logica, quæ *directa* est, et *naturalis*.

Quæstiones capitis secundi.

1. *De libello Porphyriano.*
2. *De definitione Prædicabilis et Universalis.*
- *3. Sintne universalis in rerum naturâ, vel in solo intellectu?
- *4. Sintne corporea vel incorporea?

- *5. Existantnè extra singularia?
 6. *De numero Prædicabilium.*
 7. *De quadruplici utilitate Prædicabilium.*
 8. *De variis prædicandi generibus.*

CAP. III.

DE GENERE, SPECIE, ET INDIVIDUO.

Parag. 1.
*Tres acceptiones
 Generis.*

Generis, inter alia significata, tres sunt *acceptiones*, quarum ut nobiliorum meminit Porphyrius: duæ *civiles*, tertia *Logica*.

Genus in acceptione { *Primá*, est collectio multorum hominum, qui ad unum aliquem velut principium relati cognatione quadam inter se sunt affecti; quo sensu *posterius Herculis genus dicuntur Heraclidarum.*

{ *Secundá* est ortus uniuscujusque Principium, sive sit { *Generans*, ut pater et majores; quomodo *Tantalus* dicitur *genus ducere a Jove.*

{ *Conservans*, ut locus et patria: quomodo *Plato* dicitur *genere Atheniensis.*

{ *Tertiá*, quæ sola est *Logica* (sic dictum ob similitudinem quam habet cum genere civili, præsertim in secunda acceptione) *id est cui subjicitur species*; ut *animal*, cui subjicitur *homo*.

Parag. 2.
*Definitio
 Generis.*

Genus Logicum est, quod prædicatur de pluribus differentibus specie in quid: ut *animal* de homine et bove. Dicuntur autem ea *differre specie*, quæ habent diversas differentias constitu-

entes : ut homo et bos ; *prædicari* vero in *quid* ea, quæ apte respondent quæstioni quâ *quid* sit res quæritur. Ut si quærat *quid* sit homo, aut bos ; apte respondetur, quod sint animalia.

Species (civilis) inter alia sua significata accipitur pro externâ formâ aut pulchritudine corporis : unde hominem pulchrum et formosum, *speciosum* dicimus. Parag. 3.
Acceptio-
nes, et de-
finitiones
Speciei.

Species Logica considerata respectu { Superiorum, et ut *Subjicibilis*, definitur esse id *quod subjicitur generi* ; atque iterum, id cui genus attribuitur in quæstione quid est ? intellige utrobique *Immediate*.
Inferiorum, et ut *Prædicabilis*, est *quod prædicatur* (immediatè) *de pluribus differentibus numero* (tantum) *in quid* : ut *homo*, de Socrate et Platone.

Dicuntur autem ea *differre numero*, quæ diversum numerum efficiunt, ut *Socrates, Plato, &c.*

Genera *generalissima*, sive *summa*, sunt quibus non datur superius genus : vel, quæ sunt ita genera, ut nunquam possint esse species, ut *substantia*. Species *specialissimæ*, sive *infimæ*, sunt, quibus non datur species inferior ; vel, quæ ita sunt species, ut nunquam possint esse genera : ut *homo*. *Subalterna* genera, sive species *subalternæ*, sunt, quæ ad aliud et aliud relata, simul et genera sunt et species : ut *animal, vivens, corpus*. Parag. 4.
Generalis-
sima, Spe-
cialissima,
et Subal-
terna.

1. Genus omne est latius qualibet sui Specie. Parag. 5.
2. Genus habet rationem *partis* et incompleti, Canones

Generis et Speciei. Species *totius* et completi; Genus *Materiæ*, Differentia *Formæ*, Species *Compositi*.

3. Genus et Species prædicantur æqualiter de suis inferioribus.

4. Tota natura Generis continetur in qualibet sui Specie; et Speciei in quolibet Individuo.

5. Genera summa sunt tantum decem: Species infimæ sunt in aliquo certo, sed nobis incognito numero.

Parag. 6. *Definitio Individui.* Individuum est, quod de uno solo prædicatur: ut *Socrates*. Habet et hæc vox alias suas acceptiones; sed hic sumitur pro Ente *singulari*, ita determinato et restricto, ut sit prorsus indivisibile in inferiora.

Parag. 7. *Individui acceptiones.*

Individuum aliud est

Certum et determinatum, quod exprimitur vel per

Nomen proprium, ut *Socrates*, *Bucephalus*: et dicitur individuum *Signatum*, sive Determinatum.

Nomen commune et Pronomen demonstrativum; ut *hic homo*, *ille equus*: et dicitur individuum *Demonstrativum*.

Circumlocutionem aliquam, quæ fit etiam multis modis; ut *Sophonisci filius* pro *Socrate*; *Orator* pro *Cicerone*, &c. Et dicitur Individuum *ex Hypothesi*, vel *Periphrasticum*.

Vagum et indeterminatum, quod exprimitur per nomen commune, et signum particulare: ut, *aliquis homo*, *quidam equus*.

Individua sunt numero infinito et vario ; ideoque nec sub scientiam cadere possunt. Individua ejusdem speciei distinguuntur inter se proprietatibus quibusdam accidentalibus, quarum collectio in duobus nunquam potest esse eadem.

Quæstiones tertii capituli.

1. *De acceptionibus Generis et Speciei.*
2. *De prima definitione Generis.*
3. *De secunda definitione Generis.*
4. *De definitionibus Speciei subjicibilis.*
5. *De tertia definitione Speciei.*
6. *De arbore Porphyriana.*
7. *De conservatione Generis et Speciei in suis inferioribus.*
8. *De Individui definitione.*
9. *De Individui diversis modis.*
- *10. *De principio Individuationis.*
11. *De numero Generum, Specierum, et Individuorum.*
12. *De collatione Generis cum reliquis Prædicabilibus.*
13. *De collatione Speciei.*

CAP. IV.

DE DIFFERENTIA.

Parag. 1.
*Acceptio-
nes Diffe-
rentiæ.*

Differen-
tia tribus
modis di-
citur;

Communiter; quâ res ab aliis, vel etiam à seipsis, differunt accidente aliquo *separabili*: ut *Socrates* stans à *Platone* sedente, et *Socrates* senex à *Socrate* puero.

Propriè; quâ res ab aliis differunt accidente aliquo *inseparabili*; ut *Socrates* à *Platone* per nasi aduncitatem.

Maxime propriè; quâ res inter se forma *essentiali* differunt: ut *Socrates* à *Bucephalo* per rationis facultatem.

Ex his differentia Communis est separabilis, reliquæ inseparabiles; Communis facit *alteratum*; Propria *alterum*; maxime Propria *aliud*: istæ sunt differentia per accidens, hæc est per se: illæ recipiunt magis et minus, hæc non; illæ ad duo ultima Prædicabilia pertinent, hæc sola constituit tertium Prædicabile.

Parag. 2.
*Definitio-
nes Diffe-
rentiæ.*

Quinque sunt apud Porphyrium *Differentiæ* definitiones.

1. Differentia est, quâ species superat genus: ut per *rationale* homo superat animal.

2. *Differentia est apta nata prædicari de pluribus differentibus specie* (vel numero tantum) *in quale quid*. Ea autem dicuntur prædicari in *quale quid*, quæ apte respondent quæstioni, quâ, *qualis sit res secundum essentiam*, quæritur; ut

si quærat *qualis* sit homo secundum essentiam ; apte respondetur, quod *rationalis*.

3. Differentia est, quæ vim habet dividendi (id est *separandi et distinguendi*) ea quæ sunt sub eodem genere: ut *rationale* dividit hominem à bruto.

4. Differentia est, quâ res inter se differunt.

5. Differentia est, quâ res ita inter se differunt, ut ad constituendam rei essentiam plurimum conferat, sitque ejus pars. Quanquam hæc non tam nova definitio censenda est, quam explicatio quædam et absolutio superioris. Ex his quinque definitionibus sola secunda competit differentiæ, quatenus est *Prædicabile*.

Differentia consideratur vel ut est	{	<i>Divisiva generis</i> , quatenus dividit genus in suas species, ut <i>rationale animal</i> .	Parag. 3. <i>Divisiones Differentiæ.</i>
		<i>Constitutiva speciei</i> , quatenus constituit speciem in suo esse; ut <i>rationale hominem</i> .	

Hæc divisio est ejusdem rei in diversos tantum modos: eadem enim Differentia perpetuo est et divisiva, et constitutiva, diverso tamen respectu.

Differentia constitutiva alia est	{	<i>Generica</i> , quæ constituit speciem subalternam; ut, <i>sensibile animal</i> .
		<i>Specifica</i> , quæ constituit speciem infimam; ut, <i>rationale hominem</i> .

Quæstiones quarti capitis.

1. *De tribus acceptionibus Differentiæ.*

2. *De prima definitione Differentiæ.*

3. *De secunda definitione Differentiæ.*
4. *De reliquis definitionibus Differentiæ.*
5. *De divisionibus Differentiæ.*
6. *De collatione Differentiæ cum reliquis prædicabilibus.*

CAP. V.

DE PROPRIO ET ACCIDENTE.

Parag. 1. *Quatuor modi Proprii.* Proprium dicitur quatuor modis. Proprium *primo modo* est, quod convenit soli, non omni: ut homini *mederi*.

Proprium *secundo modo* est, quod convenit omni, non soli: ut homini *bipedem* esse. Et iste modus est omnium maximè improprius.

Proprium *tertio modo*, quod convenit omni, et soli, sed non semper: ut homini *canescere in senectute*. Etsi accuratè loquendo, non detur aliquod hoc modo proprium: quod enim omni convenit, id et semper conveniat necesse est.

Proprium *quarto modo* (quod solum constituit quartum Prædicabile) est, quod *convenit omni, soli, et semper*: ut homini *risibilitas*. In istis descriptionibus *ly Soli* refertur ad speciem; *ly Omni* ad inferiora speciei.

Parag. 2. *Canones Proprii quarto modo.* 1. Proprium fluit à principiis essentialibus speciei, ut *risibilitas à rationalitate*. Hinc proprium dicitur ad rei essentialiam pertinere: non ut *constituens*, sed ut *consequens* essentialiam.

2. Proprium etsi *realiter* idem, *formaliter* tamen differt à suâ specie.

3. Proprium recipitur cum specie: et pro-

inde est et inseparabile à suâ specie, et incommunicabile alteri.

4. Proprium aliud est { *Genericum*, quod fluens à principiis speciei subalternæ, cum eâ recipitur: ut *mobile* cum corpore.
Specificum, quod fluens à principiis speciei infimæ, cum eâ recipitur: ut *risibile* cum homine.

Accidentis tres definitiones tradit Porphyrius.

1. Accidens est, quod *adest et abest sine subjecti interitu*, ut *albedo*. Est autem Subjectum illa substantia cui inhæret Accidens, et quæ illud sustentat; ut *cygnus*. Parag. 3.
Accidentis
definitiones.

2. Accidens est, quod contingit eidem inesse, et non inesse.

3. Accidens est, quod nec est genus, nec species, nec differentia, nec proprium, semperque in re aliqua subjecta inhæret: unde illud, *Accidentis esse est inesse*.

Idem accidens numero non potest esse in diversis subjectis; sive simul, sive successivè. Parag. 4.
Divisiones
Accidentis.

Accidens aliud est { *Separabile*, quod etiam actu potest separari à suo subjecto: ut *frigus* ab aqua.
Inseparabile, quod non nisi intellectu separari potest; ut *humor* ab aqua.

Accidentia nonnulla certum subjectum aut consignant, et Copulata dicuntur, ut *semietas*: aut supponunt, et Propria dicuntur (primo sc.

modo) ut *Grammatica*. Quorum ista *Propria* sunt certæ alicujus speciei, illa certæ alicujus partis.

Quæstiones quinti capitis.

1. *De tribus primis modis Proprii.*
2. *De definitione Proprii quarto modo.*
3. *De fluxu Proprii a principiis speciei.*
4. *De reciprocatione Proprii et speciei.*
5. *De formali diversitate Proprii et suæ speciei.*
6. *De variis acceptionibus Accidentis.*
7. *De Accidentis definitionibus.*
8. *De inhærentia Accidentis.*
9. *De unitate subjecti Accidentis.*
10. *De Accidente separabili et inseparabili.*
11. *De aliis divisionibus accidentis.*
12. *De collatione Proprii cum reliquis prædicabilibus.*
13. *De collatione Accidentis.*

CAP. VI.

DE TRIBUS DEFINITIONIBUS ANTEPRÆDICAMENTALIBUS.

Parag. 1.
Anteprædicamenta
in genere.

Anteprædicamentum est doctrina præambula immediate conducens ad doctrinam Prædicamentorum. Sunt autem *Anteprædicamenta* in genere tria, in specie septem: tres sc. *Definitiones*, duæ *Divisiones*, duæ item *Regulæ*.

Definitiones sunt *Æquivocorum*, *Univocorum*, et *Denominativorum*.

Æquivoca (æquivocata) sunt quorum nomen solum est commune, ratio autem substantiæ (id est, essentialis definitio) secundum illud nomen alia atque alia: ut *animalis* nomen commune est homini vivo et picto, sed diversa est definitio utriusque. *Æquivocum* (æquivocans) est nomen illud commune, quod suis significatis secundum diversas rationes attribuitur: ut *Gallus* est *Æquivocum* æquivocans, *Gallus homo*, et *gallus avis* *Æquivoca* æquivocata.

Æquivoca alia sunt { *A casu*, de quibus nulla dari potest ratio, cur in eodem communi nomine convenient; ut *Gallus homo et avis*: et hæc sunt propriissime *Æquivoca*.
A consilio, de quibus assignari potest aliqua ratio dependentiæ vel similitudinis, cur convenient in nomine; ut *homo vivus et pictus*: quæ *æquivoca ad unum*, aut per Synecdochen *Analogæ* quandoque appellantur.

1. *Æquivoca* ante factam distinctionem nec definiiri possunt, nec sub scientiam cadere.

2. *Ens* respectu decem prædicamentorum est *Commune analogum*.

3. *Analogum* per se positum præsumitur stare pro famosiori *Analogato*.

Univoca (univocata) sunt quorum et nomen commune est, et ratio substantiæ secundum illud nomen eadem: ut *animalis* et nomen et definitio

Parag. 2.
Prima definitio,
Æquivocorum.

Parag. 3.
Divisio
Æquivocorum.

Parag. 4.
Canones
Æquivocorum.

Parag. 5.
Secunda definitio,
Univocorum.

communis est *homini, et equo, et leoni*. *Univocum* (univocans) est nomen illud commune quod secundum eandem rationem multis attribuitur: ut *animal homini, bovi, leoni*. *Æquivocis* aliquando opponuntur *Multivoca*; *Univocis Diverſivoca*.

Parag. 6.
Definitio
tertia De-
nominati-
vorum.

Denominativa (ut vulgo dici solent, rectius fortasse denominata dicenda) sunt, quæ solo casu, hoc est terminatione vocis, ab aliquo differentia, habent ab eo nominis appellationem: ut à *justitia justus*.

In omni denominatione sunt tria sc.	{	<i>Forma denominans</i> ; et est accidens abstractum inhærens Subjecto: ut <i>justitia</i> .
		<i>Subjectum denominatum</i> ; et est substantia cui forma inhæret; ut <i>Socrates</i> .
		<i>Denominativum</i> , et est accidens concretum, quod de subjecto prædicatur, et à forma oritur: ut <i>justus</i> .

Denominans et *denominativum*, ut *justitia* et *justus*.

Quantum ad	{	<i>Vocem</i> {	Conveniunt in principio, Differunt in fine.
		<i>Significationem</i> {	Conveniunt in re significata. Differunt in modo significandi.

Parag. 7.
Triplex
forma
Prædicationis.

Usus harum definitionum est, ut discernatur triplex forma prædicationis; *Æquivocæ* sc., *Univocæ* et *Denominativæ*.

Prædicari { *Æquivocè*, est prædicari secundum nomen et non secundum definitionem: quomodo *Ens* prædicatur de decem prædicamentis.

Univocè, est prædicari secundum utrumque; quomodo *superiora* prædicantur de inferioribus ejusdem prædicamenti.

Denominativè, est prædicari in concreto ad modum accidentis de subjecto: quomodo *accidentia* in novem ultimis prædicamentis prædicantur de substantiis in primo.

Quæstiones sexti capituli.

1. *De Antepædicamentis in genere.*
2. *De prima definitione, Æquivocorum.*
3. *De secunda definitione, Univocorum.*
4. *De tertia definitione, Denominativorum.*
5. *An Ens sit analogum ad decem prædicamenta?*
6. *De multivocis, et diversivocis.*
7. *De triplici forma Prædicationis.*

CAP. VII.

DE RELIQUIS ANTEPRÆDICAMENTIS.

Duæ sunt divisiones: eorum quæ dicuntur, hoc est *vocum*, una; altera eorum quæ sunt, id est *rerum*.

Parag. 1.
Prior di-
visio Vo-
cum.

Vocum
aliæ
sunt

{	<i>Complexæ</i> , quæ dicuntur, cum conjunctione; ut <i>Socrates currit, Plato legit.</i>
	<i>Incomplexæ</i> , quæ dicuntur sine conjunctione; ut <i>Socrates, currit, legit.</i>

Complexio et incomplexio, si spectentur *quoad vocem*, vox incomplexa erit, quæ est unica tantum dictio; complexa, quæ plures. Sin *quoad rem* ipsam et conceptum intellectus in re fundatum, vox incomplexa erit, cui respondet in intellectu conceptus simplex; complexa cui complexus.

Hinc fit, ut voces sint aliæ

{	Simpliciter incomplexæ; quando simplici dictioni simplex conceptus respondet: ut <i>homo, animal.</i>
	Simpliciter complexæ; quando pluribus dictionibus respondet in intellectu conceptus complexus: ut <i>homo est animal.</i>

Partim

{	com- plexæ, partim	Incomplexæ voce, et complexæ re; quando simplici dictioni respondet in intellectu conceptus complexus: ut <i>pluit.</i>
	incom- plexæ: et sunt	Complexæ voce, et incomplexæ re; quando pluribus dictionibus respondet in intellectu conceptus simplex: ut <i>corpus animatum.</i>

vel

Res aliæ sunt *universales*, aliæ *singulares*, quarum universales dicuntur de Subjecto: singulares vero non. Aliæ rursus *Substantiæ*, aliæ *Accidentia*: quorum *Accidentia* insunt in Subjecto; *Substantiæ* vero non. Ex horum complexione oritur quadrimembris divisio *rerum* ista.

Parag. 2.
Secunda
divisio
Rerum.

Eorum, quæ sunt, quædam {

Dicuntur de subjecto, et non insunt in subjecto, et sunt substantiæ universales: ut animal.

Insunt in, et non dicuntur de, et sunt accidentia singularia: ut hoc album.

Et insunt in, et dicuntur de, et sunt accidentia universalia: ut album.

Nec insunt in, nec dicuntur de, et sunt substantiæ singulares: ut Socrates.

Multi sunt modi inessendi, de quibus versiculi: Parag. 3.
Inesse in et dici de subjecto.

Insunt Pars, Totum, Genus et Species, Calor igni, Rex in regno, Res in fine, locoque locatum.

Sed illud solum dicitur inesse in subjecto (quod ad præsens negotium pertinet) *quod inest alicui non tanquam pars, nec potest separatum ab eo cui inest, subsistere.*

Subjec-
tum est
duplex;
aliud {

*Prædicationis, sive de quo: quod sub-
jicitur in prædicatione, ut Socrates est
homo: Socrates ibi subjicitur homini:
quale intelligitur in ly dici de subjecto.*

*InhæSIONIS, sive in quo: quod subji-
citur Accidenti; sive, cui Accidens in-
hæret, ut Socrati albedo: quale intel-
ligitur in ly inesse in subjecto.*

Quando alterum de altero tanquam de subjecto prædicatur (*directe et affirmative*) quicquid prædicatur (*per se et directe*) de prædicato, prædicatur etiam de subjecto: ut quia *animal* prædicatur de *homine*, etiam *corpus*, quod de *animali* prædicatur, de *homine* prædicatur. Est autem *directa* prædicatio, quoties superius prædicatur de infe- Parag. 4.
Regula prima.
κατὰ βάθος.

rioni, aut æquale de æquali: prædicatio vero *per se*, quoties prædicatum est unum ex quatuor prioribus prædicabilibus, aut ex eis conflatum. Usus regulæ est, tum ut ostendatur ordo, qui est inter superiora et inferiora ejusdem Prædicamenti: tum ut possimus quamlibet rem propositam expeditius certiusque ad proprium suum Prædicamentum referre.

Parag. 5.
Regula
secunda.
κατὰ
πλάτος.

Diversorum generum non subalternatim positum diversæ sunt species et differentiæ: ut *animalis*, et *scientiæ*. Genera dicuntur *subalternatim* poni, quorum unum essentialiter continetur sub altero; ut *animal*, et *corpus*: non *subalternatim* vero, quorum neutrum sub altero essentialiter continetur: ut *animal* et *scientia*. De his expresse datur regula, non de illis: nihil enim impedit illorum easdem esse species et differentias, ut *animalis*, et *corporis*. Usus regulæ potissimum est ad vitandam confusionem Prædicamentorum, et ad distinguendum inter se res diversorum Prædicamentorum.

Quæstiones septimi capituli.

1. *De divisione Vocum.*
2. *De divisione Rerum.*
3. *De modis Inessendi.*
4. *De priori Regula.*
5. *De posteriori Regula.*

CAP. VIII.

DE PRÆDICAMENTIS IN GENERE.

1. *Prædicamentum* est generum, specierum, et individuum, secundum sub et supra series ordinata. Suntque ea numero totidem, quot genera summa, à quibus singulis singula appellationem suam sunt sortita : sc. Substantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Passio, Ubi, Quando, Situs, Habitus. Singulorum exempla disticho comprehenderunt,

1	2	3	4	5	6
<i>Arbor</i>	<i>Sex</i>	<i>Servos</i>	<i>Fervore</i>	<i>Refrigerat</i>	<i>Ustos.</i>
7	8	9	10		
<i>Ruri</i>	<i>Cras</i>	<i>Stabo,</i>	<i>nec</i>	<i>Tunicatus ero.</i>	

In aliquâ istarum classium quicquid uspiam rerum est collocatur; modo sit *unum* quid, *reale*, *completum*, *limitatæque* ac *finitæ naturæ*. Exulant ergo his sedibus *intentiones secundæ*, *privationes et ficta*, quia non sunt realia : *concreta*, *æquivoca*, et *complexa*, quia non sunt una ; *pars* quia non est completum quid ; *Deus*, quia non est finitæ ; *transcendens*, quia non est limitatæ naturæ. Hinc versiculi ;

Complexum, Consignificans, Privatio, Fictum,
Pars, Deus, Æquivocum, Transcendens, Ens
rationis :

Sunt exclusa decem classibus ista novem.

Ita tamen ut istorum plurima analogicè, vel reductivè, vel per accidens, ad Prædicamenta pertinere aliquando possint.

Parag. 1.
Numerus
et definitio
Prædicamentorum.

Parag. 2.
Quæ in eis
collocen-
tur, et quæ
non.

Questiones octavi capitis.

- *1. An Prædicamenta sint Logicæ considerationis, et quomodo?
- *2. De libro Categoriarum Aristotelis.
 - 3. *De nomine et definitione Prædicamenti.*
 - 4. *De numero Prædicamentorum?*
 - 5. *An omne Ens sit in Prædicamento.*
 - 6. *De vocibus Complexis.*
 - 7. *De vocibus Concretis.*
 - 8. *De Privationibus.*
 - 9. *De Fictis rebus.*
 - 10. *De Partibus rerum.*
 - 11. *De Deo Opt. Max.*
 - 12. *De Æquivocis et Analogis.*
 - 13. *De Transcendentibus.*
 - 14. *De Entibus Relationis.*
 - 15. *De Individuis et Differentiis.*
- *16. An idem possit esse in diversis Prædicamentis?

CAP. IX.

DE PRÆDICAMENTO SUBSTANTIÆ.

Parag. 1.
*Definitio,
et divisio
Substantiæ.*

Substantia est *Ens per se subsistens* : estque omni Accidente prior *ordine, natura, et cognitione* ; eique substat sustentando ipsum. Substantia prima est vel secunda. Prima, sive singularis et individua, est, quæ neque de subjecto aliquo dicitur, neque alicui subjecto inest, ut *Socrates, hic homo*. Secundæ sunt primarum

species et specierum genera, usque ad ipsam substantiam summum genus, ut *homo, animal, &c.*

Substantiarum prima est *magis* substantia (hoc est, *perfectior*) quam secunda, quia pluribus substat: secundarum vero species, in quantum vicinior primæ quam genus, et simpliciter omnia inferiora superioribus. Positis primis substantiis, ponuntur reliqua omnia, cum *secundæ substantiæ*, tum etiam *accidentia*; unde illud vulgatum, *Nato Socrate nascuntur omnia Prædicamenta*: et iis sublatis nihil aliorum potest remanere; non *secundæ substantiæ*, quia illarum est dici de primis; nec etiam *accidentia*, quia illorum est inesse in primis.

Parag. 2.
Comparatio Substantiarum.

Proprietates substantiæ Aristoteli sunt sex.

1. Substantia non inest in subjecto. Hoc convenit omni substantiæ: non completæ modo, sed et differentiis etiam, ac partibus substantiarum; eique soli.

Parag. 3.
Proprietates Substantiæ.

2. Substantia prædicatur univocè de iis de quibus prædicatur. Hoc convenit omnibus et solis secundis substantiis, earumque differentiis: nam à prima substantia nulla sumitur prædicatio.

3. Omnis substantia videtur significare hoc aliquid, id est, rem singularem. Sed revera hoc soli primæ convenit; quum secundæ potius (propter differentias) *quale quid* significant, seu naturam universalem.

4. Substantiæ nihil contrariatur. Nec enim substantia substantiæ contraria est (nisi gratia qualitatum,) nec accidens substantiæ.

5. Substantia non suscipit magis et minus.
Hoc ut superius, convenit omni, non soli.

6. Substantia (quod est ei maximè proprium)
eadem numero manens est capax contrariorum,
ut aqua caloris et frigoris.

In hoc Prædicamento reponuntur

Parag. 4.
*Quæ res
huc perti-
neant.*

1. Omnes *Spiritus incorporei*: ut angeli,
dæmones, anima.

2. *Corpora Cælestia*: ut orbes, stellæ.

3. *Quatuor Elementa*: ut ignis, aër, aqua,
terra.

4. *Imperfecte mista*: ut vapor, grando, pluvia,
fulgur.

5. *Metalla*: ut aurum, æs, plumbum.

6. *Mineralia reliquæ*: ut lapides, gemmæ,
sal, bitumen.

7. *Plantæ*: herbæ sc., frutices, et arbores: ut
lactuca, rosa, quercus.

8. *Plantarum flores et fructus*: ut hyacinthus,
lilium, glans, pyrum.

9. *Animalia*: ut homo, leo, aquila, cancer,
vipera.

Quæstiones noni capitis.

1. *De ordine Substantiæ.*

2. *De divisione Substantiæ in primam et se-
cundam.*

3. *De comparatione Substantiarum inter se.*

4. *An sublatis primis Substantiis reliqua tollantur
omnia.*

5. *De prima proprietate Substantiæ.*

6. *De secunda proprietate.*
7. *De tertia proprietate.*
8. *De quarta proprietate.*
9. *De quinta proprietate.*
10. *De sexta proprietate.*
11. *De tabula Prædicamenti substantiæ, et de rebus eo pertinentibus.*

CAP. X.

DE PRÆDICAMENTO QUANTITATIS.

Quantitas est *mensura substantiæ, secundum* Parag. 1.
quam quanti dicimur. Ea *continua* est, aut Quantita-
discreta. Continua quantitas est, tis defini-
 cujus partes tio et di-
 inter se communi aliquo termino copulantur. visio.
 Ejus species sunt Linea, Superficies, Corpus; et
 ex veterum sententia, Locus, et Tempus.

Linea est magnitudo longa sine latitudine et profunditate; cujus communis terminus est Punctum. Superficies est magnitudo longa et lata sine profunditate; cujus communis terminus est Linea. Corpus est ipsa trina dimensio, sive magnitudo longa, lata, et profunda; cujus communis terminus est Superficies. Temporis terminus est Instans, sive ipsum Nunc: Loci idem, qui et corporis, nempe Superficies.

Discreta quantitas est, cujus partes nullo communi termino copulantur. Est que Numerus, et secundum veteres Oratio. Numerus est multitudo ex unitatibus conflata: Unitas est principium

Numeri. Oratio est mensura syllabæ longæ et brevis.

Parag. 2.
Quantitatis divisio alia.

Quantitatum aliæ constant ex partibus habentibus positionem inter se, aliæ ex non habentibus. In illis sunt Linea, Superficies, Corpus, Locus: in istis Numerus, Tempus, et Oratio. Ut enim partes alicujus quantitatis habeant inter se positionem, duo requiruntur; continuitas sc. partium, et earundem permanentia. Continuitas deest in partibus Numeri; permanentia in partibus Temporis; utraque in partibus Orationis.

Proprietates quantitatis sunt tres.

1. Quantitati nihil est contrarium: convenit omni, non soli.
2. Quantitas non recipit magis et minus; convenit omni, non soli.
3. Secundum quantitatem res dicuntur æquales vel inæquales. Et hoc est quantitati maximè proprium, eique soli convenit.

Huc pertinent omnes species,

Parag. 3.
Quæ res huc pertinent.

1. *Linearum*;
 2. *Superficerum*;
 3. *Corporum*;
 4. *Numerorum*;
 5. *Ponderum*;
 6. *Mensurarum*;
 7. *Nummorum*;
- ut par, ternarius.
ut as, uncia, libra.
earumque, aut *linearum et superficerum*; ut cubitus, stadium, milliare, jugerum: aut *solidorum*; ut pinta, quarta, modius, dolium.
ut festertius, mina, talentum.

Quæstiones decimi capituli.

1. *De ordine Quantitatis et reliquorum novem prædicamentorum.*
2. *De definitione Quantitatis.*
3. *De duabus divisionibus Quantitatis.*
4. *De Linea, Superficie, et Corpore.*
5. *De Numero.*
6. *De Loco, Tempore, et Oratione.*
7. *De prima et secunda proprietate Quantitatis.*
8. *De tertia proprietate Quantitatis.*
9. *De rebus pertinentibus ad prædicamentum Quantitatis.*

CAP. XI.

DE PRÆDICAMENTO QUALITATIS.

Qualitas est *forma accidentalis, à quâ substantia denominatur qualis: ut albedo. Quale est, quod à qualitate denominativè dicitur: ut album.* Parag. 1. Definitio Qualitatis, et Qualis. Qualitatis Prædicamentum omnium copiosissimum est; sed omnis illa varietas ad quatuor genera reducitur ab Aristotele: sc. Habitum et Dispositionem; Naturalem Potentiam, et Impotentiam; Qualitatem Patibilem, et Passionem; Formam, et Figuram.

Habitus est qualitas acquisita (vel divinitus infusa) per quam subjectum fit habilis ad edendas aliquas operationes, ad quas edendas per naturam minus est habile: ut *Grammatica*. Hæc si firmiter radicetur in subjecto, ita ut non sit facile mobilis, propriè *Habitus*; sin levius, et ita, ut sit facilè mobilis, *Dispositio* potius appellatur; quæ Parag. 2. Prima species Qualitatis.

est quasi habitus quidam inchoatus, habitumque perfectum præcedit, velut gradus ad eum.

Huc pertinent,

Parag. 3.
Quæ res
huc perti-
neant.

1. Omnes *Habitus corporis*: ut sanitas, robur, morbus, morborumque species: ut febris, hydrops.

2. *Habitus infusi* mentibus angelicis vel humanis: ut fides, charitas, donum linguarum.

3. *Disciplinæ* omnes, cæterique *habitus mentis* acquisiti: sive *Scientiæ* sint, ut physica, geometria; sive *Sapientiæ*, ut metaphysica; sive *Intelligentiæ* principiorum, speculativorum aut practivorum; sive *Prudentiæ*, ut ethica, politica, theologia: sive *Artes* propriè dictæ, ut logica, pictura, medicina.

4. *Habitus omnes morales*; sive *Virtutes* sint, ut justitia, liberalitas; sive sint adversa *Vitia*, ut injustitia, prodigalitas.

5. Omnium prædictorum *initia incompleta*.

Parag. 4.
Secunda
species
Qualitatis.

Potentia naturalis est Qualitas à naturâ insita, per quam subjectum aptum est ad aliquid agendum vel ad resistendum: ut *risibilitas*, *docilitas*. *Impotentia* vero, per quam subjectum aptum est ad aliquid patiendum; ad agendum vero, vel resistendum impotens et ineptum: ut *sterilitas*, *stupiditas*. *Potentia* nomen plerumque activam potentiam denotat: *Impotentia* passivam.

Huc pertinent omnes,

Parag. 5.
Quæ res
huc perti-
neant.

1. *Facultates substantiarum*, ad essentialibus ipsarum formis profluentes: ut facultas volendi,

loquendi, ridendi in homine; hinniendi, et currendi in equo.

2. *Vires* herbarum, metallorum, lapidum.

3. *Occultæ qualitates* corporum, et omnia ista stupenda naturæ miracula: ut sympathia, antipathia.

4. *Influentiæ*, (si quæ sint) corporum cœlestium.

5. *Dispositiones* temperamentorum et organorum corporis: ut nativa sanitas, valetudo, robur, &c.

6. *Vires animi*, prout sequuntur temperamentum corporis: ut ingenium, docilitas, stupiditas, &c.

Patibilis qualitas est ea quæ efficit passionem in sensibus, ut *calor*. Quæ, si constans sit et permanens in subjecto, *patibilis qualitas* est propriè; et denominat subjectum *simpliciter quale*: sin à subitâ aliquâ animi commotione aut passione ita repente oriatur, ut mox evanescat, *Passio* appellatur: nec denominat subjectum, nisi *secundum quid, quale*. Ut *rubedo et pallor* sunt patibiles qualitates, et ab his Socrates dicitur simpliciter *rubicundus*, vel *pallidus*: at *rubor ex verecundia, et a timore pallor* passionem sunt, à quibus Socrates *rubescere* magis, aut *pallere* dicitur, quam *rubicundus esse, aut pallidus*.

Parag. 6.
Tertia
species
Qualitatis.

Huc pertinent omnia sensuum objecta.

1. Visûs, *Lumen et Colores*: ut splendor, lux, albedo, rubor.

Parag. 7.
Quæ res
huc perti-
neant.

2. Tactûs, *qualitates tactiles*: cum *primæ*, ut

calor, frigus, humor, siccitas; tum *secundæ*, ut asperitas, mollities, gravitas, densitas.

3. Gustûs, *Sapores*: ut dulcedo, amaror, aciditas.

4. Olfactûs, *Odores*: ut fragrantia, foëtor.

5. Auditûs, *Soni*: ut tinnitus, echo.

‘Quod vero aliqui passiones animi huc referunt, non id rectè fit; siquidem illæ potius ad ‘Passionis prædicamentum pertinent.’

Parag. 8. *Quarta species Qualitatis.* *Figura* est quantitatum mathematicarum in corpore dispositio: ut *rotunditas*. *Forma* est lineamentorum et coloris in corpore dispositio; ut *pulchritudo*, *menseitas*.

Huc pertinent,

Parag. 9. *Quæ res huc pertinent.* 1. *Mathematicæ figuræ*: ut rectitudo, curvitas, rotunditas.

2. *Pulchritudo* omnis et *Deformitas*: ut similitas, venustas, gibbositas.

3. *Formæ externæ corporum naturalium*: ut quercus, leonis, hominis.

4. *Formæ apparentes causatæ ab impressionibus Meteorologicis*: ut forma Iridis, Parelii, Draconis volantis.

5. *Formæ artificiales* introductæ in materiam subjectam ab artifice: ut forma gladii, seræ, mensæ, statuæ.

Proprietates qualitatis sunt tres.

Parag. 10. *Proprietates Qualitatis.* 1. Qualitas Qualitati contrariatur: ut *calori frigus*. Id quod maxime cernitur in tertia specie; in prima etiam aliquando; rarius in secunda et quarta.

2. Qualitas recipit magis et minus. Neque hoc convenit omnibus qualitatibus. Hæ tamen duæ proprietates (*primario et proprie*) solis conveniunt qualitatibus.

3. Secundum Qualitatem res dicuntur similes vel dissimiles. Et hoc est qualitati maximè, et quarto modo proprium.

Quæstiones undecimi capituli.

1. *De definitione Qualitatis, et Qualis.*
2. *De divisione Qualitatis.*
3. *De prima specie Qualitatis, et rebus eo pertinentibus.*
4. *De secunda specie.*
5. *De tertia specie.*
6. *De quarta specie.*
7. *De prima proprietate Qualitatis.*
8. *De secunda proprietate.*
9. *De tertia proprietate.*

CAP. XII.

DE PRÆDICAMENTO RELATIONIS.

Veteres Logici *Relata* definiebant esse ea, quæ alterius esse dicuntur, aut alio quopiam modo ad aliud referuntur: ut *scientia et scibile*. Quæ definitio non solum omnia Accidentia complectitur, quibus respectus aliquis adhæret (etiamsi alias sint absolutæ naturæ, et ad alia Prædicamenta pertineant) sed ipsas etiam Substantias, aut saltem Substantiarum partes: et

Parag. 1.
Relata secundum dici.

solent appellari *Relata secundum dici*. Istorum nonnulla possunt habere contrarium, et recipere magis et minus.

Parag. 2.
Relata secundum esse.

Relata proprie dicta, et *secundum esse* (quæ sola sunt hujus Prædicamenti) sunt quorum *totum esse* est ad aliud: ut *pater, filius*. ‘Omne respectivum fundatur in aliquo absoluto; sc. vel Quantitate ut *æqualitas*: vel Qualitate ut *similitudo*; vel Actione, ut *paternitas*: estque propterea omne respectivum quovis absoluto, et natura posterioris, et dignitate.’ In omni relatione sunt duo termini: ut *pater, et filius*, quorum alter Relatum, alter Correlatum dicitur.

In plerisque Relationibus est aliquid	{	<p><i>Materiale</i>, estque subjectum, de quo alterutrum Relatorum in concreto prædicatur: ut <i>Sophroniscus</i>, qui est pater, et <i>Socrates</i>, qui est filius.</p> <p><i>Formale</i>, estque ipse respectus, qui est inter subjecta terminorum: ut <i>paternitas</i> in Sophronisco, <i>filiatio</i> in Socrate.</p>
---------------------------------------	---	---

Relatorum tres sunt proprietates.

Parag. 3.
Proprietates Relatorum.

1. Relata dicuntur ad convertentiam: ut *pater est filii pater, et filius patris filius*.

2. Relata sunt simul naturâ. Posito proinde alterutro, et alterum ponitur; et sublato tollitur.

3. Relata sunt simul cognitione. Cognito proinde alterutro, cognoscitur alterum; (idque eodem plane modo et mensura cognitionis) et ignorato ignoratur.

Relata
alia sunt

Æquiparentiæ, sive æqualis com-
 parationis, cum uterque terminorum
 est ejusdem nominis: ut *æquale*,
simile, *frater*, *amicus*.

Disquiparentiæ, sive inæqualis
 comparationis, cum termini non sunt
 ejusdem nominis; ut *dominus et*
servus.

Parag. 4.
Divisio
Relatorum.

Relatorum inæqualis comparationis terminus ille, qui significat rem digniorem et per modum prælationis, dicitur Relatum superpositionis, sive majoris comparationis; ut *dominus*, *præceptor*, *pater*: ille vero, qui significat rem minus dignam et per modum inferioritatis, dicitur Relatum suppositionis, sive minoris comparationis; ut *servus*, *discipulus*, *filius*.

Ad Prædicamentum Relationis (omnium Prædicamentorum copiosissimum) pertinent.

Parag. 5.
Quæ res
huc perti-
neant.

1. Omnes *gradus*, cum *consanguinitatis*; ut *pater*, *filius*, *frater*: tum *affinitatis*; ut *gener*, *socer*, *noverca*.

2. Omnes *modi convenientiæ et discrepantiæ*: ut *identitas*, *æqualitas*, *similitudo*, *oppositio*.

3. *Dispositionis et ordinis species*: ut *prioritas*, *superioritas*, *totalitas*, *locatio*, *tempestivitas*, *causalitas*, &c.

4. *Nomina officiorum et dignitatum*: ut *rex*, *imperator*, *dominus*, *episcopus*, *præceptor*. Et *his respondentia*: ut *subditus*, *exercitus*, *servus*, *grex*, *discipulus*.

5. *Conventiones, contractus, et societas*: ut conjugium, testamentum, fœdus, emptio.

6. *Signa omnia*: sive sint naturalia; sive ex instituto, vel divino vel humano: ut limes, Baptismus, &c.

Quæstiones duodecimi capituli.

1. *De Relatis secundum dici.*
2. *De definitione Relatorum secundum esse.*
- *3. De fundamento Relationis.
- *4. De subjectis et terminis Relationis.
- *5. De variis Relationis et Relatorum divisionibus.
6. *De prima proprietate Relatorum.*
7. *De secunda proprietate.*
8. *De tertia proprietate.*
9. *De rebus pertinentibus ad Prædicamentum Relationis.*

CAP. XIII.

DE PRÆDICAMENTIS ACTIONIS ET PASSIONIS.

Parag. 1.
*Definitio
Actionis.*

Actio est *secundum quam agens dicitur formaliter agere in passum*; sive est fluxus virium agentis in patiens. Omnis actio est substantiæ: virtus autem in quâ substantia agit, est qualitas: unde res dicitur agere *principaliter*, à formâ substantiali: *instrumentaliter* à qualitate: *formaliter* ab actione.

Actio
alia est { *Immanens* : quæ non causat aliquam realem mutationem in passo : ut *intellectio, visio.* Parag. 2. *Divisio Actionis.*
Transiens : quæ realem mutationem in passo efficit ; ut *calefactio, sectio.*

Proprietates Actionis sunt tres.

1. Actio actioni contrariatur.
2. Actiones recipiunt magis et minus.

Parag. 3.
Proprietates Actionis.

Neutrum horum per se, sed gratiâ qualitatum, in quarum virtute sit actio : proinde hæc non conveniunt omni actioni.

3. Actio ex se infert passionem. Et hoc est maxime proprium Actioni.

Huc pertinent omnes,

1. *Productionis* species : ut generatio, creatio.
2. *Motus, et mutationes activæ* : ut calefactio,

Parag. 4.
Quæ res huc pertinent.

illuminatio, nutritio.

3. *Operationes* metallorum, lapidum, plantarum : ut purgatio, exiccatio.

4. *Operationes omnes animæ* : sive *Vegetantis*, ut accretio, expulsio, retentio : sive *Sentientis*, ut visio, tactio : sive *Rationalis*, ut intellectio, scriptio, disputatio.

Et quæ sunt his similia.

Passio est, *secundum quam patiens dicitur formaliter pati ab agente* : sive est effectus, et illatio, atque receptio quædam actionis. Sequitur omnis Passio rationem magis patientis quam agentis : hinc vulgatum, *quicquid recipitur, re-* Parag. 5. *Definitio Passionis.*

cipitur ad modum recipientis: ut ab eadem actione solis, liquescit cera, durescit lutum.

Parag. 6.
*Divisio
Passionis.*

Passio } *Transmutativa: quando sit realis*
alia est } aliqua mutatio in passo; et respondet
 } Actioni transeunti.
 } *Intentionalis, quæ terminat actionem*
 } sine mutatione reali; et respondet
 } Actioni immanenti.

Proprietates Passionis sunt tres,

Parag. 7.
*Proprietates
Passionis.*

1. Passio Passioni contrariatur.
2. Passio recipit magis et minus. Hoc utrumque intelligendum, sicut in actione est dictum.
3. Passio immediate, et per se infertur ex actione. Et hoc est maxime proprium Passioni.

Huc pertinent omnes,

Parag. 8.
*Quæ res
huc perti-
neant.*

1. *Species productionis, motus, vel mutationis passivæ: ut generatio, calefactio, nutritio.*
2. *Sensus omnes: (est enim sentire quiddam pati, præsertim si spectetur impressio specierum) ut visio.*
3. *Appetitus naturales: ut fames, libido.*
4. *Affectus animi: ut timor, spes, verecundia.*
5. *Defectus passivi: ut eclipsis, afflictio, paroxysmus; et ejus generis reliqua.*

Quæstiones decimitertii capituli.

1. *De definitionibus Actionis et Passionis.*
2. *De variis earum distinctionibus, et divisionibus.*
3. *De discrimine utriusque ad invicem.*

4. *De subjecto utriusque.*
5. *De prima et secunda proprietate Actionis et Passionis.*
6. *De tertia proprietate utriusque.*
- *7. An Passio sequatur magis rationem patientis quam agentis?
8. *De rebus pertinentibus ad prædicamentum Actionis.*
9. *De rebus pertinentibus ad prædicamentum Passionis.*

CAP. XIV.

DE QUATUOR ULTIMIS PRÆDICAMENTIS.

In reliquis quatuor Prædicamentis, quæ sunt minus principalia, continentur Entia quædam concreta, non tamen ex Ente et Ente (quemadmodum concreta reliquorum Prædicamentorum, quæ sunt proinde Entia per accidens simpliciter :) sed ex Ente et modo existendi, sive respectu circumstantiæ alicujus extrinseco. Ea sunt quatuor; Ubi, Quando, Situs, Habitus. Communia istis omnibus sunt, non habere contrarium, nec recipere magis et minus: licet Habitus propter accessum ad definitum terminum, et recessum ab eo, aliquo modo, et improprie dici possit suscipere magis et minus.

Ubi est circumscripcio corporis locati a loci circumscriptione procedens. *Ubi* non est ipse Locus, sed esse in loco, ab eo immediate depen-

Parag. 1.
Communia
quatuor
ultimorum
Prædicamentorum.

Parag. 2.
Ubi.

dens: Locus enim subjectivè est in corpore locante: Ubi vero in locato. Ejus proprium est accommodare locum ad personam, rem, vel factum.

Parag. 3.
Quæ res
pertineant
ad Ubi.

Huc pertinent nomina (obliquè prolata),

1. *Regionum*: ut Europæus in Græcia.

2. *Urbium*: ut Romæ, Londini.

3. *Partium mundi*: ut in cœlo, in aère, in oriente.

4. *Partium terræ*: ut in agro, in horto.

5. *Partium urbis aut domus*: ut in foro, in vestibulo.

6. Quicquid in universum respondet quæstionibus *Ubi, Unde, vel Quo*: aut quoquo modo connotat circumstantiam loci.

Parag. 4.
Quando.

Quando est, quod ex adjacentia temporis in re temporali relinquitur. Quando non est ipsum tempus, sed esse in tempore, ab eo immediatè dependens. Ejus proprium est accommodare tempus ad personam, rem vel factum.

Tempus
hic sumi-
tur pro
omni du-
ratione;
sive illa
sit

Major tempore, quæ est vel

Æternitas; mensura rei neque initium habentis neque finem: qualis est *mundus ex opinione philosophorum*.

Sempiternitas; mensura rei initium habentis cum tempore, non habituræ finem: qualis est *mundus secundum rei veritatem*.

Æviternitas: mensura rei initium habentis in tempore, sed non habituræ finem: qualis est *anima humana*.

Sive {
 Ipsum tempus proprie dictum;
 quæ mensura est rei habentis prin-
 cipium et finem.
 Instans, sive nunc; quæ mensura
 non est alicujus rei, nisi in solâ
 terminatione.

Huc pertinent (præsertim obliquè prolatae),

1. *Ætates hominum*: ut in infantia, in senec- Parag. 5.
Quæ res
pertineant
ad Quando
tute.
2. *Epochæ omnes*: ut Olympias, lustrum,
seculum.
3. *Annus, et ejus partes, partiumque partes*:
ut autumnus, mensis, dies, hora.
4. *Differentiæ omnes temporum secundum
prius et posterius*: ut heri, hodiè, cràs, nudius-
tertius.
5. Quicquid in universum respondet quæ-
stionibus *Quando*, vel *Quamdiu*: aut quoquo
modo connotat circumstantiam temporis.

Situs seu positio est quædam partium et gene- Parag. 6.
Situs.
rationis ordinatio: sive partium in generatione
collocatio. Ad situm omnem requiritur triplex
habitus, quæ conjuncta constituit situm, sc.

- Habitus {
 1. Partium alicujus totius *inter se*.
 2. Partium alicujus totius *ad ipsum
totum*.
 3. Partium et totius *ad locum*.

Non tamen omnis ordinatio partium Situs est,
sed ea sola quam partes habent in toto per gene-
rationem. Ejus proprium est, (ex omnibus acci-

dentibus quæ dicunt respectum extrinsecum) proxime assistere substantiæ.

Parag. 7.
*Quæ res
pertineant
ad Situm.*

Huc pertinent omnes *Gestus*, positionesque corporis, earumque species: ut *recubatio*, *statio*, *sessio*, *ambulatio*, &c. quatenus scil. non ipsas actiones significant, sed partium in toto et loco positionem seu ordinem.

Parag. 8.
Habitus.

Habitus est adjacentia corporis et eorum quæ circa corpus sunt: per quam illud habere, hæc haberi dicuntur. Corpus habens est substantia; res habita ferè est forma artificialis de quarta specie qualitatis: applicatio hujus ad illud est Habitus hujus Prædicamenti. Ejus proprium est semper inesse in multis, in habente sc. et habito: sed diversa ratione. Est enim in corpore habente, ut in Subjecto; est in re habita, ut in Causa.

Huc pertinent omnia

Parag. 9.
*Quæ res
pertineant
ad Habitu-
tum.*

1. *Vestimentorum* genera: sive *necessitatis* causa induantur, ut calcitatum esse, tunicatum esse; sive *distinctionis*, ut annulatum esse, trabeatum esse: sive solius *ornatus*, ut loricatum, ephippiatum, frænatum esse, &c.

2. *Possessionum*; ut divitem esse, beneficium, prædiatum, nummatum, &c. Et siqua sunt his similia.

Quæstiones decimi quarti capitis.

1. *De iis quæ communia sunt quatuor ultimis prædicamentis.*
2. *De prædicamento Ubi, et rebus eo pertinentibus.*

3. *De prædicamento Quando.*

4. *De prædicamento Situs.*

5. *De prædicamento Habitus.*

CAP. XV.

DE OPPOSITIS.

Postprædicamentum est doctrinale supplementum ad vocum aliquot in doctrinâ Prædicamentorum subinde occurrentium explicationem nonnihil conducens. Sunt autem apud Aristotelem postprædicamenta quinque; *Oppositio*, *Prioritas*, *Simultas*, *Motus*, *Habere*. Parag. 1.
*Postprædicamenta
in genere.*

Oppositio est repugnantia duorum terminorum non se permittentium in eodem, respectu ejusdem. Parag. 2.
*Definitio
et Divisio
Oppositionis.* Horum unum uni tantum opponitur: ideoque disparata, quorum utrumvis multis repugnat, non uni tantum, inter *Opposita* non numerantur.

Oppositio alia est Entis cum	{	Ente	{	Dependente; estque Relativa, omnium minima.
		Non	{	Non dependente; estque Contraria.
	{	Ente	{	Secundum quid; estque Privativa.
		Non	{	Simpliciter; estque Contradictoria, omnium maxima.

Oppositio Relativa est inter terminos relativos, *Relatum* sc. et suum *Correlatum*. *Relata* enim quamvis dependent à se mutuo, quantum ad esse simpliciter, tamen pugnant inter se quantum ad Parag. 3.
*Oppositio
Relativa.*

esse in subjecto: ut *pater et filius*. Horum conditiones petendæ sunt ex prædicamento Relationis.

Parag. 4.
Definitio
Contrario-
rum.

Oppositio Contraria est inter terminos contrarios. Sunt autem ea Contraria quæ posita sub eodem genere maxime inter se distant, et vim habent expellendi se vicissim ex eodem subjecto susceptibili; ut *calor et frigus*.

Contraria
alia sunt

Immediata, inter quæ non intermediat aliquod tertium utriusque particeps; sive quorum alterum necesse est inesse subjecto capaci: ut *par et impar*.

Mediata, inter quæ aliquid mediat; sive, quorum utrumque abesse potest à subjecto capaci: ut *album et nigrum*.

Parag. 5.
Canones
Contrario-
rum.

1. Vera Contrarietas non reperitur nisi in qualitatibus, sc. per se; nam et in aliis reperitur gratiâ qualitatum. Imo nec propriissimè dicta nisi in qualitatibus mutuo activis, et passivis, quales sunt aliquæ tertiæ tantum speciei.

2. Contraria non possunt esse simul in eodem subjecto. Intellige in gradibus excellentibus, possunt esse simul in remissis.

3. Remisso altero contrariorum, intenditur reliquum: et intenso remittitur. Necesse est enim explicari in omni subjecto capaci totam possibilem latitudinem alterius è duobus contrariis.

Parag. 6.
Definitio
Privativo-
rum.

Oppositio Privativa est inter Habitum et Privationem. Est autem Habitus præsentia rei ali-

cujus in subjecto idoneo; Privatio vero, absentia ejusdem: ut *visus* est *Habitus*, *cæcitas* Privatio.

1. *Habitus* et Privatio habent fieri circa idem subjectum. Unde Privatio proprie non dicitur, nisi de subjecto capaci ipsius *Habitus*: ut *hominem* rectè *cæcum* dicimus, *lignum* non item. Parag. 7.
Canones
Privativorum.

2. Privatio non tribuitur subjecto nisi in tempore determinato. Unde *catulum* ante nonum diem *cæcum* non dicimus; nec *infantum calvum*, aut *edentulum*.

3. A Privatione ad *Habitus* non datur regressus. Non naturaliter, non à privatione perfecta: ea autem est quæ actum simul tollit, et principia proxima *habitus*, nec relinquit in subjecto nisi principia remota; ut *mors*, *cæcitas*.

Oppositio Contradictoria est inter terminos contradictorios. Sunt autem ea contradictoria, quæ habent se expresse ut *Affirmatio* et *Negatio*; ut *ens non ens*, *homo non homo*. Parag. 8.
Definitio
Contradictoriorum.

1. *Contradictio* est mensura omnis oppositionis. Nam in omni *Oppositione* virtualiter includitur *contradictio*; et eo major omnis censetur repugnantia, quo magis accedit ad contradictionem. Parag. 9.
Canones
Contradictoriorum.

2. Inter contradictoria non datur medium. Neque abnegationis, sive subjecti: unde illud, *Alterum Contradictoriorum verificatur de omni ente et non ente*; neque participationis, sive formæ.

Quæstiones capituli decimi quinti.

1. *De Postprædicamentis in genere.*
2. *De speciebus Oppositionis.*

3. *De relative Oppositis.*
4. *De contrarie Oppositis.*
5. *De privative Oppositis.*
6. *De contradictorie Oppositis.*

CAP. XVI.

DE RELIQUIS POSTPRÆDICAMENTIS.

Prius aliud alio dicitur quinque modis, hoc versiculo comprehensis :

Tempore, Natura, Prius Ordine, Causa et Honore.

Parag. 1.
Modi prioris.

Tempore prius est, quod est antiquius, ut *Romulus Catone, et Pergamus Roma.*

Natura prius est, quod non recipitur secundum existendi consequentiam, ut *duo tribus, animal homine*; et simpliciter omne superius inferiori.

Ordine prius est, quod doctrina præcedit, aut compositione, ut *literæ syllabis, elementa mistis*; et simpliciter omne imperfectum aut simplex perfecto et composito.

Dignitate prius est, quod est præstantius, ut *rex subdito.* Et hic est alienissimus modus.

Causalitate prius est, quod alterius causa est, ut *rationalis risibili, Sol lumine.*

Parag. 2.
Modi simul.

Tot modis dicitur posterius, quot prius.

Simul ea
dicuntur

Tempore, quorum productio est in eodem instanti, ut *homo et risibile*. Secundario etiam ea, quæ existunt in aliquo eodem tempore, ut *Cæsar et Pompeius*.

Natura, quæ ita convertuntur secundum existendi consecutionem, ut neutrum sit causa alterius, ut *duplum et dimidium*: et omnia omnino relata.

Divisione, quæ idem divisum immediatè et æqualiter condividunt, ut *homo et bos, rationale et irrationale*.

Motus reperitur in quatuor Prædicamentis: Parag. 3. Species motus. suntque ejus sex species. In substantia Generatio et Corruptio: in quantitate Augmentatio et Diminutio: in qualitate Alteratio: in Ubi motus Localis, seu Latio.

Generatio est motus a non esse substantiæ ad esse: Corruptio è contra, ab esse ad non esse: Augmentatio à minori ad majorem quantitatem: Diminutio è contra, à majori ad minorem: Alteratio à contrariâ ad contrariam qualitatem: Latio à loco ad locum.

Opponitur Motui privative Quies, et speciali Motui specialis Quies: contrarie vero alius motus. In substantia quidem generationi corruptio: in quantitate auctio diminitio; in qualitate calefactioni frigefactio, &c.; in Ubi ascensui descensus, &c.

Habere dicimur octo ferè modis: 1º, ut *habitu et affectum*: Parag. 4. Modi habendi. 2º, ut *quantitatem*: 3º, ut *ea*

quæ sunt circa corpus: 4º, ut quæ sunt in parte: 5º, ut partem: 6º, ut in vase aut loco: 7º, ut possessionem: 8º, et omnium impropriissimè, ut uxorem. Referuntur autem isti modi ad Prædicamenta: primus Qualitatis: secundus Quantitatis: tertius et quartus Habitus: quintus Substantiæ: sextus Ubi: septimus et octavus Relationis.

Quæstiones capituli decimiseptimi.

1. *De quinque modis Prioris.*
2. *De tribus modis Simul.*
3. *De sex speciebus Motus.*
4. *De octo modis Habendi.*

CAP. XVII.

DE DEFINITIONE.

Parag. 1.
*Termini
orti a pri-
mis.*

Ex terminis Simplicibus Primis, qui in prædicabilibus et prædicamentis continentur, alii oriuntur: Orti proinde dicti, qui non nisi mediantibus primis concipiuntur. ‘[Explicari solent ‘hoc in loco, et ante Terminos Ortos, à plerisque ‘Neotericis scriptoribus logicis, alii nonnulli simplices termini extrapædicamentales; quorum ‘videtur esse aliqua saltem præcognitio apprime ‘necessaria ad universam definiendi, dividendi, ‘et argumentandi rationem. Cujusmodi sunt ‘*causa, effectus, totum, pars, subjectum, objectum, &c.* Visum est tamen nobis consultius, præ-

‘sertim compendium scribentibus, istis terminis
 ‘explicandis non immorari: quum neque Aris-
 ‘toteles ejusque interpretes in aliquo opere
 ‘logico de iis tractationem instituerint, neque
 ‘sit ea tractatio propriè Logica, sed potius Me-
 ‘taphysica, et nos alibi in hoc ipso compendio,
 ‘partim in hoc capite, eoque quod proximè
 ‘sequitur; partim in tractatu de Demonstra-
 ‘tione, et in Topicis, omnes istos terminos
 ‘obiter explicamus; ne quid studiosi desiderent,
 ‘quod sit è re sua.]’ Termini orti sunt Definitio
 et Divisio præcipuè; tum deinde, quæ iis con-
 junctæ sunt, Identitas et Diversitas, quarum
 Identitas cum Definitione, Diversitas cum Divi-
 sione conjungitur.

Definitio est definiti (sive nominis, sive rei) explicatio. Nominis definitio est, quæ vocis sig-
 nificationem aliquo modo aperit: id quod fit
 duobus potissimum modis: Parag. 2.
Definitio
Nominis.

Vel per { Dictionem aliquam notio-rem: ut
Machæra est gladius; Guerra est bellum.
 Etymologiam, sive nominis notatio-
 nem: ut *Fides est, quando fit quod dicitur; Solstitium est solis statio.*

Definitio rei (perfecta et essentialis, quæ abso-
 lutè Definitio dicitur,) est oratio explicans quid
 sit res; sive est definiti per terminos essentielles
 explicatio: ut *Homo est animal rationale.* Est
 autem definitum perpetuo Species: termini vero
 essentielles Genus et Differentia; secundario Parag. 3.
Definitio
essentialis.

etiam et Proprium, velut immediatè fluens ab essentia.

Parag. 4.
*Canones
definitio-
nis.*

1. Definitio verbis (quam fieri potest) propriis, perspicuis, usitatis, et ab omni ambiguitate liberis, exprimatur. Vitiosæ proinde sunt Definitiones in quibus dictiones occurrunt metaphoricæ, obscuræ, obsoletæ, aut ambiguæ; si tamen res aliter commodè explicari possit.

2. Definitio nihil contineat superflui, ut quam imprimis brevitatis commendat. Ita tamen brevitati studendum, ut interea

3. Definitioni nihil desit eorum, quæ sunt necessaria ad plenam definiti explicationem, ejusque ab aliis omnibus rebus distinctionem. E duobus enim, minus vitium est superfluum, quam diminutum.

4. Definitio sit adæquata definito. Vitiosa ergo est, siqua aut laxior conveniat aliis à definito; aut angustior non conveniat omnibus sub definito contentis.

Parag. 5.
*Modus in-
vestigandi
rerum defi-
nitiones.*

Genus proximum (sive substantia definienda sit, sive accidens) ex tabella proprii Prædicamenti petendum est. Substantiarum etiam differentiis tabula substantiæ sufficet: quibus si, ut plerumque fit, nomina desint, adhibenda sunt eorum loco Propria: ut *equus est animal quadrupes hinnibile*. Accidentium vero differentiæ sumendæ plerumque ex horum aliquibus aut omnibus: sc. Efficiente, Fine, Subjecto, Objecto. Est autem Efficiens, quod media actione aliquid efficit: Finis, cujus gratia aliquid fit: Subjectum, cui accidens inhæret: Objectum, circa quod ali-

quid versatur. Accidentia itaque propria definienda sunt per subjectum adæquatum et causam efficientem: Potentiæ per subjectum, efficientem et actum proprium, qui habet rationem finis: Habitus per finem et objectum: Actiones per subjectum, objectum, efficientem et finem: Relationes per subjectum, terminum oppositum, qui habet rationem objecti, fundamentum, quod habet rationem efficientis, et finem. Et alia accidentia similiter.

Definitio imperfecta, quæ et Descriptio, est definiti per terminos non essentialia explicatio. Fitque multis modis. 1. Per causam efficientem de effectu in abstracto prædicatam: ut, *Dolor est solutio continui*. 2. Per differentiam ad aliquod propinquum: ut, *Frui est uti cum voluptate*. 3. Per analogiam aut similitudinem translata: ut, *Sol est mundi oculus*. 4. Per remotionem contrarii: ut, *Frigus est absentia caloris*. 5. Per circumlocutionem à circumstantiis sumptam: quales fere sunt *Poeticæ locorum, regum aut personarum descriptiones*. Sunt et alii modi, qui tamen ad horum aliquos non inepte reducuntur, sicut et horum fortassis aliqui ad Definitionem nominis.

Descriptionum usus, cum alias utilis, tum etiam sæpe est necessarius. Quoties sc. aut res explicandæ occurrunt, quæ non sunt capaces perfectarum definitionum, qualia sunt Transcendentia, Genera generalissima, Entia Rationis, Singularia, &c. aut ipsi inopiâ laboramus, aut verarum differentiarum, aut verborum, quibus

eas exprimamus: quorum utrumque ex eo sæpissime contingit, quod et rerum naturæ atque essentiæ sunt nobis plerumque parum satis cognitæ: neque suppetunt usque dictiones exprimendis animi conceptionibus satis idoneæ, præsertim in rebus extra usum quotidianum et forensem positis.

Quæstiones capituli decimi septimi.

1. *De terminis extraprædicamentalibus.*
2. *De terminis ortis.*
3. *De definitione nominis.*
4. *De definitione essentiali.*
5. *De definitione substantiarum.*
6. *De definitione accidentium.*
7. *De descriptione.*

CAP. XVIII.

DE DIVISIONE.

Parag. 1.
*Distinctio
voci am-
biguæ.*

Divisio est latioris in angustiora deductio. Quæ si sit nominis, *Distinctio*: si rei, *Divisio* magis propriè appellatur. *Distinctio* est ambiguæ voci in sua significata distributio: ut *canis in pisces, domesticum animal et cæleste sidus*. Ambiguum omne prius est distinguendum, quam definiendum: aut alio quovis modo tractandum: *Indistinctio* enim parit continuas lites: nec aliter constabit, quid, aut de quo agitur. Nec tamen semper excutiendæ sunt omnes significationum minutiae, sed quæ sunt

cum subjecto negotio conjunctæ: aut in quibus error contingere potest, si non distinguantur.

Divisio rei perfecta est totius alicujus propriè dicti in partes propriè dictas distributio. Parag. 2.
*Divisio
perfecta.*

Estque ea triplex sc. {

Totius universalis in partes sub-
jicibiles, ut *animalis in hominem
et brutum*: et hæc propriissime dici-
tur Divisio.

Totius essentialis in partes con-
stitutivas, ut *hominis in corpus et
animam*: et hæc Resolutio non in-
commode dici potest.

Totius integralis in partes inte-
grantes sive quantitativas, ut *corpus
humanum in sua membra*: et hæc
Partitio dicitur.

Totum perpetuo dicitur divisum: partes in quas dividitur, membra dividencia.

1. Membra absorbeant totum divisum. Parag. 3.
*Canones
divisionis
perfectæ.*
2. Divisum esto latius singulis suis membris; adæquatum universis.
3. Membra dividencia sint contradistincta et opposita; ita ut confundi nequeant, vel coincidere.
4. Divisio fiat in membra proxima et immediata, et (quam fieri commodè potest) paucissima. A proximis porro ad remotiora et minutiora descendendum per subdivisiones. Dichotimiæ sunt laudatissimæ, ubi commodè haberi possunt non tamen nimium superstitiosè et anxie ubique venandæ; quod faciunt Ramæi.

Parag. 4. *Divisio imperfecta.* Divisio rei imperfecta est Totius improprii in partes improprias, vel Totius per accidens in partes per accidens distributio. Illo modo dividitur *species infima* in individua: et *compositum inartificiale* in suas partes. Hoc vero *subjectum* in accidentia, vel è contra: *effectus* per suas causas, vel è contra: *res* denique *omnes* per objecta, aut circumstantias suas.

Quæstiones capitis decimioctavi.

1. *De distinctione ambigui.*
2. *De Toto et Parte.*
3. *De Divisione perfecta.*
4. *De Divisione imperfecta.*
5. *De Subdivisione.*

CAP. XIX.

DE IDENTITATE ET DIVERSITATE.

Parag. 1. *Identitas et Diversitas.* Definitioni conjuncta quodammodo est Identitas; Divisioni Diversitas. Est autem Identitas rerum convenientia, secundum quam aliqua quoquo modo dicuntur esse una et eadem. Diversitas vero rerum distinctio, secundum quam aliqua quoquo modo dicuntur differre. Quot modis dicitur Idem, tot modis et Diversum: utrumque sc. tribus, genere, specie, et numero.

Genere { Eadem sunt, quæ sub aliquo eodem ge- Parag. 2.
 nere continentur: sive proximo, et dicuntur Generica.
 Eadem genere proximo, ut *homo et bru-
 tum*: sive remoto, et dicuntur Eadem ge-
 nere simpliciter, ut *homo et lapis*: sive
 analogo, et dicuntur Eadem proportione,
 ut *pes et columna*.
 Differunt, quæ sub diversis generibus
 (non subalternatim positis) continentur: sive
 ita, ut in nullo prorsus genere eodem con-
 veniant, et dicuntur Toto genere diversa,
 ut *homo, et numerus*: sive ita, ut in aliquo
 saltem remoto conveniant, et dicuntur sim-
 pliciter Genere diversa, ut *homo et lapis*.

Possunt ergo ea differre genere proximo, quæ
 sunt eadem genere remoto, sed nec quæ sunt
 eadem genere proximo, possunt ullo genere
 differre; nec ullo genere esse eadem, quæ diffe-
 runt toto genere.

Specie { Eadem sunt, quæ sub eadem infima Parag. 3.
 specie continentur: ut *Socrates et Specifica.
 Plato*.
 Differunt, quæ aut ipsæ sunt infimæ
 contradivisæ species, aut sub eis conti-
 nentur: ut *homo et equus, Socrates et
 Bucephalus*.

Numero eadem sunt, quæ dicunt eandem rem Parag. 4.
 singularem: differunt, quæ diversum nume- Numerica.
 rum constituunt. Quorum utrumque tribus mo-
 dis contingit, sc. realiter, formaliter, et ratione.

Parag. 5.
Realis.

Realiter eadem sunt, quæ cum dicant eandem rem singularem, habent tamen diversos conceptus definitos.

Atque
hæc sunt
duplicita,
vel

Per se, quando unum non potest esse sine altero absque contradictione, ut *homo et risibilis*: et dicuntur simpliciter Eadem Realiter.

Per accidens, quando habent se vel ut subjectum et accidens, ut *mel et dulce*; vel ut accidentia ejusdem subjecti, ut *flavum et dulce in melle*: et dicuntur Eadem Subjecto.

Differunt vero realiter, quorum unum potest esse sine alio absque contradictione: vel quæ sunt in diversis subjectis, aut diversa subjecta.

Parag. 6.
Formalis.

Formaliter eadem sunt, quæ habent eundem conceptum definitivum: differunt, quæ diversos. Utrumque adæquate, vel inadæquate. Inadæquate ea simul et eadem sunt et differunt formaliter, quorum unum includit conceptum alterius, et aliquid amplius, ut *homo et animal*. Adæquate et formaliter eadem sunt, quæ habent eundem omnino conceptum ex parte rei, ita ut sola evolutione definitionis differant, ut *ensis et gladius*, *homo et animal rationale*; et quæcunque in universum, aut sunt diversa nomina ejusdem significationis, aut se habent ut definitio et definitum. Adæquate et formaliter differunt, quæ habent conceptus omnino diversos, ita ut unum nihil includat alterius in primo modo dicendi per se, ut *homo et risibile*.

Ratione eadem sunt, quæ habent conceptum omnino eundem ex parte intellectus: ut *Homo est idem sibi ipsi*, et universum quæcunque sunt in tertio modo dicendi per se. Ratione differunt, quæ sola operatione intellectus distinguuntur: ut in hac propositione *homo est homo*, termini differunt solum ex parte nostri intellectus: hac ratione sc. quod primum *ly homo* est subjectum, posterius prædicatum.

Identitati et Diversitati affines sunt *Æqualitas*, et *Inæqualitas*: Similitudo etiam et *Dissimilitudo*. *Æqualia* sunt quorum quantitas est eadem: ut *decem et decem*. *Inæqualia* sunt, quæ differunt secundum majorem et minorem quantitatem: ut *quinque et decem*. *Similia* sunt, quæ conveniunt vel in qualitate, vel in actione aut passione, aut relatione consequente qualitatem: ut *Æthiops et corvus*. *Dissimilia*, quæ in aliquo istorum distinguuntur: ut *cygnus et corvus*.

Quæstiones capitis deciminoni.

1. *De triplici Identitate et Diversitate.*
2. *De identitate Reali.*
3. *De identitate Formali.*
4. *De identitate Rationis.*
5. *De Æquali et Inæquali.*
6. *De Simili et Dissimili.*

LOGICÆ ARTIS COMPENDIUM.

LIB. II.

DE PROPOSITIONIBUS.

CAP. I.

DE PROPOSITIONIS PARTIBUS.

Parag. 1.
Interpre-
tationis
definitio.

SECUNDUM mentis actum dirigit ea Logicæ Pars, quæ de propositionibus est: quam exequitur Aristoteles in libro *de Interpretatione*. Est autem Interpretatio, vox res ipsas et animi conceptus de rebus significans ex instituto. Consequuntur enim se quatuor ista, idque hoc ordine; Res, Conceptus, Voces, Literæ. Quorum Res et Conceptus sunt à natura, et proinde ubique eadem. Voces vero et Literæ ex institutione humanâ; et proinde non sunt ubique eædem, sed arbitrariæ, et pro locorum et temporum varietate aliæ atque aliæ. Conceptus sunt signa sive notæ rerum, Voces conceptuum, Literæ vocum.

Parag. 2.
Nomen et
Verbum.

Interpretatio vel est simplex, sive pars Orationis; vel composita, sive Oratio. Partes Orationis sunt duæ, Nomen et Verbum. Nomen est interpretatio simplex sine tempore: vel plenius, est *Vox significativa ad placitum sine tempore, cujus nulla pars separata aliquid significat, finita et recta*; ut homo. Verbum est interpretatio

simplex adsignificans tempus: vel plenius, est *Vox significativa ad placitum cum tempore, cujus nulla pars separata aliquid significat, finita et recta*; ut *currit*. Est autem *significare cum tempore*, ultra principale significatum connotare etiam aliquod discrimen temporis, præsentis sc., præteriti aut futuri. Logicis sola nomina recti casus, Nomina, et verba indicativi modi, Verba censentur; ut *Socrates, currit*: reliqua casus Nominum et Verborum appellantur; ut *Socratis, currere*. Finita Nomina et Verba sunt, quæ certum aliquod significant: et positivè semper exprimuntur, ut *homo, currit*. Infinita, quæ non: et exprimuntur negativè: ut *non homo, non currit*.

Interpretatio composita, sive Oratio, est *Vox significativa ad placitum, cujus partes separatæ aliquid significant*: ut *Homo currit*. [*Parag. 3. Definitio Propositionis.* Multæ sunt Orationum species: quarum reliquæ, quum inserviant potius interpretandis animi affectibus, quam cognitioni, ad Rhetoricam magis propriè pertinent, vel Poeticam. Ea sola Logica est, quæ aliquid indicat esse, aut non esse: quam pronunciatum, aut effatum, aut enunciationem, aut axioma, aut alio aliquo nomine indigitarunt nonnulli; plerique Propositionem vocant.] Est autem *Propositio Oratio indicativa, verum vel falsum significans sine ambiguitate*. Ejus æternum et adæquatum κριτήριον est, *Verum vel falsum significare*. Propositio cui ambiguitas inest, (sive ea Æquivocatio sit, in voce aliqua simplici; sive Amphi-

bolia, in tota syntaxi) ante factam dictionem, non est una, sed plures.

Parag. 4.
Partes
Orationis
Syncategore-
maticæ.

Ad efficiendam Propositionem complexio Nominis et Verbi et absolutè est necessaria, et omnino sufficit, ita ut nec sine istis duobus confici possit ulla Propositio, nec præterea quidquam aliud requiratur. Unde ista duo solum propriè sunt partes Orationis Logicæ: et dicuntur Categoremata, sive Termini, aut Partes Categorematicæ: sive sunt termini per se significativi, aptique de uno aut pluribus dici. Reperiuntur tamen in Propositionibus non raro præter Nomen et Verbum aliæ etiam voces, quæ Syncategoremata appellantur, aut Termini Syncategorematici, qui nihil per se significant, nec dicuntur de aliquo, sed tantum Categorematicis adjumenti nonnihil afferunt ad certum orationis sensum efficiendum. Cujusmodi sunt *signa quantitatum, particula negativa, exclusiva, &c.* His sublatis, nihilominus integra constabit Propositio: quare non sunt omnino magis dicendæ *partes orationis*, si propriè loqui velimus, quam *claviculi et pix*, quæ adhibentur tantum ad lignorum et tabularum compagem, dici possunt domus aut navis partes. Etsi sint istorum Syncategorematum nonnulla permagni sæpenumero momenti ad veritatem aut falsitatem propositionis immutandam, et quævis in iis vel levissima immutatio (sive ipsius termini, sive loci tantum) etiam ubi videri posset parum referre, insignem pariat deceptionem.

Parag. 5.
Termini
Propositionis.

Nomen et Verbum sunt partes propositionis Verbales; signant tamen Reales: unde partes

signantes dicuntur, sicut Reales, (qui et termini) partes signatæ. Terminus est, ex quo constituitur, et in quem resolvitur propositio. Sunt autem Termini tres; Subjectum, Prædicatum, Copula: quorum Subjectum et Prædicatum à Nomine signantur; Copula à Verbo. [‘ Ita ferè
 ‘ institui solent tyrones in scholis de numero et
 ‘ natura Terminorum. Sed secundum doctrinam
 ‘ Aristotelis atque ipsam rei veritatem, statuendi
 ‘ potius essent duo tantum termini, Subjectum et
 ‘ Prædicatum. Quorum Subjectum perpetuo est
 ‘ Nomen: Prædicatum Verbum, aut per se posi-
 ‘ tum, aut Nomini conjunctum. Copula autem
 ‘ verbalis non est proprie pars aut terminus totius
 ‘ propositionis: sed Syncategorema pertinens ad
 ‘ prædicatum, ut ejus pars. E. g. in ista pro-
 ‘ positione *Socrates est justus*, ly *Socrates* est
 ‘ Nomen, et Subjectum propositionis, et totum
 ‘ *illud est justus* est Verbum, et Prædicatum pro-
 ‘ positionis. Et in ista *Ambulare est moveri*, ly
 ‘ *Ambulare* est Nomen et Subjectum, ly *est*
 ‘ *moveri* Verbum et Prædicatum. Cæterum quo-
 ‘ niam interest persæpe tyronum (quorum maxime
 ‘ in gratiam ista meditatur) dediscenda potius
 ‘ discere, quam insolita: nobis sat erit tritam
 ‘ insistere semitam, nec veniam desperare, com-
 ‘ munem errantibus errorem.]

Subjectum (quod et Thema dicitur, et Sup-
 positum) est *nomen illud præcedens copulam, cui* Parag. 6.
Definitio-
nes Termi-
norum.
prædicatum attribuitur; Prædicatum (quod et
 Attributum, et Oppositum, et Adjectum dicitur)
 est *nomen illud sequens copulam, quod subjecto*

attribuitur. Copula (sive vinculum verbale) est *verbum substantivum prædicatum cum subjecto connectens.* Ut in hac propositione *Homo est animal:* *ly homo* est Subjectum, *ly animal* Prædicatum, *ly est* Copula.

Parag. 7.
Canones
Terminorum.

1. Subjectum et prædicatum æstimandi sunt ex ordine syntaxis, non loci. Contingit enim multoties cryptica quædam partium propositionis inversio, quâ fit ut transpositis terminis prædicatum primo loco, novissimo subjectum collocetur: ut in hâc Propositione, *Saluberrima res est abstinentia,* *ly abstinentia* est subjectum.

2. Termini non semper omnes exprimuntur, in propositione. Id quod contingit, cum aliquis terminus vel subintelligitur, vel in alio implicite includitur. Cujusmodi propositiones Implicitæ dicuntur; quæ ut Explicitæ fiant, supplendum est quod intelligitur, ut *Mediocria firma,* supple copulam *sunt;* et resolvendum si quid alteri includitur, ut *Socrates currit,* resolve verbum adjectivum in copulam verbi substantivi et participium, *est currens.*

3. Prædicatum dignior est terminus in propositione. Prædicatum enim habet rationem formæ, sicut Subjectum materiæ: et est fere magis universale, quam Subjectum.

4. Termini propositionis debent esse inter se diversi: sc. aut reipsa, ut *Socrates currit:* aut saltem respectu nostræ cognitionis, ut *Machæra est gladius.* Identicæ enim prædicationes non promovent cognitionem. Sed plocè rhetorica

non est identica prædicatio, propter diversificatam ex vi emphasis significationem.

Quæstiones capitis primi.

1. *De libro περὶ ἐρμηνείας Aristotelis.*
2. *De Interpretationibus.*
3. *De Nomine et Verbo.*
4. *De Propositionis nomine et definitione.*
5. *De terminis Categorematicis et Syncategorematicis.*
6. *De terminis Propositionis.*

CAP. II.

DE SUPPOSITIONE TERMINORUM.

Terminis Propositionis respectu significationis accidunt Suppositio, Ampliatio, et Restrictio: quarum Suppositio ipsam significationem, reliquæ latitudinem potius significationis respiciunt. Suppositio est *acceptio termini in Propositione pro eo, quod quomodocunque significat.* Non est ipsa significatio, sed determinatio significationis: et à significatione in eo differt, quod significatio sit *ipsius vocis*; Suppositio vero *termini* compositi quodammodo ex *voce* ut materiali, et *significatione* ut formali.

Unde sequitur Suppositionem aliam esse Materialem, Formalem aliam. Suppositio Materialis est, quando terminus supponit pro suo materiali, Parag. 1. Definitio suppositionis.

sive pro ipsa voce: Formalis, quando pro formali, sive pro re significata: ut in istis, *Homo est dissyllaba dictio*, *Currit est verbum*; ly *currit* supponit materialiter, et accipitur pro ipsismet vocibus: in ista vero *Homo est animal*: ly *homo* supponit formaliter, et accipitur pro re significata.

Parag. 3.
Propria et impropria.

Suppositio
Formalis alia
est

Impropria; quando vox accipitur pro eo quod improprie significat: ut in ista, *Aquilæ captæ sunt*, ly *aquilæ* supponit improprie pro signis militaribus.

Propria; quando vox accipitur pro eo quod proprie significat: ut ly *homo* in ista, *Homo est animal*.

Est autem Propria vocis significatio ea, ad quam significandam vox primo est imposita. Impropria vero ea, ad quam significandam vox à propria significatione transfertur per tropum.

Parag. 4.
Simplex et personalis.

Suppositio Propria aut Simplex est, aut Personalis. Utraque rursus aut singularis termini, aut communis. Suppositio simplex est acceptio termini singularis, vel communis, præcise pro suo immediato significato. Terminus singularis tunc cognoscitur supponere simpliciter, quando non possunt inferri sua superiora: ut ly *Socrates*, in ista, *Socrates est individuum*: non enim licet inferre ergo *homo*, ergo *animal est individuum*. Terminus vero communis tunc, quando non possunt inferri sua inferiora: ut ly *homo* in ista, *Homo est species*: non enim licet inferre, ergo *aliquis hominum singularium est species*.

Suppositio Personalis est acceptio termini Parag. 5.
Discreta
et commu-
nis. etiam pro suis mediatis significatis: quæ, si sit termini singularis, Discreta dicitur; Communis si communis. Terminus singularis tunc supponit personaliter, cum possunt inferri sua superiora; ut ly *Socrates* in ista, *Socrates currit*: licet enim inferre, ergo *homo*, ergo *animal currit*. Terminus vero communis tunc, cum possunt inferri sua inferiora: ut ly *homo* in ista, *Homo currit*: licet enim inferre, ergo *aliquis singularium hominum currit*.

Suppositio communis vel Naturalis est, vel Parag. 6.
Suppositio
naturalis. Accidentaliter.

Suppositio Naturalis (quæ et Doctrinalis dicitur, quod in docendis disciplinis ea fere utamur,) est acceptio Termini communis pro omnibus suis inferioribus, de quibus potest prædicari, sine certi temporis respectu: ut in istis, *Homo est animal*, *Cælum est rotundum*; ly *homo* et ly *cælum* supponunt *naturaliter*. Id quod fit in omnibus propositionibus quæ sunt æternæ veritatis, in quibus vulgatum illud, *Copulam absolvi ab omni Nunc et Tunc*.

Suppositio Accidentaliter est acceptio termini Parag. 7.
Suppositio
acciden-
talis. communis pro omnibus suis inferioribus, non simpliciter, sed secundum exigentiam certi temporis importati per adjectum: ut in ista, *homo currit*, ly *homo* supponit accidentaliter, pro singularibus hominibus tantum qui nunc sunt, non qui fuerunt, aut erunt: et consimiliter in istis *homo curret*, *homo cucurrit*, mutatis mutandis. Id quod fit in omnibus propositionibus, quæ non

sunt æternæ veritatis, in quibus *copula non absolvitur a Nunc et Tunc.*

Parag. 8.
*Suppositio
distributi-
va.*

Suppositio communis rursus quadruplex est; sc. Distributiva, Copulata sive Collectiva, Determinata, et Confusa: quarum Distributiva et Collectiva resolvuntur in sua inferiora, mediante conjunctione copulativâ; Determinata vero, et Confusa, mediante conjunctione disjunctivâ. Suppositio Distributiva est, cum terminus communis signo universalis affectus supponit pro omnibus suis inferioribus seorsim. Quod fit duobus modis:

Vel e-
nim
distribuitur
in

Singula generum: cum terminus supponit pro singulis individuis sub se contentis: ut ly *homo* in ista, *Omnis homo est animal*; id est, omnis *singularis* homo.

Genera singulorum; cum terminus supponit non pro singulis individuis, sed pro singulis individuorum generibus seu ordinibus: ut ly *vinum* in ista, *Omne vinum venditur a Socrate*, id est, omne genus vini.

Parag. 9.
*Distributi-
va resolu-
tio.*

Resolvuntur supponentia distributive subsumendo singula inferiora, pro quibus supponunt, cum altero termino propositionis seorsim, mediante conjunctione copulativâ: ut ista, *Omnis homo est animal*, resolvitur sic, *Iste homo est animal, et iste homo est animal, &c.* addendo ly *animal* singulis seorsim: et ista, *Omne vinum venditur a Socrate*, resolvitur sic, *Hoc genus vini venditur, et illud genus vini venditur, &c.*

Suppositio Copulata, sive Collectiva, est cum terminus communis signo universalis affectus supponit pro omnibus suis inferioribus collective: ut ly *elementa* in ista, *Omnia elementa sunt quatuor*. Collective autem supponentia resolvuntur, subsumendo singula inferiora, pro quibus supponunt, cum altero termino propositionis conjunctim, mediante conjunctione copulativa: ut ista, *Omnia elementa sunt quatuor* resolvitur sic, *Istud elementum, et istud, et istud, et istud, sunt quatuor*, addendo ly *quatuor* universis conjunctim: nam de singulis seorsim falsum esset.

Parag. 10.
*Suppositio
collectiva.*

Suppositio Determinata est acceptio termini communis sine signo, vel cum signo particulari, pro aliquo omnium suorum inferiorum disjunctive: ut in istis, *Homo currit, Aliquis homo currit*, ly *homo* supponit determinate pro aliquo singularium hominum. Et resolvuntur hoc modo supponentia subsumendo singula inferiora pro quibus supponunt, cum altero termino propositionis seorsim, mediante conjunctione disjunctivâ: ut ista, *Homo currit*, resolvitur sic, *vel iste homo currit, vel iste homo currit, &c.* addendo ly *currit* singulis seorsim.

Parag. 11.
*Suppositio
determinata.*

Suppositio Confusa est acceptio termini communis sine signo, vel cum signo particulari, pro omnibus suis inferioribus disjunctive: ut in istis *Navis est necessaria ad transfretandum, Aliqua navis est, &c.* ly *navis* supponit pro omni nave confuse. Et resolvuntur confuse supponentia, subsumendo singula inferiora, pro quibus suppo-

Parag. 12.
*Suppositio
confusa.*

nunt, cum altero termino propositionis conjunctim, mediante conjunctione disjunctivâ: ut ista, *Navis est necessaria, &c. Vel ista navis, vel ista, vel ista, &c. est necessaria*, addendo *ly necessaria* universis conjunctim: nam de singulis seorsim falsum esset.

Parag. 13.
*De regulis
suppositionum.*

Dictiones Syncategorematicæ, et præcipue quantitatum signa, terminorum suppositiones multis modis variant: de quibus, ut et resolutione Suppositionum, Summularii satis operose regulas tradiderunt: sed quas Logicæ studiosus per attentam terminorum in propositione considerationem ex iis quæ jam dicta sunt per se facile observabit.

Quæstiones capitis secundi.

1. *De definitione, et usu Suppositionis.*
2. *De Suppositione materiali et formali.*
3. *De propria et impropria.*
4. *De simplici et personali.*
5. *De discreta et communi.*
6. *De naturali et accidentali.*
7. *De distributiva et collectiva.*
8. *De determinata et confusa.*

CAP. III.

DE AMPLIATIONE ET RESTRICTIONE.

Amplitudo termini est *dilatatio suppositionis* Parag. 1.
ejus ultra suum statum respectu temporis. Definitio Re-
 strictio vero, *ejusdem coarctatio circa suum* ampliationis et re-
statum. Dicitur autem terminus habere statum strictionis.
 suum, cum supponit pro suis significatis præcise
 secundum exigentiam temporis in principali
 copula: ut in ista, *Aliquis homo disputat*, *ly homo*
 habet statum suum, et supponit præcise, pro
 homine qui nunc est: ampliari vero, cum suppo-
 sitio ejus extenditur ad plura: restringi, cum
 contrahitur ad pauciora significata, quam pro
 exigentiâ temporis in principali copula.

Sunt autem temporis differentiaë (prout hic Parag. 2.
 spectantur) quinque, temporis sc. præsentis, Quinque
 præteriti, futuri, possibilis, et imaginarii. temporum Secun-
 dum harum differentiarum plures, aut omnes (differen-
disjunctim) contingit terminum ampliari: atque tiæ.
 terminus sic ampliatum debet resolvi in sua
 significata secundum eas, mediante conjunctione
 disjunctivâ; est ergo ampliatio quadruplex;
 prout secundum duas, tres, quatuor vel omnes
 temporis differentias contingit terminum am-
 pliari.

Ampliatio prima est secundum *duas temporis* Parag. 3.
differentias: quod etiam fit duobus modis. Ampliatio
 Primo, cum terminus ampliatur ad præsentia et secundum
 præterita: quomodo *ly sedens* in ista, *sedens sur-* duo tem-
pore.

rexit, ampliatur, ut supponat pro eo qui sedet, aut sedebat; et ly *domum* in ista, *destruo domum*, sc. quæ est, vel fuit. Altero, cum terminus ampliatur ad præsentia et futura: quomodo ly *vivens* in ista, *vivens morietur*, ampliatur, ut supponat pro eo qui vivit, aut vivet: et ly *domum* in ista, *ædifico domum*, sc. quæ est, vel erit. Verba præteriti temporis semper ampliant subjectum ad præsentia et præterita; et futuri ad præsentia et futura: termini posterioritatis, aut definitionis ampliant terminum cui applicantur, ad præsentia et præterita; inceptionis vero, aut prioritatis ad præsentia et futura.

Parag. 4.
*Ampliatio
secundum
tria tem-
pora.*

Ampliatio secunda est secundum *tres differentias temporis*; cum sc. terminus ampliatur ad præsentia, præterita et futura: quomodo ampliatur ly *natus* in istâ, *Omnis natus morietur*, sc. qui est, fuit, vel erit natus. Verba futuri temporis hoc modo semper ampliant subjecta præteriti.

Parag. 5.
*Ampliatio
secundum
quatuor
tempora.*

Ampliatio tertia est secundum *quatuor differentias temporis*: cum sc. terminus ampliatur ad præsentia, præterita, futura et possibile: quomodo ly *flos* ampliatur in ista, *Flos est corruptibilis*, sc. qui est, fuit, erit, aut potest esse. Verbum *potest*, et nomina ac adverbia illud includentia, hoc modo semper ampliant subjecta.

Parag. 6.
*Ampliatio
secundum
omnes
temporis
differentias.*

Ampliatio quarta, et maxima, est secundum *omnes differentias temporis*: cum sc. terminus ampliatur ad præsentia, præterita, futura, possibile et imaginaria: quomodo ly *opes* sumitur in ista, *Avarus appetit opes*, sc. quæ sunt, fuerunt,

erunt, possunt esse, vel imaginari. Verba appetitus, aut intellectus, et similia, hoc modo semper ampliant terminum, cui velut objecto applicantur.

Restrictio ampliacioni contraria est; fitque, cum Parag. 7. Restrictio. *status* seu ampliatio *termini ad pauciora supposita per aliquod additum contrahitur*: sive illud additum sit relativum pronomen, quæ copula implicationis appellatur; ut in ista, *Homo, qui est sapiens, cognoscit se*: sive adjectivum nomen; ut in ista, *Homo sapiens cognoscit se*; sive substantivum inferius; ut in ista, *Poeta Virgilius scribit*: sive casus obliquus; ut in istâ, *Equus Socratis currit*: in quibus omnibus subjectum restringitur per illa quæ adduntur, ad supponendum pro paucioribus.

Restricti- oni affines sunt	{	<p><i>Alienatio</i>; estque cum additum <small>Parag. 8. Alienatio et diminutio.</small> facit terminum cui additur supponere <i>impropiè</i>: ut in ista, <i>homo pictus est in aula</i>, ly <i>homo alienatur</i> per illud additum ly <i>pictus</i>.</p>
		<p><i>Diminutio</i>; estque cum additum diminuit integram significationem termini cui additur: ut in ista, <i>Æthiops est albus dentibus</i>, ly <i>albus</i> diminuitur per additum ly <i>dentibus</i>. Terminus diminutus appellatur <i>dictum secundum quid</i>; non diminutus <i>dictum simpliciter</i>.</p>

Quæstiones capituli tertii.

1. *De usu Ampliacionis et Restrictionis.*
2. *De utriusque definitione.*

3. *De modis Ampliationis.*
4. *De modis Restrictionis.*
5. *De Alienatione et Diminutione.*

CAP. IV.

DE DIVISIONIBUS PROPOSITIONIS.

Parag. 1. *Triplex divisio Propositionis.* Trifariam dividitur Propositio (quoad non restringitur ad certam materiam) sc. secundum Substantiam, Qualitatem, et Quantitatem. Triplici divisioni triplex aptatur quæstio: *Quæ*, quæstio Substantiæ; *Qualis*, Qualitatis; *Quanta*, Quantitatis: unde versiculus,

*Quæ? Ca. vel Hyp. Qualis? Ne. vel
Aff. Un. Quanta? Par. In. Sing.*

Parag. 2. *Divisio Propositionis quoad substantiam.* Quoad substantiam Propositio dividitur in Simplicem, sive Categoricalam; et Compositam, quæ et synecdochice Hypothesica. Simplex sive Categoricala est, quæ constat unico subjecto, unico prædicato, et unica verbali copula: ut *homo est animal*. Ejus materia immediata sunt simplices termini: forma, unio terminorum per verbum. Composita (seu Hypothesica late sumpta) est, quæ constat ex pluribus Categoricalis per conjunctionem unitis; ut *si homo sit animal, tum homo est corpus*. Ejus materia immediata sunt Categoricalæ Propositiones: forma, unio Categoricalarum per conjunctionem.

Propositio categorica Pura est, vel Modalis; Parag. 3.
Propositio
pura et
modalis. Pura (sive de inesse) est, in qua prædicatum purè affirmatur, vel negatur de subjecto; ut *homo est animal*. Pure affirmatur, aut negatur, quod simpliciter dicitur inesse, aut non inesse; hoc est, non expresso inessendi aut non inessendi modo; unde et Propositio *de inesse* appellatur. Modalis est, in qua exprimitur modus dispositionis prædicati cum subjecto, ut *Necesse est hominem esse animal*.

Quoad qualitatem Propositio Categorica dividitur in Affirmativam et Negativam: atque iterum in Veram et Falsam. Parag. 4.
Divisio
Propositio-
nis quoad
qualita-
tem vocis. Quarum divisionum ista *rei*, illa *vocis* qualitatem respicit. Quæstio qualitatis de *vocis* qualitate intelligenda est, non *rei*. Affirmativa est, in qua prædicatum de subjecto affirmatur, ut *Homo est animal*; Negativa, in qua negatur, ut *Homo non est lapis*. Qualitas propositionis æstimanda est penes principalem copulam, quæ si non afficiatur negatione, tota propositio erit affirmativa: ut *Non animal est non homo*; negativa est, *Homo non est lapis*: notæ enim negationis *Non*, &c. nisi afficiant copulam, propositionem faciant licet (ex altero vel utroque termino) infinitam, non faciunt negativam.

Propositio Vera est, quæ cum re convenit: Parag. 5.
Divisio
Propositio-
nis quoad
qualita-
tem rei. sive quæ dicit id quod est esse, aut non esse quod non est; ut *Homo est animal*, *Homo non est lapis*: Falsa, quæ cum re dissentit; sive quæ dicit id esse quod non est, aut quod est non esse; ut *Homo est lapis*, *Homo non est animal*.

Ut in propositione cognoscatur habitudo qualitatis ad qualitatem (qualitatis, sc. *rei* ad qualitatem *vocis*) notanda est materia propositionis diversa. Materiam dico, non *ex qua*, illa enim sunt termini; sed *circa quam*, quæ respicit significationem.

Estque ea triplex; {

Necessaria: cum prædicatum ita convenit subjecto ex natura rei, ut non possit res aliter se habere: ut *Homo est animal*.

Impossibilis: cum prædicatum ita repugnat naturæ subjecti, ut non possit res ita se habere: ut *Homo est lapis*.

Contingens: cum prædicatum ita se habet indifferenter ad subjectum, ut ei naturaliter nec conveniat, nec repugnet: ut *Homo est doctus*.

Parag. 6.
Veritas et falsitas Propositionum quantum ad materiam.

In materia Necessaria, propositiones affirmativæ semper sunt veræ, negativæ falsæ: ut ly *Homo est animal*, vera est; ly *Homo non est animal*, falsa.

In materia Impossibili, propositiones affirmativæ semper sunt falsæ, negativæ veræ: ut ly *Homo est lapis*, falsa est; ly *Homo non est lapis*, vera.

In materia Contingenti, nec affirmativæ, nec negativæ sunt semper veræ, aut falsæ; utraque enim vel veræ esse possunt vel falsæ: ut *Homo est doctus*, *Homo non est doctus*.

Parag. 7.
Propositio Universalis.

Quoad quantitatem, Propositio Categorica est Universalis, Particularis, Indefinita, vel Sin-

gularis. Universalis est, cujus subjectum est terminus communis cum signo universali. Signa universalia sunt *omnis, nullus, uterque, neuter, &c.* ut *Omnis homo est animal, Nullus homo est lapis.* Signa universalia, quando faciunt subjectum supponere distributivè in singula generum, faciunt propositionem perfectè et simpliciter universalem: secundario vero et imperfecte universalem, quando faciunt subjectum supponere distributive in genera singulorum, vel etiam collective.

Particularis Propositio est, cujus subjectum est terminus communis cum signo particulari. Signa Parag. 8. Particularis. particularia sunt *aliquis, quidam, aliquis non &c.* ut *Aliquis homo est doctus, Quidam homo non est doctus.* Aliqua signa particularia faciunt propositiones, etsi non universales, proximas tamen universali; ut *Plerique divites sunt avari.*

Propositio Indefinita est, cujus subjectum est terminus communis sine aliquo signo: ut *homo est animal, homo non est doctus.* Indefinita in materia contingenti, æquipollet particulari; in necessaria vero, vel impossibili, universali. Indefinitarum præcipuus usus est in propositionibus, quas vocant *de Idea*, quibus non rectè apponitur universale signum, etsi æquipolleant universalibus, ut *Cælum est rotundum*, indefinite dicimus, potius quam *Omne cælum*, universaliter. Et in iis quæ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ significant, et sunt universalibus proximæ, ut *Divites sunt avari.* Et in iis etiam in quibus subjectum supponit materialiter, vel etiam simpliciter: ut *homo est nomen*,

animal est genus: istæ enim nec universalibus æquipollent, nec particularibus, sed potius singularibus: nam *ly homo* et *ly animal*, id est *hæc vox homo, hic terminus animal*, sunt singularia.

Parag. 10. *Singularis.* Propositio Singularis est, cujus subjectum vel est terminus singularis, vel terminus communis singularizatus. Ut, *Socrates currit, Hic homo non est doctus*. Subjectum quovis (*determinato*) modo individuum facit singularem propositionem.

Parag. 11. *Divisiones alia.* Sunt et aliæ divisiones Propositionum præter jam dictas, quibus in Republica Logica suus est locus, et usus. Quarum præcipuæ sunt istæ;

1. Propositio est vel Una, vel Plures. Propositio Una est, in qua unum uni attribuitur: *unum* autem intellige vel terminum simplicem, eumque univoce sumptum; quomodo hæc propositio est una, *Homo est animal*: vel saltem terminum compositum ex iis quæ naturaliter conjungi possunt, ita ut ex ipsis fiat unum quid; quomodo hæc propositio est una, *Homo est animal rationale mortale*. Propositiones Plures sunt, 1. Ubi aut subjectum, aut prædicatum est terminus æquivocus æquivocè sumptus: ut *Canis est substantia*. 2. Ubi vel subjectum, vel prædicatum, vel utrumque est multiplex, et non unum: ut *Socrates et Plato disputant, homo vivit et currit, Socrates sedet et Plato currit*. 3. Ubi occurrit terminus compositus ex quibus naturaliter non sit unum per se: ut *Socrates est albus, sutor est musicus*.

2. Propositio vel est secundi adjacentis, vel tertii; secundi adjacentis est, in quâ copula non

est separata à prædicato: id quod fit, quoties verbum vel adjacens attribuitur subjecto; ut *homo est, homo ambulat*. Propositio tertii adjacentis est, in quâ copula verbalis est sejuncta à prædicato: ut *homo est animal*.

3. Propositio omnis est vel Finita, vel Infinita. Finita est, cujus omnes termini sunt finiti: ut *homo currit*. Infinita est, cujus aliquis terminus est infinitus. Propositiones tertii adjacentis possunt esse ex omni parte infinitæ: secundi vero, non nisi ex parte subjecti tantum. Propositionem contingit infinitam esse tribus modis: sc. 1. de subjecto infinito; ut *non homo currit*: 2. de prædicato infinito; ut *homo est non justus*: 3. de utroque termino infinito; ut *non homo est non risibilis*.

Quæstiones capitis quarti.

1. *De triplici divisione et interrogatione Propositionis.*
2. *De Propositione categorica et hypothetica.*
3. *De Propositione affirmativa et negativa.*
4. *De Propositionis veritate et falsitate.*
5. *De materia Propositionis.*
6. *De quantitate Propositionis.*
7. *De Propositione una, et pluribus.*
8. *De Propositione secundi et tertii adjacentis.*
9. *De Propositione finita et infinita.*
10. *De aliis divisionibus et distinctionibus Propositionis.*

CAP. V.

DE OPPOSITIONE PROPOSITIONUM CATEGORICARUM

DE INESSE.

Parag. 1. *Triplex affectio Propositionis.* Propositionum Categoricarum *de inesse* (secundum quod instituitur unius cum alia ejusdem subjecti et prædicati collatio) tres sunt affectiones; Oppositio, Æquipollentia, et Conversio: quarum Oppositio et Æquipollentia sunt inter duas Categoricas ejusdem ordinationis terminorum: Conversio vero diversæ.

Parag. 2. *Oppositionis definitio et species.* Oppositio est repugnantia duarum propositionum Categoricarum in quantitate solâ, vel qualitate solâ, vel utraque, eodem manente subjecto et prædicato. Ejus quatuor sunt species: sc. Contraria, Subcontraria, Contradictoria, Subalterna: quarum Contraria et Subcontraria pugna est solius qualitatis; Subalterna solius quantitatis; Contradictoria utriusque: in quibus omnibus, quo fiat Oppositio legitima caute videndum, ne non sint in utraque opposita iidem termini, idem ordo terminorum, eadem significatio, et respectu circumstantiarum idem omnino significandi modus.

Parag. 3. *Oppositio Contraria.* Oppositio Contraria est duarum propositionum universalium repugnantia in qualitate: ut, *Omnis homo currit, Nullus homo currit*. Possunt contrariæ ambæ esse simul falsæ, (in materia sc. contingenti) nunquam simul veræ; unde

sequitur, ista est vera, ergo illa falsa ; non è contra.

Oppositio Subcontraria est duarum propositionum particularium repugnantia in qualitate : Parag. 4.
Oppositio
Subcontra-
ria. ut, *Aliquis homo currit, Aliquis homo non currit.*

Possunt subcontrariæ ambæ esse simul veræ (in materia sc. contingenti) nunquam falsæ : unde sequitur, ista est falsa, ergo illa vera ; non è contra.

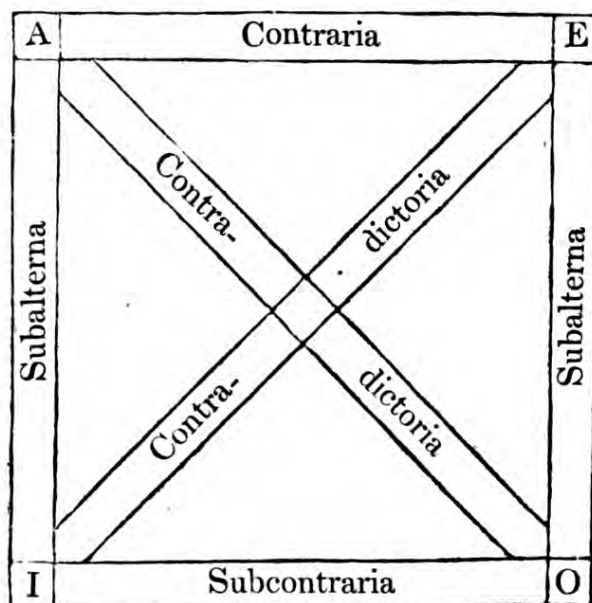
Oppositio (omnium minima) Subalterna est Parag. 5.
Oppositio
Subalter-
na. duarum propositionum affirmantium, vel negantium repugnantia in quantitate : ut *Omnis homo currit, aliquis homo currit : Nullus homo currit, aliquis homo non currit.* Istarum universalis dicitur Subalternans, particularis Subalternata. In *veritate* subalternata sequitur subalternantem ; in *falsitate* subalternans subalternatam : unde sequitur, subalternans est *vera*, ergo subalternata, et non è contra : atque iterum subalternata est *falsa*, ergo subalternans, et non è contra.

Oppositio (omnium maxima) Contradictoria Parag. 6.
Oppositio
Contradic-
toria. est duarum propositionum in quantitate simul et qualitate repugnantia : ita ut unius universalis et alterius particularis altera necessario sit affirmativa, altera negativa : ut, *Omnis homo currit, aliquis homo non currit ; Nullus homo currit, aliquis homo currit.* Est secundarium quoddam contradictionis genus, inter binas singulares ; ut *Socrates currit, Socrates non currit ;* atque inter binas indefinitas, sive illæ sint de Idea ; ut, *Cælum est rotundum, Cælum non est*

rotundum : sive de subjecto supponente materialiter, vel simpliciter : ut, *Homo est species, homo non est species*. Quarum omnium lex una communis est : Impossibile esse contradictorias in quavis materiâ ambas esse simul vel veras, vel falsas.

Parag. 7.
Schema
oppositionum
et
versiculi.

Oppositionis doctrinam hujusmodi ferè schemate oculis subjiciunt.

Schemati memoriæ juvandæ ergo versiculos adjicimus :

*Androgei contradicunt, contraria Magnes,
Fio subcontraria sunt, Capiendo subaltern.*

Utrobique, et in angulis schematis, (ubi Contraria ad summum, ad imum Subcontraria, ad utrumque latus Subalterna, Contradictoria ad oppositos angulos collocata sunt :) et in vocabulis versiculorum fictitiis *Androgei, Magnes, Fio,*

Capiendo, quatuor vocales *A, E, I, O*, signant quatuor propositionum differentias ex variâ complexione quantitatis et qualitatis ortas: quarum *A* valet *omnis*, et notat universalem affirmativam; *E* *nullus*, et notat universalem negativam; *I* *aliquis* et notat particularem affirmativam; *O* *aliquis non*, et notat particularem negativam: juxta vulgares rhythmos,

*Asserit A, negat E, sed universaliter ambæ:
Asserit I, negat O, sed particulariter ambo.*

Quæstiones capituli quinti.

1. *De Oppositione Propositionum in genere.*
2. *De Oppositione contraria.*
3. *De Oppositione subcontraria.*
4. *De Oppositione subalterna.*

CAP. VI.

DE ÆQUIPOLLENTIA EARUNDEM.

Æquipollentia communiter sumpta, est duarum propositionum, verbo tenus, quoquo modo discrepantium omnimoda in sensu conspiratio. Quomodo propositio de Prædicato *tropico* æquipollet propositioni de Prædicato *proprio*; ut ista *Socrates est vulpes*, huic *Socrates est versutus*: etsi tropicum quam proprium majorem fere habeat emphasin. Sed in præsentī strictius sumitur Æquipollentia: estque *duarum propositionum oppositarum per adventum negationis*

Parag. 1.
Definitio
Æquipol-
lentia.

reconciliatio in quantitate, et qualitate, tum vocis, tum rei.

Parag. 2.
*Ejus fun-
damentum.*

Fundamentum hujusmodi Æquipollentiæ est natura negationis : cujus apud Latinos (Græcis enim alia longè ratio est Negationis et Æquipollentiæ) ea vis est, ut totum id neget, quodcumque post se reperit, quamvis sit vel altera negatio : unde illud, *Duæ negationes faciunt affirmativam unam.* Pro triplici ergo negationis dispositione triplex erit Æquipollentiæ ratio : cujus universa doctrina unico hoc versiculo continetur :

*Præ, contradict. Post, contrar. Præ, Postque
Subaltern.*

In quo versiculo ly *Præ* et *Post* significant Præpositionem vel Postpositionem (prout casus exigit) particulæ negativæ signo simul et subjecto.

Regulæ Æquipollentiarum sunt tres.

Parag. 3.
*Æquipol-
lentiarum
Regulæ.*

1. Alterutri Contradictoriarum præposita negatio facit eam æquipollere suæ Contradictoriæ. Æquipollent ergo ista ; *Non omnis, aliquis non ; nonnullus, aliquis : non aliquis, nullus : non aliquis non, omnis.*

2. Alterutri Contrariarum postposita negatio facit eam æquipollere suæ Contrariæ. Æquipollent ergo ista : *omnis non, nullus : nullus non, omnis* : etsi idoneorum in linguâ Latinâ authorum frequentior usus effecerit jamdiu, ut ly *omnis non*, (perinde ac ly *non omnis*) valeat

aliquis non haud infrequentius quam *nullus*. Quod imprimis tyronibus observandum moneo : quos in Scholis sæpissimè contingit ad ista minus attentos facile decipi, atque miserrime hæere in pice.

3. Alterutri Subalternarum præposita simul et postposita negatio facit eam æquipollere suæ Oppositæ. Æquipollent ergo ista : *non omnis non, aliquis : non aliquis non, omnis : non nullus non, aliquis non*. [Subcontrariæ reconciliandæ essent omnino quomodo contrariæ, postponendo sc. negationem, si usus linguæ ferret : sed cum negatio neutri commodè postponi possit Subcontrariarum (non affirmanti, quod sic eadem esset cum sua opposita, non sensu modo sed et verbis : nec etiam neganti, quod sic admitteretur immediatus concursus duarum negationum) de earum conciliatione nulla datur regula.]

Quæstiones capituli sexti.

1. *De Æquipollentia communiter dicta.*
2. *De vi negationis.*
3. *De Conciliatione contradictoriarum.*
4. *De Conciliatione contrariarum et subcontrariarum.*
5. *De Conciliatione subalternarum.*

CAP. VII.

DE CONVERSIONE EARUNDEM.

Conversio est mutatio subjecti in locum prædicati, et è converso, manente eâdem qualitate

Parag. 1.
Definitio
Conversionis.

propositionis. In omni conversione legitimâ requiruntur duo : Commutatio sc. terminorum (non quoad voces, sed) quoad ordinem ; et Illatio convertentis ex conversa. Est autem propositio Conversa illa, cujus termini transponuntur ; Convertens vero ea, quæ ex tali transpositione terminorum infertur. In omni conversione cavendum, ne termini mutilati pro integris inferantur : unde non sequitur, *Aliquis homo videt cæcum*, ergo *aliquis cæcus videt hominem* ; sed inferendum est, ergo *aliquod videns cæcum est homo*.

Parag. 2.
Species
Conversionis.

Conversionis tres sunt species ; simplex, per accidens, per contrapositionem. Atque his tribus modis omnes propositiones possunt quidem converti ; sed non ita, ut fiat debita illatio. Conversio simplex et per contrapositionem sunt æquales ; per accidens est inæqualis. Simplex et per accidens sunt finitæ. Per transpositionem est infinita. Doctrina legitimæ conversionis hoc disticho comprehenditur :

*Feci simpliciter convertitur ; Eva per acci ;
Cato per contra ; sic fit conversio tota.*

Parag. 3.
Conversio
simplex.

Conversio Simplex est mutatio subjecti in locum prædicati et è contra, manente eâdem quantitate. Hoc modo convertuntur universalis negativa in universalem negativam, et particularis affirmativa in particularem affirmativam, notatæ per vocales *E, I*, in ly *Feci*, ut *Nullus homo est lapis*, ergo *nullus lapis est homo* ;

Aliquis homo est tyrannus, ergo aliquis tyrannus est homo.

Conversio per Accidens sive Attenuata est Parag. 4.
mutatio subjecti in locum prædicati, et è contra, Conversio
per acci-
dens.
manente eâdem qualitate, sed mutatâ quanti-
tate : unde et inæqualis conversio dicitur. Hoc
modo convertitur omnis propositio universalis
in particularem ejusdem qualitatis ; quod nota-
tur per vocales *E, A*, in ly *Eva*. Ut *Omnis
homo est animal, ergo aliquod animal est homo ;
Nullus homo est lapis, ergo aliquis lapis non est
homo.*

Conversio per Contrapositionem est mutatio Parag. 5.
subjecti in locum prædicati, et è contra, ma- Conversio
per contra-
positionem.
nente eadem quantitate et qualitate, sed mu-
tatis terminis finitis in infinitos. Hoc modo con-
vertuntur universalis affirmativa in universalem
affirmativam, et particularis negativa in parti-
cularem negativam, notatæ per vocales *A, O*, in
ly *Cato*. Ut, *omnis homo est animal, ergo,
omne non animal est non homo ; Aliquis homo
non est tyrannus, ergo, aliquis non tyrannus
non est homo.*

Quæstiones capituli septimi.

1. *De definitione Conversionis.*
2. *De Conversione simplici.*
3. *De Conversione per accidens.*
4. *De Conversione per contrapositionem.*

CAP. VIII.

DE MODALIBUS.

Parag. 1.
*Modorum
numerus.*

Modus est determinatio compositionis in propositione respectu materiæ: sive simplicius, est *vox significans quomodo prædicatum inest subjecto*. Sunt autem Modi primarii quatuor, Necessè, Impossibile, Contingens, et Possibile. Quod vero aliqui addunt Verum et Falsum, per se, per accidens, id minus rectè fit; verum enim et falsum determinant propositionis qualitatem magis quam quantitatem ratione materiæ: *per se* vero et *per accidens* ad ista reducuntur, *per se* ad Necessarium, *per accidens* ad Contingens.

Parag. 2.
*Definitio
propositi-
onis Modali-
lis.*

Propositio Modalis est, quæ aliquo istorum modorum afficitur. In omni propositione modali duo sunt; Modus et Dictum. Dictum est propositio Categorica de inesse, cui modus attribuitur; Modus est determinatio ejus ad materiam: proinde Dictum habet rationem subjecti, Modus prædicati. Ut in ista, *Necessè est hominem esse animal*, ly *homo est animal* Dictum est, et habet rationem subjecti: ly *necessè* Modus et (quamvis loci ordine prior) habet rationem prædicati.

Parag. 3.
*Ratio ex-
primendi
modos.*

Modus enunciari potest vel adjective, ut *Necessè est hominem esse animal*: vel adverbialiter, ut *Homo necessario est animal*; vel ver-

bialiter, ut *Contingit Socratem currere*: potestque collocari vel in principio, ut in primo: vel in medio, ut in secundo exemplo; vel in fine, ut *Hominem esse animal necesse est*; et potest efficere sensum vel compositum, cum partes Dicti intelliguntur in eodem tempore: vel divisum, cum in diverso; ut *Possibile est sedentem stare*: quod est falsum sensu composito, verum in diviso.

Necessarium est, quod non potest aliter esse: ut *hominem esse animal*: et habet vim universalis affirmativæ. Impossibile est, quod non potest ita esse: ut *hominem esse lapidem*: et habet vim universalis negativæ. Contingens est, quod ita est, sed potest non esse: ut *Socratem philosophari*: et habet vim particularis affirmativæ. Possibile est, quod non ita est, sed potest esse: ut *aquam esse calidam*: et habet vim particularis negativæ.

Quantitas Modalium, si attendatur penes Dictum, (et est quantitas materialis) est omnino ut in Categoricalis puris; sin penes Modum (et est formalis) ea Universalis est, quæ habet modum universalem *necesse*, vel *impossibile*: Particularis quæ particularem *contingens* vel *possibile*; ut ista, *Impossibile est aliquem hominem esse lapidem*, particularis est ex parte Dicti, ex parte Modi universalis.

Qualitas similiter si attendatur penes Dictum, est ut in puris: si penes Modum, ea affirmat quæ habet modum affirmantem *necesse*, vel *contingens*; ea negat, quæ negantem *impossi-*

bile, vel *possibile* : sin penes totam modalem, ea negativa est, in quâ modus formaliter negatur: affirmativa, in quâ non. Ut ista, *Impossibile est hominem non esse animal*, est negativa ex parte dicti, negativa etiam ex parte modi : sed secundum se totam affirmativa.

Parag. 7.
*Veritas et
falsitas
Modalium.*

Modalis omnis vera est necessaria, falsa omnis impossibilis: nec datur medium. De Necessario vera est, cujus materia necessaria est; falsa, cujus materia est impossibilis, vel contingens: de Impossibili vera est, cujus materia est impossibilis; falsa cujus materia est necessaria, vel contingens: de Contingenti vera est, cujus materia est contingens; falsa, cujus materia est necessaria vel impossibilis: de Possibili vera est, cujus materia est necessaria vel contingens; falsa, cujus materia est impossibilis.

Parag. 8.
*Oppositio
et Æquipollentia
Modalium.*

Modalium Oppositionem et Æquipollentiam fictitiis quibusdam vocabulis expressere Logici: *Purpurea, Iliace, Amabimus, Edentuli*. Quatuor cujuslibet vocabuli syllabæ quatuor modos ita significant; ut Possibile primæ, Contingens secundæ, tertiæ Impossibile, Necessarium quartæ respondeat: quatuor vero vocalium, quæ in istis sunt dictionibus, *A* notat utrumque (dictum sc. et modum) affirmari: *U* utrumque negari: *E* affirmari modum, negari dictum: *I* negari modum, dictum affirmari: juxta versus;

Parag. 9.
*Schema
Oppositio-
nis et Æ-
quipollen-
tiæ Moda-
lium.*

*Destruit U totum: sed A confirmat utrumque
Destruit E dictum: destruit I que modum.*

Quibus præmissis, totum negotium sine re-

gularum ambitu ex subjecto schemate conspici potest.

<i>Pur-</i>	Non possibile non :	Non possibile :	<i>I-</i>
<i>pu-</i>	Non contingens non :	Non contingens :	<i>li-</i>
<i>re</i>	Impossibile non :	Impossibile :	<i>a-</i>
<i>a.</i>	Necesse :	Necesse non :	<i>ce.</i>
<i>A-</i>	Possibile :	Possibile non :	<i>E-</i>
<i>ma-</i>	Contingens :	Contingens non :	<i>den-</i>
<i>bi-</i>	Non impossibile :	Non impossibile non :	<i>tu-</i>
<i>mus.</i>	Non necesse non :	Non necesse.	<i>li.</i>

In quo Schemate æquipollent quæ unâ aliquâ dictione continentur: opponuntur vero ad imum, summum, latera, et oppositos angulos eodem prorsus modo, quo contingere in puris Categoricalis oppositionem ostensum retro est suo loco. Contrariantur ergo *Purpurea, Iiace*: Subcontrariantur *Amabimus, Edentuli*, atque iterum *Iiace, Amabimus*: subalternantur *Purpurea, Amabimus*, atque iterum *Iiace, Edentuli*. Respice, bone Lector, purarum oppositiones et æquipollentias; ne actum agatur.

Parag. 10.
*Expositio
Schematis.*

De conversione vero Modalium nihil hic præcipio; nec enim libet subtilitatibus parum necessariis, plusque habituris operæ quam fructus, creare studiosis molestiam inutilem. Consulat, qui volet, Aristotelem. 1. *Prior. cap. 3.*

Quæstiones capituli octavi.

1. *De Modis et Modalibus in genere.*
2. *De Modis et Modalibus in specie.*
3. *De quantitate Modalium.*
4. *De qualitate vocis Modalium.*
5. *De qualitate rei Modalium.*

6. *De oppositione Modalium.*
7. *De æquipollentia Modalium.*
8. *De conversione Modalium.*

CAP. IX.

DE EXPONIBILIBUS.

Parag. 1. *Propositiones Exponibiles.* Sunt præter has, et aliæ etiam secundo dictæ Modales; in quibus dispositio prædicati cum subjecto suo quodammodo determinatur syncategorematicâ aliquâ particulâ, sed minus nobili. Summularii Exponibiles propterea vocant, quod obscuræ cum sint, habeant singulæ per alias plures magis perspicuas (quæ eminenter in eis continentur) exponi. In iis præcipuè sunt Exclusiva, Exceptiva, et Reduplicativa: reliquas, quod exigui sint usus, memores compendium esse quod scribimus, faciliè negligimus.

Parag. 2. *Propositio Exclusiva.* Propositio Exclusiva est, in qua reperitur syncategorema Exclusivum, (qualia sunt *solum, tantum, præcise, &c.*) Ut *solum homo est rationalis.*

Estque
ea ex-
clusiva
vel

Prædicati; cum signum exclusivum tenetur ex parte prædicati, et determinat illud: ut, *Elementa sunt tantum quatuor*, et dicitur Propositio de excluso termino.

Subjecti; cum signum exclusivum tenetur ex parte subjecti, et modificat totam propositionem: ut, *Tantum homo est risibilis*, et dicitur absolutè Propositio exclusiva.

Propositio de excluso extremo, exponitur auferendo signum, et removendo à prædicato quemcunque alium numerum, aut rem, prout casus exigat: ut ista, *Elementa sunt tantum quatuor*, exponitur sic, *Elementa sunt quatuor, et non plura*. Propositio exclusiva subjecti, etsi possit aliter, simplicissimè tamen exponitur per universalem affirmativam transpositis terminis: ut ista, *Solus homo est risibilis*, exponitur sic, *Omne risibile est homo*; et consimiliter de reliquis, mutatis mutandis.

Parag. 3.
*Expositio
Exclusiva.*

Propositio Exceptiva est, in qua reperitur syncategorema Exceptivum (qualia sunt *nisi, præterquam, præter, excepto, &c.*) Ut *Omne animal, præter hominem, est irrationale*. In omni exceptione legitimâ terminus exceptus debet esse angustior termino excipiente, sive à quo fit exceptio, et sub eo contineri; ac etiam debet terminus excipiens supponere distributive.

Parag. 4.
*Propositio
Exceptiva.*

Exponitur Exceptiva per duas exponentes; quarum prior debet esse ejusdem quantitatis et qualitatis de termino exeluso in subjecto cum ipsa exceptiva; altera diversæ et quantitatis et qualitatis, in qua subjectum sit terminus exceptus, prædicatum idem quod totius exceptivæ; ut ista, *Omne animal præter hominem, est irrationale*, exponitur per istas, *Omne animal aliud ab homine est irrationale, et Aliquis homo non est irrationalis*: et eodem modo reliquæ, mutatis mutandis.

Parag. 5.
*Expositio
Exceptiva.*

Propositio Reduplicativa est, in qua reperitur syncategorema Reduplicativum: (qualia sunt

Parag. 6.
*Propositio
Reduplicativa.*

qua, quatenus, in quantum, &c.) ut, *Homo, qua homo est rationalis*; dicitur et Restrictiva, vel Limitativa Propositio.

Redu-
plicatio
alia est

Uniformis, quæ et simplex sive specificativa dicitur, cum fit reduplicatio secundum idem nomen, ut, *homo qua homo est rationalis*; atque ista Reduplicatio non fit nisi in essentiali prædicatione, ubi prædicatum convenit subjecto quatenus ipsum.

Difformis, sive composita, cum fit reduplicatio per diversum nomen; sive id sit generis, et Generica dicitur: ut, *Homo quâ animal est sensibilis*; sive partis, et Partialis vel Synecdochica dicitur: ut, *Homo quantum ad animam est immortalis*; sive accidentis, et Accidentalibus dicitur: ut, *Socrates quatenus Philosophus disputat*.

Parag. 7.
*Expositio
Reduplicativa.*

Exponitur Reduplicatio per quatuor exponentes: quarum prima principale prædicatum attribuit subjecto; secunda reduplicativum attribuit subjecto; tertia prædicatum principale universaliter attribuit reduplicativo; quarta est causalis inferens principale prædicatum ex reduplicativo: ut ista, *Homo qua animal est sensibilis*, exponitur per istas, *homo est sensibilis, et homo est animal, et omne animal est sensibile et quia aliquid est animal, ipsum est sensibile*. Consimiliter de negativis, et aliis omnibus, mutatis

mutandis. Ita secundum Summularios: sed expeditius res tota peragetur, nec minus comode, exponendo simpliciter per unam tantum causalem, sic ista, *Homo qua animal est sensibilis*, exponetur sic: *Quia homo est animal, propterea est sensibilis.*

Quæstiones capituli noni.

1. *De Exponibilibus in genere.*
2. *De exclusivis.*
3. *De exceptivis.*
4. *De reduplicativis.*
5. *De aliis Exponibilibus.*

CAP. X.

DE HYPOTHETICIS.

Propositio Composita (sive Hypothesica latè) est, quæ constat ex pluribus categoricis per conjunctionem aliquam unitis. Estque ea duntaxat triplex: Conditionalis, (sive Hypothesica strictè) Copulativa, et Disjunctiva. Causalis enim et rationalis ad Conditionalem; adversaria, et comparativa, et significativa loci aut temporis, ad Copulativam referuntur. Parag. 1.
Hypothesica in genere.

Propositio Conditionalis (sive Hypothesica strictè) est, in qua plures categoricæ uniuntur per conjunctionem conditionalem: ut, *Si homo sit rationalis, est risibilis*. Referuntur huc causalis; ut *Quia homo est rationalis, est risibilis*: et rationalis, ut *Homo est rationalis, ergo* Parag. 2.
Conditionalis.

risibilis : nisi rationalis argumentationibus potius annumeranda sit, utpote apertum Enthymema, quam propositionibus. Omnis Conditionalis habet vim illativam : unde categoricarum prior, quæ habet rationem inferentis, Antecedens ; posterior, quæ illatæ, Consequens dicitur.

Parag. 3.
Copulativa.

Propositio Copulativa est, in qua plures categoricæ uniuntur per conjunctionem copulativam ; ut, *homo est rationalis, et brutum irrationale*. Referuntur huc adversativa, ut, *Socrates, etsi non sit orator, est tamen philosophus* : et comparativa ; ut, *Socrates tam est doctus, quam Plato* : et significativa loci ; ut, *Ubi Socrates legit, Plato disputat* : aut temporis ; ut, *Dum Socrates legit, Plato disputat*.

‘ [Proprie tamen loquendo, et secundum doctrinam Aristotelis, Propositio Copulativa non debet censi in hac classe, nec in Hypotheticis numerari. Copulativa enim non est una propositio, sed plures categoricæ, unitæ quidem specie tenus et quoad vocem, sed sine ulla *σχέσει* ipsarum inter se quoad rem ipsam. Nec valet omnino ad Syllogismum, sicut valent conditionalis et disjunctiva : neque enim datur syllogismus copulativus, sicut dantur conditionalis et disjunctivus ; sed ejus usus est solum in inductionibus et exemplis, ubi ex pluribus propositionibus æqualibus colligitur conclusio.]’

Parag. 4.
Disjunctiva.

Propositio Disjunctiva est, in quâ plures categoricæ uniuntur per conjunctionem disjunctivam : ut, *Aut dies est, aut nox est*.

Veritas et falsitas Conditionalis non pendet ex veritate aut falsitate partium, vel unius, vel utriusque, sed ex bonitate aut malitia consequentiæ. Proinde vera est, in qua consequens sic ab antecedente dependet, ut sit necessaria consecutio, licet alterum vel utrumque sit falsum; ut, *si homo est lapis, est insensibilis*: falsa, in qua non est necessaria consecutio consequentis ex antecedente, licet utrumque sit verum; ut, *si Sol lucet, Socrates currit*. Sed in Causali, et Rationali, præter necessitatem consequendi, requiritur veritas utriusque partis, atque ulterius etiam, ut veritas antecedentis sit causa veritatis consequentis; ut, *Quia Sol lucet, dies est*: quod supponit utrumque, sc. et lucere solem, et diem esse, ac insuper illud esse causam hujus.

Parag. 5.
Veritas et
falsitas
Conditionalis.

Veritas Copulativæ pendet ex veritate omnium partium; proinde vera est, cujus omnes partes sunt veræ; ut *Socrates est homo, et animal, et corpus*; falsa, cujus aliqua pars falsa est, licet reliqua sit vera, ut *Et dies est et nox*. Veritas Disjunctivæ pendet ex veritate alicujus partis; proinde vera est, cujus una aliqua pars est vera, licet reliqua sit falsa: ut, *Aut dies, aut nox est*: falsa, cujus omnes partes sunt falsæ; ut, *Socrates vel est asinus, vel lapis*.

Parag. 6.
Veritas et
falsitas Copulativa
et Disjunctiva.

Hypotheticæ quantitatem non habent propriè, nec qualitatem, præter quas a suis categoricis habent; proinde nec eas habent oppositiones, nec æquipollentias, quas categoricæ. Unius tantum sunt capaces oppositionis Contradictoriæ,

Parag. 7.
Oppositio
Hypotheticarum.

quæ fit præposita particula negationis toti Hypotheticæ: unde isti, *si Socrates currit, est animal*, contradicit ista, *non si Socrates currit, est animal*. Pari modo se habet et in Copulativis, ac Disjunctivis.

Quæstiones capitis decimi.

1. *De Hypothetica late.*
2. *De Hypothetica stricte, sive conditionali.*
3. *De Copulativa.*
4. *De Disjunctiva.*
5. *De oppositione Hypotheticarum.*

LOGICÆ ARTIS COMPENDIUM.

LIB. III.

DE DISCURSU.

CAP. I.

DE ARGUMENTATIONE.

DISCURSUS, tertius humanæ mentis actus, et Parag. 1. perfectissimus est: eum dirigit tertia Logicæ Discursus duplex. pars, quæ tradit instrumenta discursus, Argumentationem et Methodum; quarum Argumentatio discurrit inferendo, Methodus ordinando.

Argumentatio est *Oratio problemati per illationem faciens fidem*. Parag. 2. Problema est propositio Definitio Argumentationis. quæsitæ sive quæstio, quæ probanda est; quæ eadem postquam illativè probata est, Conclusio dicitur, et sequitur notam illativam: quod eandem præcedit, totum dicitur Antecedens, et infert Consequens sive Conclusionem. Nota illativa est communiter *ergo*: interdum dictio aliqua ei æquivalens: ut, *igitur*, *proinde*, &c. et in ea consistit Argumentationis nexus omnis: etsi quandoque ad sermonis elegantiam non exprimitur.

Parag. 3.
Conse-
quentia
duplex.

Conse-
quentia
alia est

Materialis: quando Consequens infertur ex Antecedente, non propter modum colligendi, sed sola vi terminorum, qui sunt materia argumentationis: ut *Socrates est risibilis, ergo, aliquis homo est rationalis*: non enim teneret similis consequentia mutatis terminis sic, *Socrates est risibilis, ergo aliquis homo currit.*

Formalis: quando Consequens infertur ex Antecedente propter ipsum modum colligendi, qui est forma argumentationis: ut *Omne rationale est risibile, Omnis homo est rationalis, ergo Omnis homo est risibilis.* Teneret enim similis consequentia in quibuslibet terminis, eodem modo dispositis, quantumlibet aliàs dissentaneis.

Parag. 4.
Principia
bonæ con-
sequentia.

Principia generalia bonæ consequentiæ sunt ista duo. *Ex vero nil nisi verum sequitur*: proinde nec falsum nisi ex falso sequi potest. *Ex falso et falsum sequi potest, et verum*: unde sequitur, Consequens verum posse inferri vel à falso, vel à vero antecedente. Hinc versus,

Ex falsis falsum, verumque aliquando sequetur:
Ex veris possunt nil nisi vera sequi.

Parag. 5.
Argumen-
tationis
species.

Argumentatio potest considerari vel quoad formam et modum colligendi, quæ generalior est consideratio; vel quatenus restringitur ad certam materiam, ut suo loco videbitur. Argu-

mentationis species solent assignari quatuor; Syllogismus, Inductio, Enthymema, Exemplum: sed ad duas omnino possunt referri, cum Enthymema non sit nisi Syllogismus quidam imperfectus, nec Exemplum nisi imperfecta Inductio. Quin et minus principales, quæ vocantur, Argumentationes, aut nullius sunt usus, aut ad Syllogismum reducuntur: ut Sorites, et Dilemma, qui sunt Syllogismi quidam redundantes; Sorites categoricus; Dilemma hypotheticus.

Quæstiones capituli primi.

1. *De Analyticis Aristotelis.*
2. *De definitione Argumentationis.*
3. *De bona et mala consequentia.*
4. *De speciebus Argumentationis.*

CAP. II.

DE PARTIBUS SYLLOGISMI.

Syllogismus est *Oratio, in qua, quibusdam* Parag. 1.
Definitio
Syllogismi. *positis et concessis, necesse est aliud sequi præter et propter ea, quæ posita sunt, et concessa.* Estque duplex; Categoricalis, cujus omnes propositiones sunt categoricæ; et Hypotheticus, cujus aliqua saltem est hypothetica latè. Utriusque potest considerari tum materiale, tum formale: sed de Hypotheticis suo loco.

Parag. 2.
Materia
Syllogismi
duplex.

Materia Syllogismi	{	Remota, sunt simplices termini ; qui in propositionibus syllogismi sub- jiciuntur, et prædicantur.
		Proxima, sunt propositiones; quæ ex ejusmodi terminis conficiuntur.

Utraque materia, remota et proxima, ternario numero ita continetur ; ut cum sint tres propositiones totidemque termini, singulæ propositiones duos terminos habeant, singuli termini bis in totius syllogismi propositionibus reperiantur.

Termini Syllogismi sunt tres, Major, Minor, et Medius. Medius terminus dicitur Aristoteli simpliciter Terminus, nonnullis Argumentum, plerisque et communiter Medium (ratione sc. usus, non situs ;) reliqui Extremitates sive Extrema dicuntur. Major Terminus, sive Majus Extremum est prædicatum quæstionis : Minor Terminus, sive Minus Extremum est subjectum quæstionis : Medium sive Argumentum est terminus extra quæstionem, ejus prædicatum cum subjecto uniens.

Parag. 3.
Propositiones
Syllogismi.

Propositiones Syllogismi sunt tres ; Major, Minor, et Conclusio. Conclusio, quæ et Complexio, est pars Syllogismi consequens illata ab Antecedente, Majore sc. et Minore propositione, quæ propterea *præmissæ* dicuntur. Præmissarum Major Propositio, quæ et *κατ' ἐξοχήν* simpliciter Propositio dicitur, est, in qua medium cum majori extremo conjungitur : Minor Propositio, quæ et Assumptio, in qua medium cum minori extremo conjungitur : ut in ista, *Omne animal est sensibile, Homo est animal, ergo*

Homo est sensibilis ; ly *sensibile* est major terminus, ly *homo* minor, ly *animal* medius : ly *Omne animal est sensibile* major propositio, ly *Homo est animal* minor ; ly *Homo est sensibilis* conclusio.

Major Propositio ferè primum locum obtinet, Minor secundum, Conclusio novissimum in Syllogismo : iste enim est ordo maximè naturalis. Falluntur tamen qui in Scholis propositiones secundum hunc ordinem perpetuo metuntur : contingit enim non raro per crypticam propositionum transpositionem, ut ordo naturalis variè invertatur ; quod, cum quatuor aliis modis fiat, tum frequentius transpositis majore et minore. Judicandæ proinde sunt ex terminis qui nunquam fallunt, non ex ordine.

1. In Syllogismo sunt tres tantum termini. Ubi aut quartus novus terminus admittitur, aut mutatur significatio vel suppositio alicujus è tribus, vitiosus fit Syllogismus.

2. Medium conclusionem ne ingrediatur. Nec totum sc. nec aliqua ejus pars.

3. Conclusio semper sequitur deteriorem partem. Est autem debilior, sive deterior universali particularis, et negativa affirmativâ.

4. Ne esto plus minusque in conclusione, quam in præmissis.

Distribuitur Syllogismus, quoad qualitatem, in Affirmativam et Negativam : quoad quantitatem, in Universalem, Particularem, Indefinitam et Singularem. Attenditur autem quantitas et qualitas Syllogismi omnino penes con-

Parag. 4.
Ordo Pro-
positio-
num.

Parag. 5.
Canones
partium
Syllogismi.

Parag. 6.
Syllogismi
Species.

clusionem : ita ut, quomodocunque se habeant præmissæ, ille Syllogismus haberi debeat Affirmativus, cujus conclusio est affirmativa ; et Universalis, cujus conclusio est universalis.

Quæstiones capituli secundi.

1. *De Syllogismi nomine et definitione.*
2. *De tribus Syllogismi terminis.*
3. *De tribus Syllogismi propositionibus.*
4. *De crypsi Syllogistica.*
5. *De variis Syllogismorum speciebus, et divisionibus.*

CAP. III.

DE FUNDAMENTO FORMÆ SYLLOGISTICÆ.

Parag. 1.
*Regulæ
propositionis.*

Fundamentum formæ et dispositionis syllogisticæ situm est in illa veritate, naturæ lumine satis perspectâ: *Quæcunque duo in aliquo tertio conveniunt, eadem et inter se convenire.* Hinc duplex illa nobilissima regula, quam vocant *dictum de omni, et nullo*: quorum *dictum de omni* fundamentum est Syllogismorum Affirmativorum, *dictum de nullo* Negativorum.

Parag. 2.
*Dictum de
omni et
nullo.*

Dictum de omni est hujusmodi: *Quicquid affirmatur universaliter de aliquo subjecto, affirmari necesse est de iis quæ sub eo continentur.* Dictum de nullo hujusmodi: *Quicquid negatur universaliter de aliquo subjecto, negari necesse est de iis quæ sub eo continentur.* Necessitas illationis ab hoc dicto *de omni et nullo* vim suam habet omnem, eamque in omnibus modis et figuris parem : sed evidens est illa necessitas in

modis tantum primæ figuræ directis, qui propterea Perfecti dicuntur; reliquorum evidentia necesse habet ostendi per reductionem ad istos, et propterea Imperfecti habentur.

Ex hoc dicto, velut principio, sequuntur Parag. 3. Corollaria. tanquam corollaria, duæ Syllogismorum regulæ generales.

1. Ex utraque præmissa particulari nihil sequitur. Repugnat enim dicto de omni et nullo, quo requiritur ut altera saltem præmissarum sit universalis.

2. Ex utraque præmissa negativa nihil sequitur. Necesse est enim medium terminum cum altero extremorum consentire: quod nisi in affirmativa propositione fieri non potest. Utramque regulam disticho complectuntur,

*Syllogizari non est ex particulari;
Neque negativis recte concludere si vis.*

Tradit Aristoteles Syllogismorum sex quas Parag. 4. Syllogismorum virtutes. dem virtutes sive potestates, itemque vitia sive imbecillitates totidem. Sunt autem illæ potestates;

1. Plura concludendi: in qua fundantur modi Syllogismorum indirecti.

2. Ex falsis verum colligendi.

3. Probandi per circulum; cum sc. ex conclusione et altera præmissarum conversa, inferitur reliqua.

4. Evertendi per conversionem: cum sc. ex opposito conclusionis et altera præmissarum, evertitur reliqua.

5. Deducendi ad impossibile; quam explicamus infra cap. 5.

6. Concludendi ex oppositis; cum sc. ex præmissis (aut verbo tenus, aut re ipsa) oppositis conclusio falsa colligitur; quod fit in modis tantum negativis secundæ et tertiæ figuræ.

Parag. 5.
Syllogis-
morum
vitia.

Illa vero sex vitia sive imbecillitates Syllogismorum sunt,

1. Petitio quæsitæ; cum id sumitur ad probationem, quod est in quæstione.

2. Non propter hoc falsum accidere: cum in deductione ad impossibile hypothesis sumpta ita se habet, ut vel ea dempta nihilominus accidat impossibile ex reliquis propositionibus.

3. Falsa ratio: cum ex propositionibus (Syllogismi vel Prosylogismi) falsitas irrepit in conclusionem. Nam semper prima falsitas est causa sequentium.

4. Impedimentum Catasylogismi: quia nisi concedamus duas propositiones in quibus idem terminus reperitur, non potest contra nos concludi Syllogisticè.

5. Impedimentum Elenchi: quia nisi concedamus propositionem aliquam universalem, aut affirmativam, non potest thesis nostra everti.

6. Deceptio: qua contingit, ut aliquid scientes, fallamur tamen: quoties sc. eandem rem, sed diversis respectibus, et sciamus, et ignoremus.

De istis omnibus cum potestatibus, tum imbecillitatibus syllogismorum, consulat qui volet fuse disserentem Aristotelem in secundo libro primorum Analyticorum.

Quæstiones capituli tertii.

1. *De regula propositionis.*
2. *De dicto de omni et nullo.*
3. *An ex puris particularibus vel negativis aliquid efficiatur?*
4. *De Syllogismorum potestatibus.*
5. *De Syllogismorum imbecillitatibus.*

CAP. IV.

DE SYLLOGISMORUM FIGURIS.

Duplici Syllogismorum materiæ duplex respondet forma; figura sc. et modus. Horum Parag. 1. Forma syllogismorum duplex. Figura respicit terminos, materiam remotam; Modus propositiones, materiam proximam.

Figura est debita mediæ termini cum extremis dispositio quoad subjectionem et prædicationem. Parag. 2. Tres syllogismorum figuræ. Estque ea triplex, pro triplici mediæ dispositione.

Vel enim { Prædicatur de uno extremorum et subjicitur alteri; quæ est dispositio maxime naturalis, et cum necessitate parit etiam evidentiam: ut in *prima* figura; ubi medium est subjectum in majori, et prædicatum in minori propositione.

Medium { Prædicatur de utroque: ut in *secunda* figura, ubi medium est prædicatum in utraque præmissa.

Subjicitur utrique: ut in *tertia* figura, ubi medium est subjectum in utraque præmissa, juxta versum:

Sub. Præ. prima: bis Præ. secunda; tertia, bis Sub.

Parag. 3.
*Modi
divisio.*

Modus est apta propositionum ordinatio quoad quantitatem et qualitatem.

Modus
alius est

Directus, in quo infertur conclusio directè et immediatè sequens à præmissis, et factum cognoscitur, quoties in conclusione Major terminus prædicatur de Minori.

Indirectus, in quo infertur conclusio, non quæ ex præmissis immediatè sequitur, sed quæ vi conversionis sequitur ex illa. Id factum cognoscitur, quoties in conclusione Minor terminus prædicatur de Majori.

Parag. 4.
*Modorum
numerus.*

Modi sunt omnino distincti 16. qui multiplicati secundum triplicem figuram faciunt 48. suntque majori adhuc numero si addantur indirecti. Sed ex illis 16. octo sunt prorsus inutiles; sc. EE. EO. IE. II. IO. OE. OI. OO. quod adversantur Dicto de omni et nullo, et regulis *superiori cap. parag. 3.* datis, nisi quod IE. indirectè concludat in *Fridesmo*. Reliqui octo utiles sunt; sc. AA. AE. AI. AO. EA. EI. IA. OA. habentque in figuris locum ita, ut quatuor in *prima*, totidemque in *secunda*, in *tertia* sex modi disponantur, omnes directi: qui cum quinque primæ figuræ indirectis his versiculis continentur:

1. *Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralipon, Celantis, Dabitis, Fapesmo, Fridesmorum*: 2. *Cesare, Camestres, Festino, Baroco*: 3. *Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison*. In quibus vocabulis tres syllabæ totidem signant

propositiones; prima majorem: secunda minorem; ultima conclusionem; et propria cujusque syllabæ vocalis quantitatem et qualitatem propositionis per syllabam significatæ ostendit.

Primæ figuræ quatuor sunt modi directi, quinque indirecti, in primis duobus versiculis comprehensi: in hac figura Conclusio est libera, Major universalis, ubique Minor affirmativa. Secundæ figuræ sunt quatuor modi directi ab initio tertii versus: in hac figura, Minor est libera, Major ubique universalis, Conclusio negativa. Tertię figuræ sunt sex modi directi, in reliquo tertii, et in toto quarto versu comprehensi; in hac figura Major est libera, Minor ubique affirmativa, Conclusio particularis. Sunt et in secunda, et tertia figura modi indirecti, sed minoris usus; qui propterea negliguntur à plerisque.

Parag. 5.
Regulæ figurarum
speciales.

Exemplum
Syllogismi
in figura,

1. { Bar- *Omnerationale est risibile;* Parag. 6.
ba- *Omnis homo est rationalis;* *Exempla*
ergo *figurarum.*
ra. *Omnis homo est risibilis.*
2. { Ces- *Nullus justus est crudelis;*
a- *Omnis tyrannus est cru-*
delis; ergo
re. *Nullus tyrannus est justus.*
3. { Da- *Omnishomo est rationalis;*
rap- *Omnis homo est risibilis;*
ergo
ti. *Aliquid risibile est ratio-*
nale.

Syllogismi et in reliquis modis ad horum rationem formari possunt, servata recta dispositione terminorum, et quantitate et qualitate propositionum.

Quæstiones capituli quarti.

1. *De triplici syllogismorum figura.*
2. *De modorum numero.*
3. *De prima figura et ejus modis.*
4. *De secunda figura et ejus modis.*
5. *De tertia figura et ejus modis.*
6. *De modis figurarum indirectis.*

CAP. V.

DE REDUCTIONE SYLLOGISMORUM.

Parag. 1.
*Definitio
Reductionis.*

Reductio est mutatio Syllogismi quoad formam, ut in imperfectis modis necessitas illationis fiat ex inevidenti evidens. Reducuntur ergo Syllogismi Imperfecti ad Perfectos. Perfecti sunt, qui in quatuor directis modis primæ figuræ concluduntur: imperfecti, qui in reliquis modis, aut figuris.

Parag. 2.
*Reductio
duplex.*

Reductio vel est

{	1. Ostensiva; fitque sola propositionum conversione, aut transpositione.
{	2. Ad impossibile; estque cum adversarius ad impossibile aliquod, aut absurdum cogitur.

Parag. 3.
Usus literarum in

Ad Reductionem observandæ sunt in modorum nominibus initiales quatuor literæ B, C,

D, F; totidemque intermediae, S, P, M, C. *Reductione.*
 Initiales ostendunt ad quem modum primae figuræ quilibet modus sit reducendus; ad eum sc. qui eandem habet initialem; ut *Baroco* ad *Barbara*, *Disamis* ad *Darii*, &c. Intermediae ostendunt modum reductionis; ita ut S notet propositionem esse convertendam simpliciter; P convertendam esse per accidens; M propositiones esse transponendas; C modum reducendum esse per deductionem ad impossibile; juxta versus:

S vult simpliciter verti: P vero per acci:

M vult transponi: C per impossibile duci.

Illud tamen notandum, literam intermediam ad syllabam vocalis præcedentis pertinere semper, non sequentis.

Exemplum ostensivæ Reductionis sit modus *Disamis* tertiæ figuræ: cujus initialis D ostendit eum reducendum ad *Darii*: M transponendas præmissas: S in prima et ultima syllaba simpliciter convertendas majorem et conclusionem, hunc in modum:

Dis- *Aliquis tyrannus est injustus;*

am- *Omnis tyrannus est crudelis: ergo*

is. *Aliquis crudelis est injustus.*

Da- *Omnis tyrannus est crudelis;*

ri- *Aliquis injustus est tyrannus: ergo*

i. *Aliquis injustus est crudelis.*

Exemplum Reductionis per impossibile sit modus *Baroco* secundæ figuræ: cujus initialis *Reductione.*

Parag. 4.
*Exemplum
 Reductio-
 nis ostensi-
 væ.*

Parag. 5.
*Exemplum
 Reductio-*

nis per impossibile.

B ostendit reducendum ad *Barbara*; C reducendum per impossibile. Fit autem talis reductio, cum ex contradictoria conclusionis cum altera præmissarum infertur contradictoria alterius præmissæ; Minoris sc. in secunda figura, Majoris in tertia; juxta versus:

*Servat majorem, mutatque secunda minorem:
Tertia majorem mutat, servatque minorem.*

Reducitur ergo *Baroco* hunc in modum:

Ba- *Omne rationale est risibile;*
roc- *Aliquod animal non est risibile: ergo*
o. *Aliquod animal non est rationale.*

Bar- *Omne rationale est risibile;*
ba- *Omne animal est rationale: ergo*
ra. *Omne animal est risibile.*

Parag. 6.
*Usus re-
ductionis
per impos-
sibile.*

Usus talis reductionis est, ut qui concessis Majori et Minori negat ex illis sequi conclusionem in Modis secundæ aut tertiæ figuræ, aut indirectis primæ; per absurdam conclusionem alteri concessarum contradictoriam, ex contradictoriâ conclusionis illatam, cogatur tandem agnoscere colligendi necessitatem, quam negabat in illis modis. Atque omnis ejusmodi argumentatio ducens ad impossibile nititur duobus istis fundamentis: *Contradictoriarum alteram perpetuo esse veram, alteram falsam: et, Ex veris nisi vera sequi non posse.*

Parag. 7.
*Reductio
omnium*

Soli ex omnibus modis *Baroco* et *Bocardo* signantur litera C: quod illi non alio modo

reduci possunt, quam per impossibile: non quod illi soli ita reducantur. Nam et imperfecti omnes reducuntur per impossibile: quamvis non semper ad modum suæ initialis. Id quod aliqui conati sunt istis vocibus exprimere, *Nesciebatis*, *Odiebam*, *Letare*, *Romanis*, in quibus quatuor vocales denotant quatuor perfectos modos, pro ratione quantitatis et qualitatis conclusionum per illas vocales signatarum: sc. *A Barbara*, *E Celarent*, *I Darii*, *O Ferio*. Deinde tot syllabæ tot modos designant, idque vulgato ordine: ita ut ly *Nesciebatis* significet quinque indirectos primæ: ly *Odiebam* quatuor secundæ: ly *Letare*, *Romanis* sex tertiæ figuræ modos. Ergo in ly *Romanis* prima syllaba *Ro* ostendit quartum modum tertiæ figuræ, sc. *Datisi*, reducendum esse ad *Ferio*.

Nec imperfecti solum ad perfectos; sed et ex perfectis particulares, et minus perfecti ad universales et perfectissimos, hoc est, *Darii* et *Ferio* ad *Barbara* aut *Celarent* reducuntur per impossibile: licet non immediatè. Reducuntur enim *Darii* ad *Camestres*, et *Ferio* ad *Cesare* figuræ secundæ modos per impossibile, eo pacto quo reducuntur modi secundæ figuræ ad modos primæ: et tum postea reducuntur ostensivè ad *Celarent* in prima.

Parag. 8.
Reductio
perfecto-
rum modo-
rum ad
perfectis-
simos.

Quæstiones capituli quinti.

1. *De definitione et usu Reductionis.*
2. *De Reductione ostensiva, et ad impossibile.*
3. *De Reductione indirectorum primæ figuræ.*

4. *De Reductione modorum secundæ figuræ.*
5. *De Reductione modorum tertiæ figuræ.*
6. *De Reductione perfectorum primæ figuræ ad perfectissimos.*
7. *De resolutione Syllogismorum unius figuræ in aliam.*

CAP. VI.

DE INVENTIONE MEDII TERMINI.

Parag. 1. *Usus hujus doctrinæ.* Copia argumentorum ad quodvis problema concludendum pendet ex inventione aptorum Mediorum : de quâ quantum ad figuras dari possunt regulæ quædam generales figurarum ac modorum rationi accommodatæ : speciales enim regulæ ex natura thematum sive terminorum problematis ex Topicis colligendæ sunt.

Parag. 2. *Medii inveniendi ratio ad extrema.* Quicquid potest esse Medium in aliquo syllogismo, erit necessario alterius extremorum (quæ in problemate seu conclusione continentur) aut antecedens, aut consequens, aut repugnans. Antecedens alicujus termini est, quod potest ei universaliter subjici : Consequens quod potest de eo universaliter prædicari : Repugnans, sive extraneum, quod nec ei subjici potest, nec de eo prædicari. Horum autem singula considerari debent ratione habita ad utrumque extremum, majorem sc. terminum et minorem : quorum major prædicatum est conclusionis, minor subjectum.

Ad inveniendum ergo Medium probandæ cuius conclusioni aptum, observentur regulæ :

Parag. 3.
Regulæ in
veniendi
medium.

1. Si concludenda sit universalis affirmativa ; quærendum tale Medium, quod sit antecedens majoris extremi, et consequens minoris : et fiet syllogismus in *Barbara*.

2. Si particularis affirmativa ; quærendum Medium, quod vel sit antecedens majoris, et consequens minoris, et erit syllogismus in *Darii* : vel antecedens utriusque, et erit in *Darapti*, *Disamis*, aut *Datisi*.

3. Si universalis negativa ; quærendum Medium, quod vel sit repugnans majoris, et consequens minoris, et erit syllogismus in *Celarent*, aut *Cesare* : vel consequens majoris et repugnans minoris, et erit in *Camestres*.

4. Si particularis negativa ; quærendum Medium, quod vel sit repugnans majoris et consequens minoris, et erit in *Ferio*, aut *Festino* : vel consequens majoris et repugnans minoris, et erit in *Baroco* : vel repugnans majoris et antecedens minoris, et erit in *Felapton*, *Bocardo*, vel *Ferison*.

5. Si sumatur Medium, quod sit vel repugnans utriusque extremi, vel consequens utriusque, vel antecedens majoris, et repugnans minoris, nihil colligitur.

Parag. 4.
Schema de
inventionem
medii.

Rem omnem subjectum Schema delineat ;

nans subjecti: e. g. ly *Fecana* ostendit, quod ad probandam quæstionem *universalem affirmativam*, sumendum sit tale medium, quod sit *consequens subjecti, et antecedens prædicati*.

Notandum 1º, *Gebali* concludere indirectè tantum, in prima figura: 2º, in conclusione Parag. 6.
Notanda
nonnulla
in hac
materia. universali eminenter contineri suam particularem; et consequenter modum particularem idem Medium requirere, quod modus universalis ejusdem figuræ sibi affinis; ut *Fecana* non tantum conclusioni in *Barbara* subservire, sed et in *Darii*: 3º, *Febas, Hedas, et Hecas* propterea inutiles esse, quod in *Febas* essent duæ affirmativæ in secunda figura; in *Hedas* ambæ præmissæ essent negativæ; in *Hecas* esset minor negativa in prima, vel tertia figura.

Quæstiones capitis sexti.

1. *De copia Argumentorum.*
2. *De habitudine Medii ad extrema.*
3. *De conjugationibus inutilibus.*
4. *De medio respectu Problematis A.*
5. *De medio respectu Problematis E.*
6. *De medio respectu Problematis I.*
7. *De medio respectu Problematis O.*

CAP. VII.

DE SYLLOGISMIS QUIBUSDAM SPECIALIBUS.

Sunt quædam Syllogismorum formæ, quæ propter aliquam à superioribus discrepantiam Parag. 1.
Syllogismi
quidam
speciales.

peculiari indigent consideratione; quales sunt Syllogismus expositivus, Syllogismus ex obliquis, et Syllogismus modalis.

Parag. 2.
Expositivus syllogismus.

Syllogismus Expositivus est, in quo datur terminus aliquis, et propositio singularis. Ejus usus præcipuus est in tertia figura: in qua sæpe propositiones particulares exponuntur per singulares; quo illationis necessitas evidentius, et penè ad sensum pateat. Non tamen peculiaris est ejusmodi expositio tertiæ figuræ, (ut nonnullis placuit;) sed habet suum usum et in reliquis. Aptissime quidem convenit tertiæ; quod in illa Medium ubique subjiciatur, et singularium maxime sit proprium subjici; ut,

*Socrates est homo,
Socrates est doctus : ergo
Aliquis homo est doctus.*

Parag. 3.
Syllogismus ex obliquis.

Syllogismus ex Obliquis est, cum aliquis terminorum, præcipuè vero medius, est obliquus; de quo breviter tres regulæ observentur:

1. Extremum in præmissis obliquum, obliquum maneat et in conclusione.

2. Medio existente obliquo in altera præmissa, extremorum illud quod cum eo in illa conjungitur in conclusione rectum esto, reliquum vero obliquum: ut *Omnis hominis equus currit, Socrates est homo : ergo, Socratis equus currit.*

3. Ex negativa de termino obliquo, et affirmativa de recto, conclusio sequitur de obliquo.

Syllogismus Modalis est, in quo propositio, Parag. 4.
 aut propositiones modificantur: estque, si om- *Syllogis-*
 nes modificentur, mere modalis; sin aliqua sit *mus moda-*
 modalis, aliqua de inesse, mixtus Syllogismus. *lis.*
 In his explicandis pene nimius est Aristoteles
lib. 1. Prior. Analyt. Is consulendus: quod
 nunc agitur, compendium est.

Quæstiones capituli septimi.

1. *De Syllogismo expository.*
2. *De Syllogismo ex obliquis.*
3. *De Syllogismo merè modali.*
4. *De Syllogismo mixtè modali.*

CAP. VIII.

DE ENTHYMEMATE ET SORITE.

Syllogismi secundario dicti sunt aut deficientes, aut redundantes: deficiens vocatur Enthymema. Est autem Enthymema Logicum, (nam Parag. 1.
Enthymematis de-
finitio.
 Rhetoricum alius est rationis) argumentatio, in
 qua ex una præmissa infertur conclusio: ut,
Socrates currit, ergo est animal. Deficit autem
 Enthymema non reipsa, sed quoad enunciandi
 modum: nec deest altera præmissa, (ut quam
 termini sufficiunt) sed reticetur. Utimur Enthymemate, aut *brevitatis* gratia, cum præmissa
 quam supprimimus est evidens; aut *fugæ et*
occultationis, cum est infirma; aut *ornatus*, ne
 impediatur orationis flumen.

Parag. 2.
*Reductio
Enthymematis ad
syllogismum.*

Enthymema ad Syllogismum reducitur per additionem illius præmissæ, quæ deest: majoris sc. vel minoris. Utra vero harum desit cognoscitur ex terminis. Deest enim major, si subjectum consequentis reperiatur in antecedente; si vero prædicatum consequentis reperiatur in antecedente, tum deest minor: propositio autem quæ supplenda est, ex duobus illis terminis confici debet, qui semel tantum reperiuntur in Enthymemate. Consequutio Enthymematis in scholis argumentum dici solet; quæ si sit falsa et independens, negamus argumentum sive consequentiam.

Parag. 3.
Prosylogismus.

Syllogismus Redundans virtualiter continet plures Syllogismos; eosque vel inæqualiter, vel æqualiter. Inæqualiter plures complectitur, qui alicui præmissæ principali prosyllogismum adjungit, qui eam confirmet, aut illustret: ut,

Nullus injustus est amandus:

*Omnis tyrannus (crudelis quum sit) est
injustus: ergo*

Nullus tyrannus est amandus.

Parag. 4.
*Resolutio
Prosylogismi.*

Resolviturque in plures, si (præter principalem syllogismum) ex prosyllogismo tanquam antecedente, et præmissa cui additur tanquam consequente fiat Enthymema; illudque tandem, quo dictum est modo, reducatur ad perfectum syllogismum. Incommodè loquuntur in scholis, qui inter disputandum penultimum syllogismum Prosylogismum vocant; cum potius posterior quisque syllogismus inter disputandum sit Pro-

syllogismus prioris, utpote ad aliquam ejus præmissam confirmandam adhibitus: perpetuo enim quod in genesi prius est, id est posterius in analysi, et è converso.

Syllogismus Redundans, qui virtualiter et Parag. 5. Sorites. æqualiter continet plures, Sorites dicitur. Est autem Sorites argumentatio in qua plures propositiones ita coacervantur, ut prædicatum prioris propositionis perpetuo subsumatur velut subjectum sequentis, donec tandem ultimum prædicatum cum primo subjecto componatur: ut,

Omnis homo est animal.

Omne animal est vivens.

Omne vivens est corpus.

Omne corpus est substantia: ergo

Omnis homo est substantia.

Sorites vim habet in terminis duntaxat ne- Parag. 6. Soritis leges et resolutio. cessario subordinatis: subordinatione sc. vel prædicamentali, vel causali. Fundatur hoc argumentandi genus in prima regula Antepredicamentali; et eodem modo intelligendum est, quo illa. Resolvitur Sorites in tot syllogismos in *Barbara*, quot sunt termini subsumpti ante conclusionem; qui singuli erunt media singulorum syllogismorum: proinde in dicto exemplo sunt virtualiter tres syllogismi; quorum primi medium erit *ly animal*, secundi *ly vivens*, tertii *ly corpus*.

Quæstiones capituli octavi.

1. *De Enthymemate.*
2. *De Prosylogismo.*
3. *De Sorite.*

CAP. IX.

DE SYLLOGISMO HYPOTHETICO.

Parag. 1.
Syllogis-
mus mere
hypotheti-
cus.

Syllogismus Hypotheticus est, in quo reperitur propositio aliqua hypothetica. Estque vel pure, vel ex parte solum hypotheticus. Pure Hypotheticus est, cujus omnes propositiones sunt hypotheticæ: ut,

Si Socrates sit homo, est animal;
Si Socrates sit rationalis, est homo: ergo
Si Socrates sit rationalis, est animal.

Reduciturque ad categoricum in *Barbara*, remoto tantum subjecto antecedentis; sic

Omnis homo est animal;
Omne rationale est homo: ergo
Omne rationale est animal.

Parag. 2.
Syllogis-
mus condi-
tionalis.

Syllogismus ex parte Hypotheticus est, cujus tantum major propositio est hypothetica. Estque conditionalis, et disjunctivus: copulativus enim non datur, nisi negativus; qui ad disjunctivum pertinet. Conditionalis, sive stricte Hypotheticus est, qui constat ex majori Conditionalis.

Ejus du-
plex for-
ma est,
sc.

1. A positione antecedentis ad positionem consequentis: ut *si est homo, est animal; sed est homo; ergo est animal*, non è converso.

2. Ab eversione consequentis ad eversionem antecedentis: ut, *si est homo, est animal; sed non est animal: ergo non est homo*, non è converso.

Reducuntur Conditionales ad categoricos: Parag. 3.
Conditionales prioris formæ ad modos primæ *Reductio*
figuræ, in quibus minor est affirmativa: poste- *conditio-*
rioris vero ad modos secundæ, in quibus minor *nalis ad*
est negativa. In utraque major Conditionalis *categori-*
debet fieri categorica, conjungendo prædicata *cum.*
antecedentis et consequentis, omissis subjectis
utriusque: ut in superioribus exemplis major
sic fit categorica, *Omnis homo est animal.*

Syllogismus Disjunctivus est, qui constat ex Parag. 4.
majori disjunctiva. Ejus unica tantum est *Syllogis-*
forma simpliciter necessaria, sc. à negatione *mus dis-*
reliquarum partium ad positionem unius: ut, *Aut dies, aut nox est; dies non est: ergo nox est.* *junctivus.*
A positione vero unius ad negationem reliqua-
rum, ibi duntaxat necessitatem habet, ubi ter-
mini disjuncti ita immediate sunt oppositi, ut
necesse sit unum inesse subjecto, reliquum non
inesse. Reducitur autem Disjunctivus ad cate-
goricum, mutando majorem disjunctivam primo
quidem in conditionalem, tum vero deinceps in
categoricam.

Hypotheticus Redundans dicitur Dilemma. Parag. 5.
Est autem Dilemma argumentatio, quæ facta *Dilemma.*

disjunctione membrorum, ita adversarium constringit utrinque, ut quamlibet interrogationis partem accipiat, causa tamen cadat. Dicitur et cornutus syllogismus, quod utrinque adversarium velut cornibus petat, et feriat: ut, *Uxorem si ducas formosam, habebis communem: si deformem, pœnam: ergo nulla ducenda.*

Parag. 6.
*Dilemma-
tis leges et
resolutio.*

Dilemma ita comparari debet: ut, 1. disjunctio sit plena; 2. utraque pars feriat; 3. non possit retorqueri. Resolvitur in unum syllogismum Hypotheticum, ab eversione consequentium ad eversionem antecedentis, et plures Categoricalos, ita ut ex singulis membris minoris cum suis prosyllogismis fiant singuli Categoricali.

Quæstiones capituli noni.

1. *De Syllogismo mere hypothetico.*
2. *De Syllogismo conditionali.*
3. *De syllogismo disjunctivo.*
4. *De Dilemmate.*

CAP. X.

DE INDUCTIONE ET EXEMPLO.

Parag. 1.
Inductio.

Inductio est argumentatio, quæ ex singularibus sive particularibus sufficienter enumeratis colligit universale. Ea *explicita* est, si omnia particularia enumerentur expresse: *implicita*, si aliquibus expresse numeratis, reliqua adjuncta aliqua clausula, ut, *et sic de cæteris, &c.* quam-

vis brevitatis studio non expressa, intelligi tamen significantur: ut, *Iste magnes trahit ferrum, et ille, et hic, et pariter se habet in reliquis: ergo omnis magnes trahit ferrum.* Estque inductio alia affirmativa, alia negativa.

Inductio est utilis admodum, et potens argumentandi genus: ut quo probentur prima principia, et universalissima; quorum non dantur causæ, nec universaliora, per quæ possint probari. Nititur autem Inductio hoc principio velut fundamento necessario: *Quod omnibus inferioribus convenit, id toti superiori convenire.* Evertitur Inductio, si fiat exceptio, aut instantia in contrarium.

Exemplum est argumentatio, in qua ex singulari notiore infertur simile ignotius. Fitque duobus modis; nam aut suadendæ quæstioni universali affertur aut singulari. Universali, ut si ostenderes *exemplo Marii et Syllæ duos summos principes laceraturos rempublicam*: singulari, ut si ostenderes *eodem exemplo Cæsarem et Pompeium laceraturos rempublicam.*

Exemplum potest esse vel unius singularis, vel plurium: modo omnium non sit. Est Exemplum omnium argumentationum inefficacissima: illustrat enim magis, quam probat; nec tam cogit, quam suadet: ut quod fundamento nitatur tantum probabili; *Similibus* sc. *eadem aut similia convenire.* Evertitur Exemplum facillime, si dissimilitudinis ratio ostendatur.

Quæstiones capituli decimi.

1. *De Inductione.*
2. *De Exemplo.*

CAP. XI.

DE FINE ET PRÆCOGNITIS DEMONSTRATIONIS.

Parag. 1.
*Argumentationis
species quoad materi-
am.*

Argumentatio, quatenus contrahitur ad certam materiam, (nam de formali, et incontracta hactenus egimus) vel Apodictica est, quæ et demonstratio: vel Dialectica, quæ et syllogismus topicus: vel Sophistica, quæ et elenchus, sive fallacia dicitur.

Differunt ista ex parte	{	Medii:	{	Demonstratione, <i>necessarium.</i>
		quod est in		Topico Syllogismo, <i>probabile.</i>
				Elencho, <i>captiosum.</i>
Differunt ista ex parte	{	Finis:	{	Demonstratione, <i>scientia.</i>
		qui est		Topico Syllogismo, <i>opinio.</i>
		in		Elencho, <i>deceptio.</i>

Parag. 2.
*Demonstrationis
definitio.*

Demonstratio est *Syllogismus faciens scire.* Scire autem unumquodque dicimur, cum causam cognoscimus propter quam res est, quod illius rei causa sit, nec possit res aliter se habere. Unde duplex oritur scientiæ certitudo: altera objecti, vel *scibilis*, quando rei causa proxima apprehenditur: altera subjecti, vel *scientis*, quando sciens certus est rem non posse aliter se habere. Per illam distinguitur *scientia*

ab *errore* : per hanc et ab *opinionem*, quæ includit in ratione sui formidinem oppositi.

Omnis scientia est conclusionis; oriturque ex præcedenti cognitione præmissarum. Præcognita autem cujusque scientiæ sunt tria; *subjectum, passio et dignitas*, sive principium. Modi autem quibus ista præcognoscuntur, Præcognitiones appellantur: suntque duæ, *quod sit*, et *quid sit*.

Parag. 3.
De præcognitis præcognitionibus.

Subjectum est minor extremitas, quæ in quæsito subjicitur, et de qua passio demonstranda est: ut *homo*. De eo utrumque præcognoscendum est, et *quod sit*, et *quid sit*. *Quod sit*, quia alias frustra quæreretur scientia de eo: de non ente enim non est scientia: *quid sit* vero, non *nominis* solum, sed et *rei*; cum *quid sit rei subjecti* sit medium Demonstrationis, et medium præcognosci necesse est conclusioni, saltem confuse. Præcognitio *quod sit*, dicitur Hypothesis; *quid sit*, Definitio.

Parag. 4.
Subjecti præcognitio.

Passio est accidens proprium de subjecto demonstrabile; estque semper major extremitas, quæ in conclusione prædicatur: ut *risibile*. Ipsam necesse est præcognosci *quid sit*; *nominis* dico, non *rei*: nam subjectum ingreditur ejus *quid sit* rei. Non vero præcognoscitur *quod sit*; illud enim est ipsummet quæsitum cujus scientiam investigamus per Demonstrationem:

Parag. 5.
præcognitio passionis.

Dignitas, sive principium est propositio per se nota, in qua passio cum definitione subjecti conjungitur, estque semper major propositio

Parag. 6.
præcognitio dignitatis.

Demonstrationis; ut, *Omne animal rationale est risibile*. Ea cognita virtualiter cognoscitur conclusio, et in ea virtualiter continetur, quæ tamen non actu cognoscitur, donec assumatur minor: quibus cognitis, (etsi naturâ posterius, tamen) simul tempore cognoscitur conclusio. Dignitas præcognosci non potest *quid sit*, cum sit propositio complexa, et *quid sit* sit tantum incomplexorum; præcognosci tamen debet *quod sit*, hoc est, quod sit vera, alias non posset facere fidem conclusioni.

Quæstiones capituli undecimi.

1. *De speciebus Argumentationis quatenus ad materiam certam restringitur.*
2. *Sitne Scientia, et Demonstratio?*
3. *An aliquid sciatur de novo?*
4. *De fine et usu Demonstrationis.*
5. *An omnis doctrina discursiva sit ex præ-existente cognitione?*
6. *De præcognitorum numero.*
7. *De præcognitione Subjecti.*
8. *De præcognitione Passionis.*
9. *De præcognitione Dignitatis.*
10. *An cognitis majori et minori, simul tempore cognoscatur conclusio?*
11. *De prima definitione Demonstrationis.*
12. *De definitione ipsius scire.*
13. *De scientiarum subalternatione.*

CAP. XII.

DE CONDITIONIBUS PROPOSITIONUM DEMONSTRATIONIS
ABSOLUTIS.

Demonstrationis definitio prior erat ex finali : Parag. 1.
 alteram exhibet Aristoteles ex materiali talem : Secunda
definitio
demonstra-
tionis.
 Demonstratio est *sylogismus ex veris, primis,
 et immediatis, et notioribus, et prioribus, et
 causis conclusionis*. In qua definitione quinque
 ponuntur conditiones propositionum seu præ-
 missarum in Demonstratione : quarum duæ
 priores absolutæ sunt, et ipsas respiciunt propo-
 sitiones in se consideratas, *necessitas* sc. et *im-
 medietas* ; reliquæ relatæ sunt, sive comparatæ,
 et respiciunt propositiones in habitudine ad
 conclusionem.

Prima conditio Necessitas est : oportet enim Parag. 2.
 omnes propositiones in Demonstratione esse Necessita-
tis gradus.
 necessarias. Sunt autem tres Necessitatis gra-
 dus, *de omni, per se, et universale primum* sive
quatenus ipsum.

De omni Propositio tunc esse censetur, cum Parag. 3.
 prædicatum subjecto et omni inest, et omni Propositio
de omni.
 tempore : ut *Homo est animal*. Diciturque *de
 omni posterioristicum*, ad discrimen propositi-
 onis universalis quantitatis, quæ *de omni prio-
 risticum* dicitur. Differt autem hoc ab illo,
 quod ad prioristicum sufficit universalitas sub-
 jecti, ad posterioristicum præter subjecti re-
 quiritur et temporis universalitas : in illo uni-

versalitas attenditur ex signo universali ; in hoc, ex naturali habitudine prædicati ad subjectum quantumvis absit universale signum.

Parag. 4.
*Propositio
per se.*

Per se Propositio tunc esse censetur, cum est in aliquo modorum *dicendi per se*, sed præsertim cum est in primo vel secundo modo : tertius enim modus est inutilis omnino ad demonstrationem, et quartus modus ad potissimam demonstrationem, nisi in quantum est reducibilis ad primum vel secundum. Sunt ergo quatuor modi dicendi *per se* : quibus opponuntur tres modi dicendi *per accidens*.

Parag. 5.
*Primus
modus per-
seitatis.*

Primus modus dicendi *per se* est, quando prædicatum est de definitione subjecti ; ut ista, *homo est animal*. Prædicatum autem est de definitione subjecti, vel actu, ut *genus proximum, differentia proxima*, et ex eis constans *integra definitio* ; vel implicite, ut *genus remotum, et differentia remota*.

Parag. 6.
*Secundus
modus per-
seitatis.*

Secundus modus dicendi *per se* est, quando subjectum est de definitione prædicati. Id quod fit, quoties propria affectio (una aut per se, aut per divisionem adæquatam) de proprio subjecto prædicatur : ut, *homo est risibilis, numerus est par aut impar*. His duobus modis dicendi *per se* opponitur primus modus dicendi *per accidens*, cum neuter terminorum est de definitione alterius : quod fit quoties accidens commune prædicatur de subjecto, aut è contra, ut *corvus est niger*.

Parag. 7.
*Tertius
modus per-
seitatis.*

Tertius modus dicendi *per se* est, quando existentia prædicatur de substantia, quod fit,

quoties in propositione, quam vocant *secundi adjacentis*, terminus substantialis subjicitur; ut, *homo est*. Huic opponitur secundus modus dicendi *per accidens*, cum existentia de accidenti prædicatur; ut, *albedo est*.

Quartus modus dicendi *per se* est, quando causa externa (efficiens nimirum vel finis) prædicatur de suo effectu, aut vicissim effectus de ipsa; ut, *jugulatus interiit*. Ei opponitur tertius modus dicendi *per accidens*, cum causa fortuita de effectu prædicatur, aut contra: ut, *Socrate ambulante coruscavit*.

Quatenus ipsum, sive *universalis primum* (qui tertius necessitatis gradus est) *Propositio* tunc esse censetur, quando prædicatum ita universaliter subjecto attribuitur, ut primo ei insit, et cum eo reciprocetur; ut, *homo est risibilis*. Hic gradus necessitatis omnium est perfectissimus, et supponit priores duos. Omnes propositiones secundi modi dicendi *per se* sunt *quatenus ipsum*: illæ etiam primi modi, in quibus aut differentia proxima, aut tota definitio prædicatur de specie.

In omni demonstratione omnes propositiones debent esse *de omni*: et conclusio etiam *per se* secundo modo. In demonstratione autem simpliciter potissima requiritur, ut omnes propositiones habeant singulos Necessitatis gradus, ut sint *de omni*, et *per se*, et *quatenus ipsum*.

Secunda absoluta conditio propositionum in demonstratione est Immedietas.

Parag. 8.
*Quartus
modus per-
seitatis.*

Parag. 9.
*Propositio
quatenus
ipsum.*

Parag. 10.
*Quo gra-
du proposi-
tiones de-
bent esse
necessariæ.*

Parag. 11.
*Immedietas
duplex.*

Estque ea duplex: {

1. Subjecti; quando prædicatum inest subjecto, nullo mediante alio subjecto, cui prius insit: id quod fit in omni propositione *quatenus ipsum*; ut, *homo est risibilis*. 2. Causæ; quando prædicatum inest subjecto, nulla mediante causa propter quam insit: id quod fit in propositionibus *primo et per se notis*: ut, *totum est majus sua parte*.

Immedietas causæ perfectior est immedietate subjecti. Propositiones ergo dicuntur primæ atque immediatæ; quarum non datur medium, aut inessendi prædicati in subjecto, aut demonstrandi prædicatum de subjecto.

Parag. 12.
Qualis immedietas
requiritur
in propositionibus.

Conclusio in omni demonstratione debet esse immediata immedietate subjecti, sed nunquam immedietate causæ: quia habet semper demonstrari per medium. Dignitas sive major propositio utraque immediatè talis sit: atque etiam minor propositio in demonstratione potissimâ; in eâ enim utraque præmissa debet esse principium per se notum, et indemonstrabile, ac pròinde primum et immediatum etiam immedietate causæ.

Quæstiones capitis duodecimi.

1. *De secunda definitione demonstrationis.*
2. *De tribus gradibus necessitatis.*
3. *De gradu de omni.*
4. *De gradu per se, et quatuor ejus modis.*
5. *De primo modo dicendi per se.*
6. *De secundo modo dicendi per se.*

7. *De tertio modo dicendi per se.*
8. *De quarto modo dicendi per se.*
9. *De utilitate aut inutilitate dictorum modorum ad demonstrationem.*
10. *De gradu quatenus ipsum.*
11. *De necessitate requisita in singulis propositionibus demonstrationis.*
12. *De duplici immedietate.*
13. *De indemonstrabilitate principiorum.*
14. *De variis principiorum divisionibus et speciebus.*

CAP. XIII.

DE CONDITIONIBUS PROPOSITIONUM RELATIS.

Reliquæ conditiones in definitione demonstrationis conveniunt propositionibus quatenus præmissæ sunt; hoc est cum respectu ad conclusionem: quas proinde *relatas* seu *comparatas* diximus. Sunt eæ tres; prioritas, notioritas, causalitas: debent enim præmissæ esse priores, notiores, et causæ conclusionis.

Parag. 1.
Conditio-
nes propo-
sitionum
respectu
conclusio-
nis.

Prius dicitur, quod potest esse sine altero, sed non illud sine ipso, ut *binarius* prior est *ternario*. Principia ergo sive præmissæ priores sunt conclusione, licet non tempore, (nam conclusio vera est, quamprimum præmissæ veræ sunt) natura tamen; nam conclusio vera est propter præmissas, non illæ propter hanc. Hinc præmissæ dicuntur *principia essendi* conclusionis.

Parag. 2.
Prioritas
præmissa-
rum.

Parag. 3.
*Notioritas
præmissa-
rum.*

Notius dicitur, quod potest à nobis cognosci sine altero, sed non illud sine ipso: ut, *binarius* notior est *ternario*. Præmissæ ergo sunt notiores nobis conclusione: aliàs enim non possunt efficere in nobis cognitionem conclusionis, quia *propter quod unumquodque est tale, illud ipsum necesse est sit magis tale*. Licet enim singularia et effectus, quorum est conclusio, sunt nobis notiora universalibus et causis, quorum sunt præmissæ, simpliciter et cognitione confusa; distincta tamen et accurata cognitione, universalia et causæ sunt etiam nobis notiora (et non natura tantum) singularibus et effectibus. Hinc præmissæ dicuntur *principia cognoscendi* conclusionem.

Parag. 4.
*Causalitas
præmissa-
rum.*

Ex duabus istis conditionibus sequitur tertia, quæ est causalitas. Præmissæ enim, si sint et priores quoad naturam, et quoad nos notiores conclusione, causæ etiam ejus sint necesse est, unde et *principia* audiunt. Neque hoc cognoscendi solum, et respectu consequentiæ conclusionis (tales enim sunt præmissæ in omni syllogismo rectè formato;) sed, quod Demonstrationi peculiare est, essendi etiam, et respectu inhærentiæ prædicati in subjecto: nam medium, quod est in præmissis, est causa affectionis, quæ est in conclusione.

Quæstiones capituli decimitertii.

1. *De prioritare et notioritate præmissarum in demonstratione.*

2. *An universalia in prædicando sint nobis notiora particularibus?*
3. *An universalia in causando sint nobis notiora effectibus?*

CAP. XIV.

DE DEMONSTRATIONIS VARIIS GRADIBUS.

Quæ hactenus de demonstratione dicta sunt simpliciter, de perfectissima duntaxat demonstratione, quam *potissimam* vocant, intelligenda sunt absolutè: aliis vero demonstrationis speciebus, (vel gradibus potius) conveniunt solum per analogiam ad potissimam; idque secundum magis et minus pro diverso gradu perfectionis; quod ut cognoscatur plenius considerandi sunt Demonstrationum gradus; atque ut illi, quæstionum scibilium numerus.

Quæstiones scibiles sunt quatuor, quarum duæ sunt simplices, *an sit*, et *quid sit*: duæ complexæ, *quod sit*, et *propter quid sit*. *An sit* quærit existentiam subjecti, vel prædicati: ut, *An sit luna?* *An sit eclipsis?* *Quid sit* duplex est: vel nominis, vel rei: *quid sit* nominis quærit significationem vocis: ut, *Quid luna significet?* *Quid sit* rei quærit definitionem rei per vocem significatæ: ut, *Quid sit luna?* Hæ quæstiones cum sint simplices, habent præcognosci ante demonstrationem, non scire per de-

Parag. 1.
Demonstrationes
non omnes
æque perfectæ.

Parag. 2.
Quæstiones an sit,
et quid sit.

monstrationem: quæstio demonstrationis est quæstio conclusionis, et proinde complexa.

Parag. 3.
Quæstiones quod sit, et cur sit.

Quæstionum complexarum *quod sit*, sive *utrum sit*, quærit connexionem prædicati propositionis cum subjecto: ut, *Utrum luna sit eclipsabilis? Cur sit*, sive *propter quid sit*, quærit causam connexionis prædicati cum subjecto: ut, *Cur luna eclipsetur?* Harum quatuor quæstionum tertia se habet ad quartam, ut prima ad secundam; tunc enim quærimus *quid sint* in simplicibus terminis, cum novimus esse, et tunc quærimus *cur sint* in propositionibus, cum novimus quod sint.

Parag. 4.
Demonstratio quod et propter quid.

Ex duplici ergo ista quæstione, *ὅτι* et *διότι*, oritur duplex demonstratio; prior et imperfectior, quæ dicitur demonstratio *ὅτι*, sive demonstratio *quod sit*, probat tertiam quæstionem, sc. *prædicatum illud inesse illi subjecto*: posterior et perfectior, quæ dicitur demonstratio *διότι*, sive demonstratio *propter quid*, probat quartam quæstionem, sc. *prædicatum illud propter illam causam inesse illi subjecto*. Utraque rursus aut universalis est, aut particularis: atque iterum aut affirmativa, aut negativa.

Parag. 5.
Demonstratio universalis et particularis.

Demonstratio Universalis est, in qua demonstratur prædicatum inesse subjecto, cui primo inest et immediate; ut, si demonstretur *sensibilitas de animali*. Particularis est, in qua demonstratur prædicatum inesse subjecto, cui non inest primo et immediate; ut, si demonstretur *sensibilitas de homine*. Unde ista conclusio: *omnis homo esse sensibilis* facit Syllogismum

universalem quidem prioristice, sed posterioristice non; quia non est quatenus ipsum, et universalis primum.

Demonstratio affirmativa est, in quâ affectio demonstratur inesse suo primo subjecto, vel alicui ejus parti: ut *sensibilitas* inesse *animæ*, vel *homini*. Negativa est, in qua affectio demonstratur non inesse ei, quod nec est ejus primum subjectum, nec subjecti pars: ut *sensibilitas* non inesse *lapidi*.

Parag. 6.
Demonstratio affirmativa et negativa.

Demonstratio universalis nobilior est particulari; et affirmativa negativâ: non tamen absolute, et simpliciter, sed cæteris paribus. At demonstratio *propter quid* simpliciter prior et nobilior est demonstratione *quod*: unde quælibet demonstratio *propter quid*, licet particularis aut negativa, nobilior tamen est quavis demonstratione *quod*, quantumvis affirmativa et universali. Est et demonstrationis, præter dictos, gradus quidem alius; demonstratio scilicet ducens ad impossibile, omnium infima, et vix digna, quæ demonstrationibus annumeretur; quæ tamen ingentem habet usum, et est propterea à bonis auctoribus recepta.

Parag. 7.
Comparatio harum omnium inter se.

Demonstratio *quod* duobus fit modis. Altero, cum causa demonstratur inesse subjecto per effectum proximum; ut, *rationalitas homini* per *risibilitatem*: et dicitur demonstratio *ab effectu*. In tali demonstratione medium est effectus proximus; prædicatum conclusionis causa ejus: major propositio est in primo vel saltem quarto modo dicendi per se; minor in

Parag. 8.
Demonstratio ab effectu.

secundo, si sit demonstratio (ut ferè est) affirmativa, sive primæ figuræ.

Parag. 9.
Demonstratio a causa remota.

Altero modo fit demonstratio *quod*, cum effectus demonstratur inesse subjecto per causam remotam non reciprocam, vel potius demonstratur non inesse ei, quod non est ejus subjectum per talem causam: et dicitur demonstratio *a causa remota*. Est autem talis demonstratio vix alia quam negativa, et consequenter secundæ figuræ in *Camestres*: nam ejus medium est causa remota non reciproca, quæ in majori propositione conjungenda est cum effectu, in minori removenda à non subjecto; non enim potest conjungi cum subjecto in minori nisi esset reciproca cum eo, ut si probetur *lapidem non respirare, quia non est animal*. In tali demonstratione major debet esse de omni, et per se quarto modo: sed nulla propositio immediata.

Parag. 10.
Demonstrationis variæ divisiones.

Ex prædictis liquet, Demonstrationem varias subire posse distributiones, pro varia sui ratione. Est enim demonstratio, spectata quoad

1. Quantitatem; alia universalis, alia particularis.
2. Qualitatem; alia affirmativa, alia negativa.
3. Modum procedendi; alia ostensiva, alia deductiva ad impossibile, vel absurdum.
4. Ordinem; alia à priori, alia à posteriori.
5. Medium; alia à causa, alia ab effectu.
6. Finem; alia (demonstrans) quod sit, alia cur sit.

7. Vim; alia potens, alia potior, alia potissima.

Quæstiones capituli decimiquarti.

1. *De quatuor quæsitis.*
2. *De demonstratione universali et particulari.*
3. *De demonstratione affirmativa et negativa.*
4. *De demonstratione ostensiva et ducente ad impossibile.*
5. *De demonstratione quod, ab effectu.*
6. *De demonstratione quod, a causa remota non reciproca.*
7. *De demonstrationis speciebus et divisionibus aliis.*

CAP. XV.

DE DEMONSTRATIONE *διότι*.

Demonstratio *propter quid* non omnis est potissima, sed habet suos quosdam gradus: in omni tamen medium est aliqua causa passionis. Causarum autem genera sunt quatuor.

Parag. 1.
*Quatuor
causarum
genera.*

Est omnis causa vel	{ Interna, eaque vel	1. Materialis: ex qua res fit; ut, statuæ <i>æ</i> s.
		2. Formalis: per quam res fit; ut statuæ <i>propria sua figura</i> .
	{ Externa, eaque vel	3. Efficiens: à qua res fit; ut statuæ <i>Polycletus</i> .
		4. Finalis: propter quam res fit; ut statuæ <i>memoria viri al- cujus illustris</i> .

Parag. 2.
Ex quibus
causis pos-
sit demon-
strari.

Demonstrari non potest per omnia causarum genera. Sunt enim è Causis materialis et formalis, qua tales, simpliciter inutiles demonstrationi: quamvis enim materia subjecti possit esse aliquando, et in *potissimâ* forma subjecti semper sit medium, hoc tamen fit quatenus sunt efficientes affectionis præcise: nam causa effectus demonstrandi est medium; is tamen affectio est, non subjectum. Relinquuntur ergo extremæ tantum causæ; finalis et efficiens. Demonstrationes per finalem causam potissimas contingit fieri in artibus et prudentiis, in quibus res aguntur, aut fiunt propter finem: in disciplinis vero theoreticis parciorem habent usum Demonstrationes per finalem, frequentiore multo per efficientem causam.

Parag. 3.
Causæ ef-
ficientis
divisio.

Causa efficiens vel est	}	Remota; quæ effectum non immediate, sed alio mediante effectu producit; quomodo <i>elevatio vaporis in nubem</i> est causa <i>pluviæ</i> .	
		Proxima: <table border="0"> <tr> <td rowspan="2">}</td> <td>Intrinseca; quæ subjecto effectus inest: quomodo <i>rationalitas</i> est causa <i>risibilitatis</i>.</td> </tr> <tr> <td>Extrinseca; quæ subjecto effectus non inest: quomodo <i>interpositio terræ</i> est causa <i>eclipsis</i>.</td> </tr> </table>	}
}	Intrinseca; quæ subjecto effectus inest: quomodo <i>rationalitas</i> est causa <i>risibilitatis</i> .		
	Extrinseca; quæ subjecto effectus non inest: quomodo <i>interpositio terræ</i> est causa <i>eclipsis</i> .		

Præter has sunt et aliæ causæ finalis et efficientis divisiones: ex quarum varietate variè oriuntur differentiæ Demonstrationum *διότι*.

Ut cum probatur effectus :

1. Per finalem remotam ; ut, animal habere pulmones, *propter conservationem vitæ.*
2. Per finalem proximam ; ut, animal habere pulmones, *propter refrigerium cordis.*
3. Per efficientem remotam, sed cum effectu reciprocam ; ut, animal augeri *propter animam.*
4. Per efficientem proximam intrinsecam ; ut, lunam eclipsari *propter interpositionem terræ.*
5. Per efficientem proximam intrinsecam, sed subjecto essentialem ; ut, lunam paulatim illuminari *propter figuram sphericam.* Habent hi demonstrationum sive modi, sive species, suos usus : constantque ex propositionibus, pro medio exigentia, aut omnibus aut aliquibus aliquo saltem gradu necessariis. Sed minutatim singula explicare non licet, ad potissimam properantibus.

Parag. 4.
Varii modi demonstrationum
διότι.

Quæstiones capituli decimi quinti.

1. *De quatuor causarum generibus.*
2. *De inutilitate materialis et formalis causæ ad demonstrationem.*
3. *De demonstratione per causam finalem.*
4. *De demonstratione per efficientem remotam reciprocam.*
5. *De demonstratione per efficientem proximam extrinsecam.*
6. *De demonstratione per affectionem priorem.*

CAP. XVI.

DE DEMONSTRATIONE POTISSIMA.

Parag. 1.
*Potissima
demon-
stratio
quæ sit.*

Quas hactenus exposuimus Demonstrationum differentias, nulla earum *potissima* illa est, quam quærimus, demonstratio: in quâ sc. unâ omnes necessitatis et immedietatis gradus perfectè reperiantur. Ea vero duntaxat talis est, *In qua effectus demonstratur inesse subjecto primo et immediate per causam efficientem proximam subjecto essentialem*: hoc est, in qua propria affectio probatur inesse speciei per essentialem speciei definitionem; ut in ista,

Omne animal rationale est risibile;

Omnis homo est animal rationale: ergo

Omnis homo est risibilis.

Parag. 2.
*Leges po-
tissimæ de-
monstrati-
onis.*

1. Medium esto causa utriusque extremi: formalis sc. subjecti sive speciei; efficiens prædicati sive passionis. Proinde illæ in quibus Medium non est definitio subjecti non sunt potissimæ.

2. Omnes propositiones sint de omni. Proinde non potest fieri demonstratio potissima nisi in *Barbara*.

3. Omnes propositiones sint per se primo, aut secundo modo. Conclusio semper secundo; præmissarum major etiam secundo; minor primo. Proinde illæ in quibus altera præmissarum est per se tantum quarto modo non sunt potissimæ.

4. Omnes propositiones sint quatenus ipsum. Proinde illæ, in quibus vel conclusio vel aliqua præmissarum non est reciproca, non sunt potissimæ.

5. Utraque præmissarum sit principium; major, ut *hypothesis*; minor, ut *definitio*: et consequenter immediatum immedietate causæ; ac indemonstrabile.

Ex his sequuntur quædam potentie Demonstrationis: quæ sunt præcipuè tres istæ; *analysis, regressus, conversio in definitionem.* Parag. 3. De analysisi demonstrationis. Analysis est resolutio effectus in causas suas primas ad pariendam perfectam ejus scientiam. Cum enim sit catena quædam, et subordinatio efficientium et effectorum, quamvis effectus posterior possit quidem demonstrari per effectum priorem; non tamen in eo acquiescet mens, sed ulterius requirit causam etiam illius effectus, atque ita deinceps, quoad perveniatur ad primam causam, cujus non datur causa, quæ est forma subjecti, et in qua sola quietatur animus; ut si demonstretur *augmentatio* de omni vivente per *nutritionem*; illa rursus per *facultatem vegetantem*; atque illa demum per *animam*.

Regressus est reciprocatio causæ et effectus per demonstrationem: quâ effectum per causam, per quam ipse prius demonstrabatur, reciproce demonstramus. Dicitur hæc potentia *regressus*: quia intellectus noster postquam è confusa quadam et experimentalis cognitione effectus, tanquam sensui propinquioris *progressus fuerit* ad similem et confusam causæ cogni-

tionem, atque per multiplicem commentationem et collationem causæ ad effectum, maturaverit illam cognitionem usque adeo ut ex confusâ fiat distincta: *regreditur* deinde à cognitione illâ causæ distinctâ, ad similem et distinctam cognitionem effectus. Progressus ergo fit per demonstrationem *quod* et à posteriori, respicitque confusam cognitionem causæ per effectum: Regressus vero per demonstrationem *propter quid*, et à priori: respicitque distinctam cognitionem effectus per causam, differtque propterea à vitio illo demonstrationis, quem *circulum* appellant, cum quæritur talis reciproca demonstratio, quæ sit utrobique *propter quid* et à priori: quam ut impossibilem merito rejicit Aristoteles.

Parag. 5.
De conversione demonstrationis in definitionem.

Conversio demonstrationis in definitionem est, cum ex terminis demonstrationis per eorum transpositionem construitur definitio accidentis proprii: est autem accidentis proprii:

Definitio duplex, vel	{	Partialis; eaque aut	1. Nominalis; quæ genere et sub-
jecto constat: ut <i>Eclipsis est defectus
luminis in luna</i> ; sumendo ly <i>nomi-
nale</i> , non ut <i>reali</i> opponitur, sed ut
<i>causali</i> .
			2. Causalis; quæ ex ejus causa con-
stat: ut <i>Eclipsis est interpositio terræ</i> .
			Totalis; quæ nominalem simul et cau-
salem complexa, ex genere, subjecto, et
causa proxima constat: ut, <i>Eclipsis est de-
fectus luminis in luna propter interpositionem
terræ</i> .

Istarum definitionum Nominalis est demonstrationis conclusio; Causalis principium; Totalis integra demonstratio, solo terminorum situ ab ea differens: definitum enim est majus extremum; subjectum minus; causa medium.

Quæstiones capituli decimisexti.

1. *De medio potissimæ demonstrationis.*
2. *De primo necessitatis gradu in omnibus propositionibus potissimæ demonstrationis.*
3. *De secundo gradu.*
4. *De tertio gradu.*
5. *De immedietate principiorum.*
6. *De analysi demonstrativa.*
7. *De regressu, et circulo.*
8. *De conversione Demonstrationis in definitionem.*

CAP. XVII.

DE SYLLOGISMO TOPICO IN GENERE.

Syllogismus Topicus, (qui et Dialecticus stricte) est, qui ex probabilibus, vel quasi probabilibus parat probabilem opinionem conclusionis. Probabile vero est, quod primo, aut omnibus videtur, aut plerisque, aut sapientibus, vel omnibus, vel plerisque, vel celeberrimis; ut, *Parentes esse honorandos, Sola honesta esse bona*: aut secundo, quod alteri probabili simile est; ut, *Unam esse Logicam*, quia una est Grammatica;

Parag. 1.
Quid syllogismus dialecticus: et quid probabile.

aut tertio, quod oppositum alicui probabili oppositè proponitur; ut, *Inimicos odio habendos*, quia amici diligendi: aut quarto, quod in aliqua disciplina receptum est; ut, *Contraria contrariis curari*, quia docent medici.

Parag. 2.
De Problemate.

Syllogismi topici partes proximæ sunt problema, et propositiones. Problema sive Quæstio, est id de quo disseritur probabiliter; estque syllogismi jam facti conclusio. Ut autem Problema aliquod sit dialecticum duæ requiruntur conditiones;

sc. quod
sit

1. Utile: idque vel ad vitam, et dicitur problema Ethicum; ut, *An voluptas sit bona?* vel ad scientiam, et dicitur Physicum; ut, *An mundus sit æternus?* vel ad aliquod inseruiens illis, et dicitur Logicum; ut, *An divisio sit Syllogismus?*

2. Dubium: in quo sc. dissentiunt, aut vulgus à sapientibus; ut, *An divitiæ faciant felicem?* aut vulgus inter se; ut, *An usura sit licita?* aut sapientes inter se; ut, *An cor sit membrum nobilissimum?*

Parag. 3.
Quatuor prædicata Topica.

Problematis partes sunt termini, subjectum et prædicatum. De subjecto nihil præcipitur. Dialecticus enim nulli certo subjecto est adstrictus. Prædicata vero sunt quatuor: Genus, Definitio, Proprium, et Accidens. Horum Definitio et Proprium cum subjecto reciprocantur, sed ita ut Definitio ostendit, quid sit res, Proprium vero, non: Genus, et Accidens non reci-

procantur, sed Genus est essentielle subjecto, Accidens vero non.

Propositiones sunt, ex quibus de problemate Parag. 4. Argumentum quid. probabiliter disseritur: suntque Syllogismi topici præmissæ. In iis terminus unice spectandus est Medium sive Argumentum; reliqui enim problematis potius sunt, quam propositionum. Argumentum est, quod ad aliquid arguendum est affectum. Argumenta ex Locis sunt eruenda; unde et hæc doctrina Topica appellatur: quod in argumentis secundum locos inveniendis ac judicandis tota versetur.

Instrumenta inventionis Dialecticæ sunt ista Parag. 5. Instrumenta inventionis. quatuor: *acceptio propositionum; ambigui distinctio; discriminis rerum investigatio; et consideratio similitudinis rerum.* De quorum utilitate, et usu, copiose satis ac perspicue Aristoteles in tota posteriori parte lib. 1. *Topicorum.*

Quæstiones capituli decimiseptimi.

1. *De libris topicorum Aristotelis.*
2. *De utilitate dialecticæ.*
3. *De syllogismo dialectico et opinione.*
4. *De propositione probabili.*
5. *De problemate dialectico.*
6. *De quatuor prædicatis topicis.*
7. *De numero et utilitate instrumentorum inventionis dialecticæ.*
8. *De propositionum sumptione.*
9. *De distinctione ambigui.*
10. *De indagatione discriminis.*
11. *De similitudinis consideratione.*

CAP. XVIII.

DE LOCIS TOPICIS.

Parag. 1. . Locus est Argumenti sedes ; estque locus du-
Locus plex : Maxima, et differentia Maximæ. Locus
maximæ et Maxima est præceptum logicum, in quo fun-
differentia datur vis argumenti : Locus differentia Maximæ
maximæ. est notatio præcepti secundum differentiam sim-
 plicis thematis, unde ducitur argumentum. Ex-
 empli gratiâ, si quis probaverit *Socratem esse*
hominem, eo argumento quod sit *animal rationale*.
 Argumentum talis syllogismi dicetur ductum à
 loco definitionis, atque etiam ejus vim omnem
 niti hoc loco, quod sc. *Cuicunque definitio attri-*
buitur, eidem et definitum : hic per locum in-
 telligendo Maximam, illic differentiam Maximæ.

Parag. 2. Cuilibet loco differentiæ Maximæ respondet
Utriusque locus Maxima ; ut loco à definitione ista, *Cui*
comparatio *attribuitur definitio, eidem et definitum*. Locos
et usus. differentiæ Maximarum simpliciter *Locos*, Locos
 Maximæ simpliciter *Maximas* appellabimus. Loci
 ad inventionem, Maximæ ad judicium pertinent
 magis. Maximæ non sunt omnes ita perpetuo
 veræ, quin ut quandoque earum aliquæ admit-
 tant exceptiones, quas Fallentias dicemus.

Parag. 3. Locorum ordinem variè varii instituunt.
Locorum Apage, qui rhetoricos hic obtrudunt. Dialec-
classes se- ticos Aristoteles universos ad quatuor prædicata
cundum Topica retulit. Qui explicatius et distinctius,
alios.

eorum aliqui locos faciunt (qua internos, qua externos, qua medios,) omnino viginti quatuor: quem numerum alii ad tredecem contraxerunt, ad decem alii: aliique aliter.

Haud fortassis incommodè facturi sumus, si Parag. 4. Locorum classes, et ordo. ad septem complexiones classium sive notarum locos omnes et argumenta reduxerimus; et sunt istæ, 1. Causa et Effectus; 2. Subjectum et Accidens; 3. Dissentanea et Comparata; 4. Conjugata et Notatio; 5. Totum et Pars; 6. Genus et Species; 7. Definitio et Divisio: quibus octavo loco addi potest inartificialium argumentorum sedes Testimonium, sive Authoritas. Nos hunc ordinem secuturi singulis Locis suas Maximas, et Maximis Fallentias subjiciemus.

Quæstiones capituli decimioctavi.

1. *De locis maxima et differentia maximæ.*
2. *De locis rhetoricis hinc excludendis.*
3. *De locis internis, externis, mediis.*
4. *De octo locorum classibus.*
5. *De usu locorum, et de argumentis inde erudendis.*

CAP. XIX.

DE LOCIS A CAUSA ET EFFECTU.

Causarum genera quatuor diximus supra. Parag. 1. Loci Præcognitio. Sunt et aliæ earum divisiones: sed præsentis negotio accommodatissimæ sunt hæ. 1. In

Solitariam, sive totalem ; ut, *aurum monetæ, sol diei* : et Sociam, sive partialem ; ut, *lignum domus ; natura eruditionis*. 2. In causam Actu, ut, *ædificans domus* : et Potentia, ut, *architectus domus*. 3. In Remotam, ut, *morbi convivium, calicis sulphur, pharmaci sanitas* : et Proximam, ut, *cruditas morbi, aurum calicis, pharmaci purgatio*. 4. In causam per se ; ut, *sol luminis, architectus domus* : et causam per Accidens ; ut, *sol cæcitatatis, musicus domus*.

Hujus loci maximæ sunt istæ :

Parag. 2.
Maxima
prima.

I. Posita causa, ponitur effectus, et sublata tollitur ; ut, *si sol lucet, dies est ; si non lucet, dies non est*. Fallit prior Maximæ pars primo, in *causa remota* ; ut, qui bibit vinum, non semper inebriatur : 2. in *causa impedita* ; ut, gravia non semper descendunt, quia possunt ab aliquo intermedio impediante prohiberi : 3. in *causa per accidens* ; ut, ex malis moribus non semper fiunt bonæ leges ; nec fodiens agrum semper reperit thesaurum : 4. in *causa non sufficiente per se* ; ut, non semper ubi industria est, doctrina est ; nec semper fertilis ager, qui bene colitur ; quia utrobique alia requiruntur. Fallit posterior pars 1. in *causa per accidens* ; ut, potest non fodiens agrum reperire thesaurum : 2. in *causa quæ aliquando fuit* ; ut, manet ædificium mortuo architecto : 3. *quoties effectus potest a variis causis æque produci* ; ut, potest Socrates, etiam veneno non epoto, mori ex alia causa.

II. Posito effectu ponitur causa, et sublato Parag. 3.
Secunda. tollitur; ut, *si luna eclipsatur, terra interponitur; si non, non interponitur*. Fallit pars prior 1. in *effectu per accidens*; ut, potest reperiri thesaurus, etiamsi ager non fodiat: 2. in *effectu permanente post causam*; ut, manet domus mortuo ædificatore: 3. in *effectu producibili a diversis causis*; ut, potest esse mors non epoto veneno. Fallit pars posterior 1. in *effectu per accidens*; ut, fodiens agrum potest non reperire thesaurum: 2. in *effectu causæ quæ aliquando fuit*; ut, corrumpere potest ædificium, superstite ædificatore: 3. in *effectu liberi agentis*; ut, potest esse medicus, etsi non sanet.

III. Qualis causa, talis effectus, et è contra; Parag. 4.
Tertia. ut, *bonæ arboris fructus bonus*, et è contra. Fallit utrumque, 1. in *causis et effectibus æquivocis*; ut, pictoris deformis pulchra potest esse tabula: 2. in *causa materiali* propter aliquod extrinsecum; ut, non quia aqua fluida est, ergo et glacies.

IV. Propter quod unumquodque est tale, Parag. 5.
Quarta. illud est magis tale; ut, *aër calidus propter ignem arguit ignem calidiorem*. Fallit 1. *ubi utrumque non est tale*; ut, vinum quod efficit hominem ebrium non est magis ebrium, quia non ebrium: 2. *ubi illud tale recipit magis et minus*; ut, non est pater magis homo, quam filius, etsi sit causa cur filius sit homo, quia humanitas non recipit magis ac minus: 3. in *causa non sufficiente per se*; ut, non semper præceptor, etiamsi faciat discipulum doctum, est

ipse doctior discipulo, qui indole et industria accedente quandoque evadit doctior præceptore.

Parag. 6.
Quinta.

V. Causa naturâ prior est effectu : ut, *ratio risibilitate*. Et hæc nunquam fallit : nam et finalis causa, in qua sola fallere videtur, etsi mediis posterior sit actu et executione, est tamen prior in intentione agentis, qua etiam sola ratione est causa. Sciendum tamen plerasque istarum Maximarum intelligi præcipue et simpliciter de causis internis, et essentialibus ; de externis vero aliqua solum ex parte, secundum quid et per analogiam : et proinde argumenta iis nixa non semper necessario et dictice concludere, sed (ut plurimum) probabiliter tantum et verisimiliter.

Quæstiones capituli decimionni.

1. *De variis causarum divisionibus.*
2. *De prima Maxima.*
3. *De secunda.*
4. *De tertia.*
5. *De quarta.*
6. *De quinta.*

CAP. XX.

DE LOCIS A SUBJECTO ET ACCIDENTE.

Parag. 1.
Præcognitio loci.

Non hic Subjectum pro substantia cui inhæret accidens, aut Accidens pro eo quod substantiæ inhæret, præcisè et adæquatè sumuntur:

sed Subjectum pro omni eo cui aliquid attribuitur quod non pertinet ad ejus essentiam, et Accidens pro omni tali attributo accipitur. Ut, *numerus est subjectum paritatis*, accidens sc. accidentis. Accidens multifariam distribuitur, sicut et Subjectum. Nam est Accidens, 1. proprium et commune: 2. separabile et inseparabile: 3. inhærens sive internum, et adhærens sive externum: 4. et potissimum, antecedens, ut, *lassitudo febris, luna pallida pluviae, et omnia omnino signa prognostica*: concomitans sive connexum, ut, *eclipsis plenilunii*, consequens, ut, *dies Auroræ, partus conceptionis*. Signa etiam et Circumstantiæ hujus sunt loci.

Hujus loci maximæ sunt:

I. Posito Subjecto ponitur Accidens proprium, Parag. 2. Maxima prima. et sublato tollitur, et è contra; ut, *si sit homo, est risibilis*, et è contra; et *si non sit homo, non est risibilis*, nec è contra. Nunquam fallit ista propter Subjecti et proprii Accidentis reciprocationem.

II. Posito Subjecto ponitur Accidens commune, Parag. 3. Secunda. sed non è contra; ut, *si sit nix est alba*; non *si sit album est nix*. Fallit prior pars in Accidente separabili; ut, *non si sit aqua, necessario est frigida*. Fallit posterior pars, 1. in Accidente proprio primo modo; ut, *si sit scientia, est homo*: 2. in Accidente individuo; ut, *si sit hæc albedo, est nix*; quia accidens non mutat subjectum.

III. Sublato Accidente communi, tollitur Parag. 4. Tertia.

Subjectum, sed non è contra ; ut, *si non sit album, non est nix* : potest tamen esse album, etiamsi nix non sit. Fallit prior pars in Accidente separabili ; posterior in Accidente primo modo proprio, et in Accidente ac Subjecto individuis, quemadmodum in priori maxima.

Parag. 5.
Quarta.

IV. Posita re ponitur loci et temporis circumstantia, et sublata circumstantia tollitur res ; ut, *si Milo interfecit Clodium, Milo tunc vixit, et adfuit* : *Si nec tunc vixit, nec adfuit, non interfecit*. Nunquam fallit in circumstantia requisita necessario.

Parag. 6.
Quinta.

V. Posito antecedente, concomitante, consequente, ponitur (pro cuiusque exigentia) consequens, concomitans, et antecedens (sc. concomitans in *esse*, antecedens in *esse* vel *præfuisse*, consequens in *esse* vel *futuro esse*) et sublato tollitur. Ut, *si sit eclipsis, est plenilunium* : *si parit, concepit* : *si sit Aurora, sol orietur*. Fallit, 1. in *non necessario coherentibus* ; ut, potest esse non pauper qui est philosophus, et cometam non sequi bellum : 2. in *necessario etiam coherentibus, si non sit mutua necessitas* ; ut, etiamsi sit eclipsis sit plenilunium, non tamen si sit plenilunium continuo erit eclipsis. Sed et ista non necessaria, magnam tamen vim habent ad faciendam fidem, præsertim si multa conglobata in unum fuerint : unde hunc locum plurimi faciunt astrologici, physiognomici, et oratores maxime in quæstione facti.

Quæstiones capitis vicesimi.

1. *De Subjecti et Accidentis variis divisionibus.*
2. *De circumstantiis et objectis.*
3. *De antecedentibus, concomitantibus, consequentibus, et signis.*
4. *De Maxima prima.*
5. *De secunda.*
6. *De tertia.*
7. *De quarta.*
8. *De quinta.*

CAP. XXI.

DE LOCIS ET DISSENTANEIS ET COMPARATIS.

Dissentanea sunt Opposita, aut Disparata ; ut, *bos et equus*. Oppositorum quatuor sunt genera, Parag. 1. Præcognitio loci. de quibus part. 1. cap. 15. Comparata aut sunt ratione qualitatis, ut, *similia et dissimilia* : aut ratione quantitatis, vel etiam graduum, ut, *paria et imparia*, et quæcunque possunt dici magis, minus, vel æque. De quibus omnibus variæ sunt Maximæ.

De relatis hæc. Posito altero relatorum (in Parag. 2. Maxima relatorum. esse, vel cognosci) ponitur reliquum, et sublato tollitur : ut, *si sit filius, est pater, &c.* Fallit
 1. in *relatis secundum dici* ; posito scibili potest non esse scientia : 2. *si intelligatur in eodem subjecto et non simpliciter* ; nam qui est pater

hujus, non modo potest non esse, sed omnino non potest esse filius ejusdem.

De contrariis istæ.

Parag. 3.
Maximæ
contrario-
rum.

I. Posito uno contrariorum, tollitur alterum; ut, *si aqua sit calida, frigida non est*. Fallit in *remissis qualitatibus*; nam aqua quæ calida est ad sex, est frigida ad duos gradus: quia remissio qualitatis fit semper per admistionem contrarii.

II. Sublato uno contrariorum, ponitur alterum; ut, *si aqua non sit sicca, erit humida*. Fallit, 1. in *contrariis mediatis*; ut, mel nec album, nec nigrum est, sed flavum: 2. in *subjecto non capaci*; ut, anima nec alba est, nec nigra, nec frigida, nec calida.

III. Contrariorum idem est genus et subjectum: ut, *si albedo est color, et nigredo color erit; si amor sit in concupiscibili, et odium erit*. Hæc nunquam fallit.

IV. Contrariorum contraria est ratio: ut, *si dolor sit fugiendus, voluptas est sequenda; et si frigus congreget heterogenea, calor secernit*. Fallit, 1. in *prædicatione generis, aut affectionis genericæ*; ut, quia albedo est color, aut visibilis, non propterea nigredo non erit: 2. in *ratione subjecti*; ut, quia sanitas convenit animatis, non propterea morbus inanimatis; sed potius è contra: 3. in *causis per accidens*; non enim, si musicus ædificat, ergo destruet immusicus: 4. in *causis quarum actio determinatur a dispo-*

sitione materiae; non enim emollit lutum frigus, quia indurat calor.

V. Majoris boni contrarium est majus malum et e contra: ut, *quia sanitas est melior divitiis, ægritudo pejor erit paupertate*. Fallit *ubi bonorum alterum altero includitur, aut ab eo supponitur*: ut, utilius est posse philosophari, quam scire literas; et tamen è duobus utilius ignoratur philosophia.

De privantibus istæ.

I. Posito habitu, tollitur privatio, et è contra: Parag. 4. ut, *si videt, cæcus non est, si cæcus est, non videt*: Maximæ privativorum. et nunquam fallit.

II. Sublato habitu, ponitur privatio, et è contra: ut, *non videt, ergo est cæcus: non est cæcus, ergo videt*. Fallit, 1. in *subjecto non capaci*; lapis enim non videt, nec tamen cæcus est: 2. in *subjecto capaci ante tempus suæ capacitatis*; unde catulus ante nonum diem etsi non videat, cæcus tamen non censetur.

De contradicentibus unica ista æternæ veritatis. Posito altero contradictoriorum, tollitur Parag. 5. reliquum, et sublato ponitur: ut, *si paries sit albus, non est non albus; si sit non albus, non est albus*. Maximæ contradictoriorum.

De disparatis ista. Posito uno disparatorum, Parag. 6. tolluntur reliqua, ut, *si Socrates sit homo, non erit bos, aut lapis*. Fallit in *accidentibus quando in concreto attribuuntur subjectis*: idem enim lac est album et dulce. Maximæ disparatorum.

De similibus et dissimilibus, proportionatis Parag. 7.

*Maxima
similium
&c.*

ac improportionatis ista. Similibus et proportionatis similia conveniunt et proportionalia: dissimilibus et improportionatis, dissimilia et non proportionalia: ut, *si Plato sit mortalis, et Socrates erit; si oculus totum corpus, et animam ratio dirigit.* Fallit, nisi intelligatur *reduplicative*, de similibus sc. qua similia, &c. omne enim simile, est etiam dissimile; aliàs simile non esset, sed idem: unde non sequitur corvum rationalem esse, quia Æthiops est rationalis, et similiter de reliquis. Atque hic oportet respondentem, si excipiat adversus argumenta in hac Maxima fundata, ostendere in quo, quæ proponuntur ut similia, sunt dissimilia.

Parag. 8.
*Maximæ
generales
comparatæ
Rei.*

Magis, minus, et æque et de rebus inter se comparatis dicuntur, et de propositionum probabilitate. De comparatione rerum Maximæ sunt, generales quædam, omne genus collationi accommodæ; quædam speciales: de magis et minus bono generales sunt istiusmodi:

I. Quod natura est tale, magis tale est quam quod per participationem: ut, *sol luminosior aëre.* II. Quod per se, magis quam quod per accidens: ut, *dieta salubrior vomitu.* III. Quod remotius a contrario, quam quod propinquius: ut, *frigidius cælum sub polis quam sub tropicis.* IV. Quod magis efficit, quam quod minus: ut, *ignis vehementius calefaciens calidior.* V. Cui magis inest causa, magis quam cui minus: ut, *juvenis sene robustior.* VI. Cui magis definitio competit, aut media quam cui minus: *quod ad finem magis conducit, utilius.* Et multæ aliæ,

quæ omnes fallunt, nisi adhibita limitatione, *cæteris paribus*, &c. Nam termini comparati fere excedunt invicem, et exceduntur.

Maximæ speciales de magis et minus bono Parag. 9.
Maximæ
speciales
comparati
Boni. sunt ejusmodi. I. In quo sunt plura bona, melius; ut, *felicitas Peripatetica Stoicâ*. II. Quod pluribus bonum, melius; ut, *justitia fortitudine*. III. Quod propter se expetitur, melius; ut, *bonæ leges malis moribus*. IV. Quod stabilius, melius; ut, *virtus decore*. V. Quod solitarie bonum, melius; ut, *αὐταρκεία divitiis*. VI. Quod ad meliorem finem, melius; ut, *artes liberales quæstuariis*. VII. Quod nobilioris objecti, melius; ut, *theologia medicinâ*. VIII. Quod ad perfectionem, quam quod ad necessitatem, melius; ut, *visus tactu*. IX. Quod fini propius, melius; ut, *messis semente*. X. Quod meliori similis, melius; ut, *æs plumbo*; plurimæque hujus generis apud Aristotelem *lib. 3. Topic.* et alios. Quæ sunt omnes intelligendæ cum limitatione *cæteris paribus*.

Maximæ comparatæ rationis, sive probabilitatis propositionum sunt istæ. I. Eorum quæ æque sunt aut non sunt talia, si unum sit tale et reliquum, si non sit nec reliquum: ut, *pariter se habere videntur honores et divitiæ ad felicitatem; si ergo honores non reddant beatum, nec divitiæ reddent: si cibus sit necessarius ad vitam sustinendam, et potus erit necessarius*. II. Si quod magis videtur esse tale non sit, etiam quod minus videtur esse non erit; ut, *non placuit omnibus Homerus, quâ placebit Mævius?* III. Si

Parag. 10.
Maximæ
comparatæ
Rationis.

quod minus videtur esse sit tale, etiam id quod magis: ut, *fur si sit suspendio dignus, certè dignior sacrilegus.*

Quæstiones capituli vicesimiprimi.

1. *De dissentaneis, et comparatis.*
2. *De maxima disparatorum.*
3. *De maxima relatorum.*
4. *De maximis contrariorum.*
5. *De maximis contradictoriorum et privatorum.*
6. *De maximis similium, dissimilium, proportionatorum, improportionatorum.*
7. *De maximis generalibus comparatæ rei.*
8. *De maximis specialibus comparatæ rei secundum magis et minus bonum.*
9. *De maximis comparatæ rationis.*

CAP. XXII.

DE LOCIS A CONJUGATIS ET NOTATIONE.

Parag. 1.
Præcognitio loci.

Conjugata sunt proprie quæ ob significationis affinitatem, vocis quoque affinitate conjuncta sunt: ut, *justus, justitia, juste.* Præcipua eorum vis est in abstracti et concreti consecutione: secundaria et in reliquis: atque spectanda potius conjugatio est ex rerum quam nominum ordine; unde *somnus et dormire* sunt conjugata; *somnus et somnolentus* non sunt. Notatio est vocis explicatio secundum etymologiam: ut, *consul a consulendo reipublicæ.*

Conjugatorum maximæ sunt :

I. Cui unum conjugatorum convenit, et alterum ; cui non unum, nec alterum : ut, *si Socrates est justus, ergo agit juste.* Fallit, 1. *in iis quæ sunt conjugata tantum quoad vocem ; non enim si Socrates habet vinum, statim erit vinolentus : 2. quando arguitur ab una actione aut paucis ad habitum ; propterea non sequitur, Socratem, si agit justè, esse justum : 3. quando arguitur a potentia ad actum : ut, Socrates est risibilis, quamvis non rideat.*

Parag. 2.
Maxima
conjugatorum
prima.

II. Quorum unum convenit alteri, eorum conjugatum unius convenit conjugato alterius, et negative similiter ; ut, *si albedo sit color, et album erit coloratum : et, si frugalis non sit avarus, nec frugalitas erit avaritia.* Fallit, 1. *cum conjugata sunt talia solum quoad vocem ; ut, non sequitur vinum esse malum, quod vinolentia sit mala : 2. arguendo affirmative a concretis ad abstracta, ubi prædicatio non est per se ; ut, non propterea albedo est dulcedo, quia album (ut lac) est dulce : 3. arguendo negative ab abstractis ad concreta ; ut, quia nulla albedo est dulcedo, non propterea nullum album erit dulce.*

Parag. 3.
Secunda.

Notationis maximæ sunt:

I. Quod convenit aut non convenit notationi, notato convenire aut non convenire par est : ut, *sapientiæ studium si sit præferendum arti militari, certe et philosophia præferenda erit.* II. De quo dicitur notatum, et notatio ; et de quo negatur notatio, et notatum : ut, *si solstitium sit,*

Parag. 4.
Maximæ
notationis
et notati.

sol stat : et, si non sit sacræ rei ablatio, sacrilegium non est. Locus à notatione plus habet amœnitatis quam virium : proinde ejus maximæ sæpissime fallunt ; ut, 1. *si notationes sint frigidæ, aut nimium coactæ ;* ut, non sequitur magistrum esse doctiorem discipulo, quia ter magis scit : 2. *si vera notatio in argumentatione accipitur non vere :* unde non sequitur Socratem tueri pupillum, quia est tutor ; dicitur enim tutor à tuendo quidem, quod tueri debeat, non quod actu tueatur : 3. *si mutatio contingat in notato, non in notatione :* ut, non sequitur convivas, quia discumbunt ad cœnam, propterea fusos in lectis cœnare ; quia mos jam exolevit, qui tunc obtinuit, cum hæc significatio huic voci imposta fuit : multisque aliis modis, quos attentior quisque per se facile observabit.

Quæstiones capituli vicesimisecondi.

1. *De conjugatis.*
2. *De notatione et notato.*
3. *De maximis conjugatorum.*
4. *De maximis notationis et notati.*

CAP. XXIII.

LOCI A TOTO ET PARTE.

Parag. 1. *Præcognitio loci.* Totum et Partes relata sunt. Totum est, quod partium omnium unione absolvitur, ut *homo*. Partes, quæ in toto uniuntur, ut, *caput, pectus, crura*. Totius essentialis partes sunt

essentiales; materia et forma. Totius integri partes sunt integrantes, quæ situ ita differunt, ut possit pars à parte separari; ut, *domus* partes sunt *fundamentum, parietes, tectum*. Integrum Homogeneum in partes homogeneas seu similes distribuitur, quarum sc. quælibet habet nomen et definitionem Totius: ut, *aquæ* quælibet pars est *aqua*. Integrum Heterogeneum in partes heterogeneas sive dissimiles distribuitur, quæ sc. diversas habent à Toto et inter se appellationem simul et naturam: ut, *hominis* partes sunt *caput, manus, pes, &c.* Partes spectari possunt, vel singulæ separatim, vel conjunctim universæ.

Totius et Partis maximæ sunt :

I. Posito toto, ponuntur partes: ut *si sit domus, erit fundamentum*. Parag. 2. Maxime totius et partis.

II. Sublatis partibus, tollitur totum: ut *si fundamentum non sit, certe domus non erit*. Fallit utraque, 1. in *partibus æquivocis et improprie dictis*; ut, non sequitur, si pili et ungues non sint, nec hominem esse: 2. in *toto mutilato parte aliqua non simpliciter necessaria*; ut, potest esse homo, quantumvis amputato digito, vel manu.

III. Sublato toto, partes tolluntur: ut *si domus non sit, nec fundamentum erit*.

IV. Positis partibus, ponitur totum: ut, *si sint fundamentum, parietes, tectum, erit domus*. Fallit utraque in *partibus divisim acceptis*: ut,

potest esse fundamentum, ita tamen ut domus non sit.

Quæstiones capituli vicesimitertii.

1. *De Toto et Partibus essentialibus.*
2. *De Toto et Partibus homogeneis.*
3. *De Toto et Partibus heterogeneis.*
4. *De maximis Totius et Partis.*

CAP. XXIV.

DE LOCIS A GENERE ET SPECIE.

Parag. 1.
Præcognitio loci.

Topice Genus et Species non accipiuntur per omnia, ut, in prædicabilibus. Genus enim hic est omne prædicatum essenziale: sive sit Genus proprie dictum, de specie aut individuo prædicatum; ut, *animal de homine aut Socrate*: sive Species de individuo; ut, *homo de Socrate*; sive Differentia generica aut specifica de inferioribus speciei quam constituit; ut, *sensibile de homine: rationale de Socrate*. Species pariter hic non sola illa propriè dicta, quæ generi immediate subjicitur, sed et differentia specifica, et ipsum etiam individuum; in universum quicquid superiori subjicitur, in quantum subjicitur, Speciei appellatione continetur.

Generis et Speciei maximæ sunt:

Parag. 2.
Maxima prima et secunda.

I. Sublato genere, tollitur species: ut, *si non sit animal, nec est homo, nec brutum, nec rationale, &c.*

II. Posita specie, ponitur genus: ut, *si sit homo, aut rationale, erit animal*. Nunquam fallunt.

III. Quod convenit aut non convenit generi, Parag. 3. Tertia. convenit etiam aut non convenit speciei: ut, *si animal sit sensibile, et homo; si non sit incorporeum, nec homo*. Fallit 1. in *suppositione materiali, vel simplici*; neque enim homo est genus, quia animal est; neque non est species, quia animal non est: 2. *in iis quæ generi conveniunt aut non conveniunt ex parte tantum, et non universaliter*: ut, homo neque est irrationalis, quia aliquod animal est; neque non est rationalis, quia aliquod animal non est.

IV. Quod convenit aut non convenit speciei, Parag. 4. Quarta. convenit aut non convenit generi. Explica, si alicui speciei, generi ex parte; unde fiunt syllogismi in tertia figura: ut, *si homo sit rationalis, aut non sit quadrupes, certè aliquod animal erit rationale, et aliquod non erit quadrupes*. Quod si speciebus omnibus, toti generi: unde fiunt inductiones; ut, *si homo, et equus, &c. sint sensibiles, aut non sint immortales; certè omne animal erit sensibile, et nullum erit immortale*.

Quæstiones capituli vicesimiquarti.

1. *De Genere et Specie.*
2. *De maxima prima et secunda.*
3. *De maxima tertia.*
4. *De maxima quarta.*

CAP. XXV.

DE LOCIS A DEFINITIONE ET DIVISIONE.

Parag. 1.
Præcognitio loci. Definitio Topica, non essentialem tantum definitionem, sed et quamlibet perfectam rei descriptionem, adeoque et omne prædicatum convertibile, sicut differentiam constitutivam, et quarto modo proprium, complectitur. Divisio vero ita sumitur, sicut in primo libro dictum est cap. 18.

Parag. 2.
Maxima definitio- nis. Definitionis maxima unica hæc est: Posita aut sublata definitione, ponitur aut tollitur definitum, et è contra; ut, *si sit animal rationale, est homo, et è contra; si non sit homo, non est animal rationale, nec è contra.* Fallit in iis quæ conveniunt definitioni aut definito, quatenus sunt definitio aut definitum; non enim si animal rationale sit complexa vox, et homo erit; alias perpetuo vera est: fundatur enim in mutua eorum reciproca- tione.

Parag. 3.
Maxima divisionis. Divisionis etiam unica est maxima hæc: Membrorum dividendum uno aut altero sublato, ponitur reliquum, et posito, tollitur; ut, *si hoc animal non sit brutum, erit homo; si sit homo, non erit brutum.* Hoc perpetuo obtinet in omni bona divisione; fundatur enim in primo et tertio ejus canonibus assignatis supra lib 1. cap. 18. par. 3.

Quæstiones capitis vicesimiquinti.

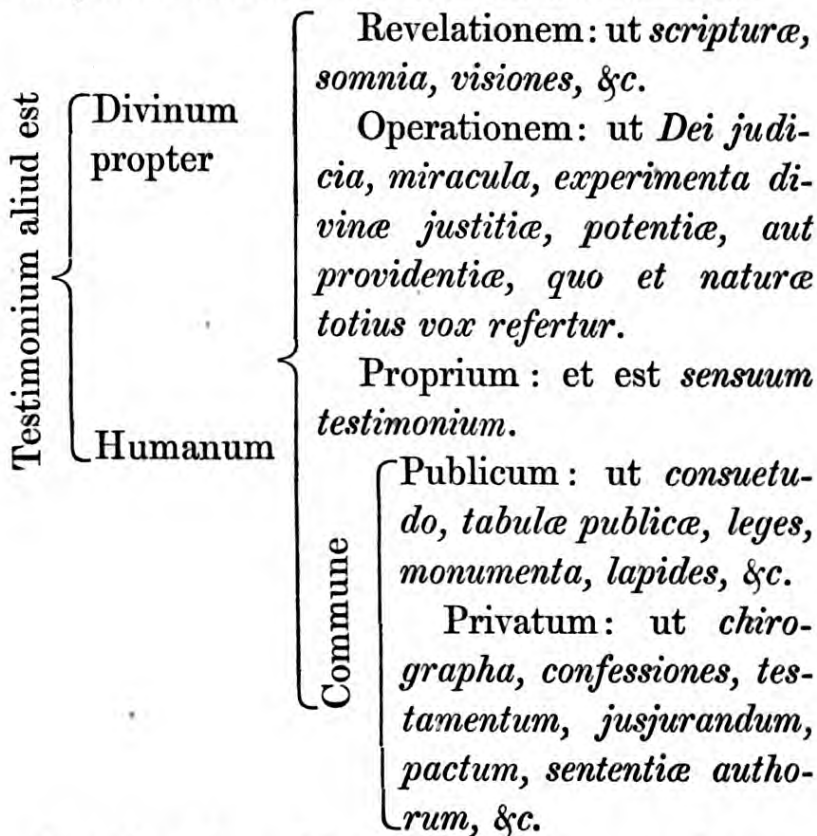
1. *De Definitione et Divisione.*
2. *De maxima Definitionis.*
3. *De maxima Divisionis.*

CAP. XXVI.

DE LOCIS A TESTIMONIO.

Inartificialia argumenta restant, quæ vel ex-
 perti artis obvia sunt. Pugnant hæc authori-
 tate, non ratione: et ducuntur à testimonio.

Parag. 1.
*Præcogni-
 tio loci.*

Testimonium illud alio firmitus est, de quo plurimæ dari possunt maximæ; nos è multis præcipuas aliquot exhibemus.

Parag. 2.
*Maxima
prima.*

I. Testimonium non valet negative : non enim sequitur non ita esse, propterea quod nullibi dixit Aristoteles. Fallit, 1. in *his quæ non sunt statuenda sine certa auctoritate* ; ut, quia scripturæ sacræ non dicunt, ergo non est dogma fidei ; nec capitale est temere jurare, quia nulla lex dicit esse capitale : 2. in *his de quibus author debuit aut promisit perfecte disserere* : ut, Aristoteles lib. 5. Metaphys. ubi tamen instituit enumerare singulas species quantitatis, non meminit loci : locus proinde quantitas non est.

Parag. 3.
Secunda.

II. Divino testimonio certa fides adhibenda est : ut, *Christus est Messias, quia scripturæ docent.* Nunquam fallit.

Parag. 4.
Tertia.

III. Sensuum testimonio certa fides adhibenda est : ut, *ignis calidus est, quia sensus docet.* Fallit *quoties reddi ratio potest, cur sensus fallatur* : ut, baculus non propterea curvus est, quia in aqua talis videtur.

Parag. 5.
Quarta.

IV. Peritis credendum in sua arte : ut *partus perfectus nascitur mense septimo, hoc enim asserit Hippocrates.* Fallit, 1. *ubi peritiores aut æque periti diversum sentiunt* ; ut, non dantur ideæ, Platone quamvis asserente ; quia refragatur Aristoteles : 2. *ubi sensus, aut ratio contradicit* ; ut, nix nigra non est, etsi dixerit Anaxagoras ; nec galaxia de natura elementari, etsi dixerit Aristoteles : quia sensus illic, hic ratio repugnat.

Parag. 6.
Quinta.

V. Plurimorum testimonium præfertur testimonio paucorum : ut, *verisimilius est dari ele-*

mentum ignis, quod plerique putant, quam non dari, quæ paucorum est opinio. Fallit 1. ubi pauciores sunt prudentiores; ut, virtus præferenda est divitiis, quod sic prudentiores censeant: 2. ubi pauciorum sententia firmioribus rationibus probatur; ut, Logica ars est potius quam scientia, etsi pauciores id censeant, quia rationibus firmissimis constat ita esse.

VI. Antiquorum testimonium præferendum est testimonio recentiorum. Quod intelligendum in iis præsertim quæ ad *pietatem* spectant et *mores*: nam in his, quæ *artis* sunt aut *ingenii*, haud dubie superantur à neotericis prisci: quo facilius est inventis addere, quam nova invenire.

Parag. 7.
Sexta.

Quæstiones capitis vicesimisexti.

1. *De argumentis inartificialibus.*
2. *De maxima prima.*
3. *De maxima secunda et tertia.*
4. *De maxima quarta.*
5. *De maxima quinta.*
6. *De maxima sexta.*
7. *De reliquis maximis.*

CAP. XXVII.

DE FALLACIIS IN GENERE.

Syllogismus captiosus, qui probabilitatem mentitur, quam habet Dialecticus, Syllogismus sophisticus, vel Elenchus, vel Fallacia indifferenter appellatur. Sophistæ veteribus dicti, qui

Parag. 1.
Quid Elenchus sive Fallacia.

gloriam ex disputatione aucupabantur; atque id quinque potissimum mediis quæ propterea Metæ Sophistarum dicuntur: cogendo sc. respondentem ad redargutionem, falsum, inopinabile, solœcismum, aut nugationem.

Parag. 2.
*Quinque
Sophista-
rum Metæ.*

Redargutio, est præconcessi negatio, aut prænegati concessio; quando respondens cogitur sibi contradicere. Falsum, est propositionis manifestè falsæ per respondentem admissio. Inopinabile, est propositionis à communi hominum opinione alienæ admissio. Solœcismus, est vitium orationis peccantis adversus grammaticorum regulas. Nugatio, est ejusdem inutilis et inanis repetitio.

Parag. 3.
*Fallacia-
rum nume-
rus.*

Fallaciæ possunt disponi secundum locorum Dialecticorum seriem, quorum mentiuntur probabilitatem: sed non incommodè Aristoteles omnes ad generales quasdam notas retulit, numero tredecem, istis versiculis comprehensas:

Æquivocat, Amphi. Componit, Dividit, Acc. Fi: Acci. Quid, Ignorans, Non causa, Con. Petit. Interr.

Quorum prior versiculus sex fallacias in dictione complectitur; posterior septem reliquas, quæ extra dictionem sunt.

Quæstiones capituli vicesimiseptimi.

1. *De Elenchi definitione et nomine.*
2. *De necessario usu doctrinæ Fallaciarum in arte Logica, et de libris Elenchorum Aristotelis.*
3. *De Sophistis veteribus.*

4. *De quinque metis Sophistarum.*
5. *De Fallaciarum numero.*
6. *De dispositione sophistica, sive de arte interrogandi.*
7. *De dispositione fallaciarum, sive de arte respondendi.*

CAP. XXVIII.

DE FALLACIIS IN DICTIONE.

Fallacia omnis in dictione oritur ex dictionis aliqua multiplicitate. Parag. 1.
*Multiplex
triplex.*

Est au-
tem
Multi-
plex
aliud

1. Actuale: quando dictio invariata multa significat; ut in *æquivocatione*, et *amphibolia*.

2. Potentiale: quando dictio quoad prolationem aliquo modo variata, multa significat; ut in *compositione*, *divisione*, et *accentu*.

3. Phantasticum: quando dictio unum reipsa significans, videtur tamen multa significare; ut in *figura dictionis*.

Fallacia *Æquivocationis* sive *Homonymia*, Parag. 2.
*Fallacia
Æquivoca-
tionis.* est, quando vox aliqua simplex aliter atque aliter accipitur in argumentatione. Contingit id tribus modis: 1. cum dictio multa principaliter significat; ut, si probetur *aliquod cæleste sidus esse animal, vel latrare, quia est canis*: 2. cum dictio unum proprie significans, per

analogiam, aut metaphoram ad alia transfertur; ut, si probetur *aquam pedes habere, quia currit*; aut *pratium os, quia ridet*; aut *urinam valere, quia sana est*: 3. quando ambiguitas attenditur penes accidentia partium orationis secundum grammaticam; ut, si probetur *sedentem stare, quia surgebat*. In hac fallacia sunt quatuor termini; et solvitur distinguendo vocem ambiguum secundum varia ejus significata.

Parag. 3.
*Fallacia
Amphibolice.*

Fallacia Amphiboliæ sive Amphibologiæ, est, quando oratio aliqua ambigua est propter constructionem. Contingit id tribus modis: 1. manente eadem constructione sub diversa tamen habitudine; ut, si probetur *hunc librum possideri ab Aristotele, quia est liber Aristotelis*: 2. mutato constructionis ordine; ut, si probetur *columnam sentire, quam Socrates tangit, quia quicquid Socrates tangit illud sentit*: 3. cum oratio præter propriam significationem, transumptam etiam et tropicam habet: ut, si probetur, *qui indocilem docere vult terram scindere, quia littus arat*: quo fere pertinent et cæteræ locutiones proverbiales. In hac etiam sunt quatuor termini: ut solvitur ostendendo orationis ambiguitatem.

Parag. 4.
*Fallaciæ
Compositionis et
Divisionis.*

Fallacia Compositionis, est cum conjunctim accipiuntur, quæ erant accipienda divisim. Huic ex diverso respondet fallacia Divisionis, cum seorsim et divisim accipiuntur, quæ erant accipienda conjunctim. Illa dicitur fallacia a bene divisim ad male conjuncta: ista a bene conjunctis ad male divisim. Contingit utrumque

quatuor modis : 1. cum dictum in modali potest supponere pro se toto, vel pro parte sui ; ut, si probetur *possibile esse ut niger sit albus, quia possibile est album esse nigrum* : 2. ratione conjunctionis copulativæ vel disjunctivæ ; ut, si probetur *quinque esse par et impar, quia duo et tria sunt par et impar* : 3. cum dictio aliqua diversis in oratione conjungi potest ; ut, si probetur *Socratem semper futurum, quia, qui vivit semper erit* : 4. cum voces unitæ in præmissis in conclusione dividuntur, aut è contra ; ut, si probetur *canem esse patrem Socratis, quia est pater, et est Socratis* ; aut *Socratem esse, quia est mortuus*. In his sunt quatuor termini : et solvuntur separando sensum divisum à composito ; et ostendendo uter sit verus et genuinus, uter non.

Fallacia Accentus sive Prosodiæ est, cum Parag. 5.
Fallacia
Accentus. propter aliquam in pronunciatione similitudinem fit deceptio. Contingit id quatuor modis : 1. ratione quantitatis aut toni diversi ; ut, si probetur *poma fugienda esse, quia mala* ; aut *judicem suspendendum, quia debet pendere* : 2. ratione diversæ scripturæ, cum vel sine diphthongo aut aspiratione ; ut, si probetur *judicem corruptum esse, quia vendit equum* ; aut *porcorum stabulum esse in fano, quia ibi ara est* : 3. ratione coalitionis diversarum vocum in unam, aut unius è contra in plures distractionis ; ut, si probetur *republicam conculcari, quia via, quæ res est publica, conculcatur* ; aut *senatum reprehendendum, qui in curia est, quia incuria re-*

prehendenda : 4. ratione modi pronunciandi ; ut, cum illa, quæ dicuntur per concessionem, aut ironiam, aut per interrogationem, aut quid simile, accipiuntur ut simpliciter et categoricè dicta. In hac similiter sunt quatuor termini : et solvitur ostendendo diversam accentus, aut scripturæ rationem.

Parag. 6.
Fallacia
Figuræ
dictionis.

Fallacia Figuræ dictionis est, cum propter similitudinem aliquam dictionum id uni competere videtur, quod alteri. Idque vel grammatice ; ut, si probetur *poetam esse generis fæminini, quia Musa est* : vel logice ; ut, si probetur *videre esse agere, quia docere est* ; vel alio quocunque modo. Hæc Fallacia minutior est, quam ut facile decipiat, et contenta negari, operosam solutionem non expectat.

Quæstiones capituli vicesimioctavi.

1. *De fallaciarum in dictione sufficientia secundum triplex multiplex.*
2. *De fallacia Æquivocationis, et ejus solutione.*
3. *De fallacia Amphiboliæ, et ejus solutione.*
4. *De fallaciis Compositionis et Divisionis, earumque solutione.*
5. *De fallacia Accentus.*
6. *De fallacia Figuræ dictionis.*

CAP. XXIX.

DE FALLACIIS EXTRA DITIONEM.

Fallaciæ extra ditionem sunt in quibus contingit deceptio, non tam ex multiplici aliquo latente in vocibus ipsis, quam ex ignoratione rerum; et sunt septem, quæ sequuntur suo ordine.

Parag. 1.
*Fallaciæ
extra ditionem.*

Fallacia Accidentis est, cum alteri connexorum attribuitur, quod alteri convenit tantum per Accidens. Accidens enim hic appellatur, quicquid aut non est de essentia rei, cui attribuitur; aut si sit, est tamen ei alienum, in quantum ea confertur cum aliqua tertia. Contingit hæc fallacia tribus modis: 1. cum proceditur ab accidente ad subjectum, aut e contra; ut, si probetur *Socratem crudas carnes comedis, quod illas comederit quas emisset*: 2. cum mutatur genus suppositionis, materialis in formalem, simplex in personalem, &c. aut e contra; ut, si probetur *syllabam rodere caseum, quia mus est syllaba*; aut *Socratem, quia homo est, esse speciem*: 3. cum proceditur a superiori ad inferius, et e contra, in eis quæ conveniunt alterutri secundum rationem superioris et inferioris; ut, si probetur *rationale converti cum animali, quia cum homine convertitur*. Siqui ab aliis assignentur modi, reduci ad hos possunt, sicut et istorum fortasse nonnulli, ad alias

Parag. 2.
*Fallacia
Accidentis.*

fallacias : nihil enim impedit, eundem nonnunquam Elenchum ad diversas fallacias referri posse. Solvitur fallacia Accidentis distinguendo id, quod alicui convenit per se, ab eo quod per accidens.

Parag. 3.
Fallacia
secundum
quid ad
simpliciter.

Fallacia *a dicto secundum quid ad dictum simpliciter*, est cum illud, quod verum est tantum secundum quid, accipitur ut simpliciter, et absolute verum. *Simpliciter* autem dici est sine aliquo addito dici; *secundum quid* vero, cum aliquo addito. Contingit hæc fallacia tribus modis: 1. cum determinatio addita destruit terminum cui additur; ut, si probetur *esse hominem, quia est mortuus vel pictus homo*, cujusmodi dicitur contradictio *in adjecto*: 2. cum determinatio addita significat partem; ut, si probetur *Æthiopem esse album, quia est albus dentes*: 3. cum determinatio addita significat notabilem aliquam circumstantiam loci, temporis, soni, &c. ut, si probetur *arma deposita domino non reddenda, quia non domino furioso*. Solvitur distinguendo id quod est simpliciter, ab eo quod est quadantenus, et secundum quid.

Parag. 4.
Fallacia
ignoratio-
nis Elen-
chi.

Fallacia *ab ignoratione Elenchi*, est cum ea pro veris contradictoriis accipiuntur, quæ non sunt talia. Elenchus est syllogismus probans contradictoriam propositionis negatæ: qui ut sit legitimus, requiruntur quatuor conditiones veræ contradictionis; ut sc. sit: 1. ejusdem eodem modo: 2. secundum idem: 3. ad idem: 4. eodem tempore. In hujus fallaciæ conclusione contradictoria eidem attribuuntur; sed

quæ ob defectum alicujus requisitæ conditionis non sunt vera contradictoria. Contingitque
 1. cum collatio non est ejusdem eodem modo ; ut, si probetur *cadaver Socratis esse et non esse hominem, quia est mortuus, non est vivus homo* :
 2. cum non est ejusdem secundum idem ; ut, si probetur *Æthiopiam esse album et non album, quia est albus dentes, cutem non albus* : 3. cum non est ad idem ; ut, si probetur *Socratem esse divitem, et non divitem, quia in comparatione ad Irum dives est, non est ad Cræsum* : 4. cum non est eodem tempore ; ut, si probetur *Socratem venturum et non venturum, quia venturus est cras, non venturus hodie*. Ad ignorationem Elenchi omnis fallacia potest aliquo modo reduci ; quemadmodum ad Contradictionem omnis oppositio. Solvitur ostendendo defectum Contradictionis in aliqua dictarum quatuor conditionum.

Fallacia *a non causa ut causa* est, cum aut Parag. 5. causa non vera sumitur pro causa vera, aut Fallacia non causæ causa non talis pro causa tali ; ut, *insufficiens* pro causa. pro sufficiente ; *per accidens* pro per se : *remota* pro proximis, &c. Istis enim duobus modis contingit : 1. a causa non vera, ut causa vera ; ut, si probetur *bellum intestinum esse propter cometam* : 2. a causa non tali, ut causa tali ; ut, si probetur *vini usum tollendum, quia facit ebrios*. Hæc fallacia usum habet in syllogismis ducentibus ad impossibile. Solvitur negando causam falsam, et abducendo germanam.

Fallacia Consequentis est, cum ex antecedente

Parag. 6.
*Fallacia
consequen-
tis.*

infertur ut consequens, quod tamen non est consequens. Contingit id quoties contra regulas conversionum, aut syllogismorum conditionalium peccatur; quas videre est retro, *Lib. 2. c. 7. Par. 4. et Lib. 3. c. 9. Par. 2.* Solvitur ostendendo infirmitatem consequentiæ, vel ex regulis, vel ex aliis consequentiis ejusdem formæ, et tamen infirmis.

Parag. 7.
*Fallacia
petitionis
principii.*

Fallacia petitionis principii est, cum id sumitur tanquam principium ad probationem, quod non est concessum. Contingit multis modis: 1. cum supponitur id ipsum quod quæritur sub iisdem terminis, quæ dicitur *Petitio* statim; ut, si probetur *hominem esse, quia homo est*: 2. cum sub diversis, sed synonymis; ut, si probetur *gladium acutum esse, quia ensis est*: 3. cum quæstio probatur per æque ignotum; ut, si probetur *hominem esse risibilem, quia equus est hinnibilis*: 4. cum propositiones mutuo et circulariter se probant; ut, si probetur *ignem esse calidissimum, quia tenuissimus est; et mox tenuissimum, quia calidissimus*. Solvitur ostendendo vanitatem et nugationem talis argumentationis.

Parag. 8.
*Fallacia
secundum
plures in-
terrogati-
ones.*

Fallacia secundum plures interrogationes ut unam, est cum plures quæstiones ita proponuntur conjunctim, ut una tantum quæstio videri possit. Contingit id duobus modis: 1. cum quæritur idem prædicatum de diversis subjectis; ut, *suntne mel et fel dulcia?* 2. cum de subjecto eodem diversa prædicata quærentur; ut, *estne homo animal et lapis?* Solvitur respondendo non

una responsione ad omnes interrogationis partes simul, sed distinctè ad singulas.

Quæstiones capituli vicesiminonni.

1. *De fallaciis extra dictionem in genere.*
2. *De fallacia accidentis.*
3. *De fallacia a dicto secundum quid ad dictum simpliciter.*
4. *De fallacia ignorationis elenchi.*
5. *De reductione omnium fallaciarum ad ignoracionem elenchi.*
6. *De fallacia a non causa ut causa.*
7. *De fallacia consequentis.*
8. *De fallacia petitionis principii.*
9. *De fallacia secundum plures interrogaciones ut unam.*

CAP. XXX.

DE ORDINE ET METHODO IN GENERE.

Considerata argumentatione, reliquum est Parag. 1. alterum discursus instrumentum, Ordo seu Methodi Methodus. Qui accuratius ista distinguunt, vox et definitio. Ordinem volunt esse integræ alicujus disciplinæ, Methodum etiam particularium conclusionum; atque Ordinem disponere, Methodum etiam inferre: nos utrumque habemus pro eodem. Est autem Ordo, seu Methodus, ratio ita disponendi partes alicujus disciplinæ vel tractationis, ut facillime a nobis integra discatur.

Parag. 2.
*Methodus
inventio-
nis.*

Methodus alia est inventionis, alia doctrinæ; diversa enim prorsus via ad disciplinarum præcepta indaganda, et indagata docenda, incedimus. Inventio prior est; Doctrina nobilior. Utraque à notioribus nobis ad ignotiora nobis procedit, sed alio tamen et alio modo; nam præcepta indagamus ascendendo, hoc est, progrediendo à sensibilibus et singularibus, quæ sunt notiora nobis simpliciter, ad intelligibilia et universalia, quæ sunt notiora natura: sed præcepta tradimus descendendo, hoc est progrediendo ab universalibus et intelligibilibus, quæ sunt notiora natura, et nobis etiam distincte, ad minus universalia et sensui propinquiora, velut ignotiora.

Parag. 3.
*Methodi
inventionis
Media.*

Methodi Inventionis quatuor sunt media, et velut gradus per quos ascendimus. Primus Sensus est; cujus adminiculo colligimus aliquam singularis rei notitiam: secundus Observatio, sive Historia; qua colligimus et mente collocamus, quæ sensu aliquoties hausimus: tertius Experientia; qua collectas plures observationes ad certum usum applicamus: quartus et ultimus Inductio; qua collectas plures Experientias ad universalem conclusionem constituendam adhibemus.

Methodus Doctrinæ alia est

1. Compositiva; quæ à notione Subjecti incipiens, principia ejus et affectiones et species investigat: hæc tradendis disciplinis theoreticis inservit. Parag. 4. Methodus doctrinæ.
2. Resolutiva; quæ à notione Finis incipiens, ejus subjectum et media investigat: hæc disciplinis practicis, hoc est, prudentiis aut artibus tradendis inservit.

Leges utrique Methodo communes sunt;

I. Lex brevitatis. *Nihil in disciplina desit, aut redundet.* Mutilatio enim est, non compendium, siqua pars necessaria desit; redundantia vero et tautologia in præceptis nauseam pariunt: in præceptis dico, non in exemplis, aut commentariis; exempla enim si sint frequentiora, et commentarii si pleniores, ita non damnamus, at probemus magis. Parag. 5. Lex brevitatis.

II. Lex harmoniæ. *Doctrinæ singulæ partes inter se consentiant.* Pessimè docet, qui quod hic ponit, alibi per incogitantiam evertit. Parag. 6. Lex harmoniæ.

III. Lex unitatis, sive homogeneæ. *Nihil in doctrina præcipiatur, quod non sit subjecto aut fini homogeneum.* Dico Subjecto, propter scientias; Fini propter artes et prudentias. Damnat Aristoteles merito transitum à genere ad genus. Parag. 7. Lex unitatis.

IV. Lex generalitatis, sive antecessionis et consequutionis. *Præcedat in docendo id, sine quo alterum intelligi nequit, sed ipsum sine altero.* Lumen enim accipiant oportet et Parag. 8. Lex generalitatis.

robur, sequentia à præcedentibus; non hæc ab illis.

Parag. 9.
Lex connexionis.

V. Lex connexionis. *Singulæ partes doctrinæ aptis transitionibus connectantur.* Crebris enim interruptionibus turbantur intellectus et memoria: apta vero colligatione et utrumque juvabitur, et methodi ratio manifesta fiet. Operæ facturus pretium qui docet Methodi connexionem et rationem universam tabula aliqua; sive diagraphæ compendiaria discipulis repræsentabit.

Quæstiones capitis tricesimi.

1. *De Ordinis et Methodi distinctione.*
2. *De utriusque definitione.*
3. *De Methodo inventionis.*
4. *De quatuor modiis inventionis.*
5. *De Methodo doctrinæ: an sequatur rerum naturam magis, vel nostræ cognitionis facultatem.*
6. *De lege Brevitatis.*
7. *De lege Harmoniæ.*
8. *De lege Unitatis.*
9. *De lege Generalitatis.*
10. *De lege Connexionis.*

CAP. XXXI.

DE METHODIS IN SPECIE.

Parag. 1.
Methodi compositionis.

Methodum Syntheticam, sive Compositivam, scientiarum, quæ contemplativæ sunt, propriam

diximus. Partes ejus tres sunt: subjectum, ^{tivæ partes.} subjecti affectiones, et affectionum principia, quæ sunt omnia suo modo præcognita, quemadmodum ostensum supra est cap. 13. hujus libri. Nec est quod Species quartam partem addamus, tum quod possit esse subjectum alicujus scientiæ, quod non habet species: tum quod species subjecti totalis sunt etiam subjecta suo modo, sc. partialia.

De hac Methodo sunt speciales leges.

I. Lex unitatis. *Unitas scientiæ pendet a* ^{Parag. 2.} *subjecti unitate*: subjecti sc. vel materialis, vel ^{Lex unitatis.} saltem formalis. Materiale subjectum est res considerata: Formale est ratio secundum quam consideratur: illud unum potest esse et idem multarum disciplinarum; ut, *arithmetica et musica considerant numerum*: hoc uniuscujusque proprium; ut, *arithmetica numerum considerat, qua numerum; musica eundem, qua sonorum.*

II. Lex generalitatis. *Magis universalia præcedant minus universalia.* ^{Parag. 3.} Prius ergo agendum ^{Lex generalitatis.} de subjecto in genere, quam de speciebus ejus; ut, in *Physica* prius agendum est de *corpore naturali in communi*, quam de *cælo* aut *elementis* aut *animalibus*. Amplia legem et ad universalia in causando: agendum enim prius de principiis, quam de affectionibus subjecti.

Unde in scientiis Methodi ratio hæc est. ^{Parag. 4.} Primo agendum de subjecti notione paucis tantum, ut aliquo modo præcognoscatur; secundo ^{Methodi ratio in disciplinis contemplativis.}

loco de ejus principiis; tum de communibus ejus affectionibus; de speciebus deinceps, descendendo a simplicioribus, ad magis compositas; dum ad infimas perveniatur. Hâc Methodo accurate utitur Aristoteles in tradenda disciplina Physica.

Parag. 5.
*Methodi
resolutivæ
partes.*

Methodi Analyticæ, sive Resolutivæ, quæ prudentiis et artibus inservit, partes sunt tres, Finis, Subjectum, et Media: finis enim introducendus est in subjectum per media quædam.

Ejus speciales sunt leges.

Parag. 6.
Lex unitatis.

I. Lex unitatis. *Unitas disciplinæ operatrici pendet ab unitate finis.* Quod enim subjectum est in contemplativis, id finis est in operativis.

Parag. 7.
Lex generalitatis.

II. Lex generalitatis. *Magis universalia præcedunt minus universalia;* intellige de universalibus et in causando, et in prædicando: atque in causando rursum, et respectu causæ finalis, quia præcognitio finis præcedere debet mediolorum investigationem, et respectu causæ efficientis, quia notitia principiorum debet præcedere notitiam mediorum.

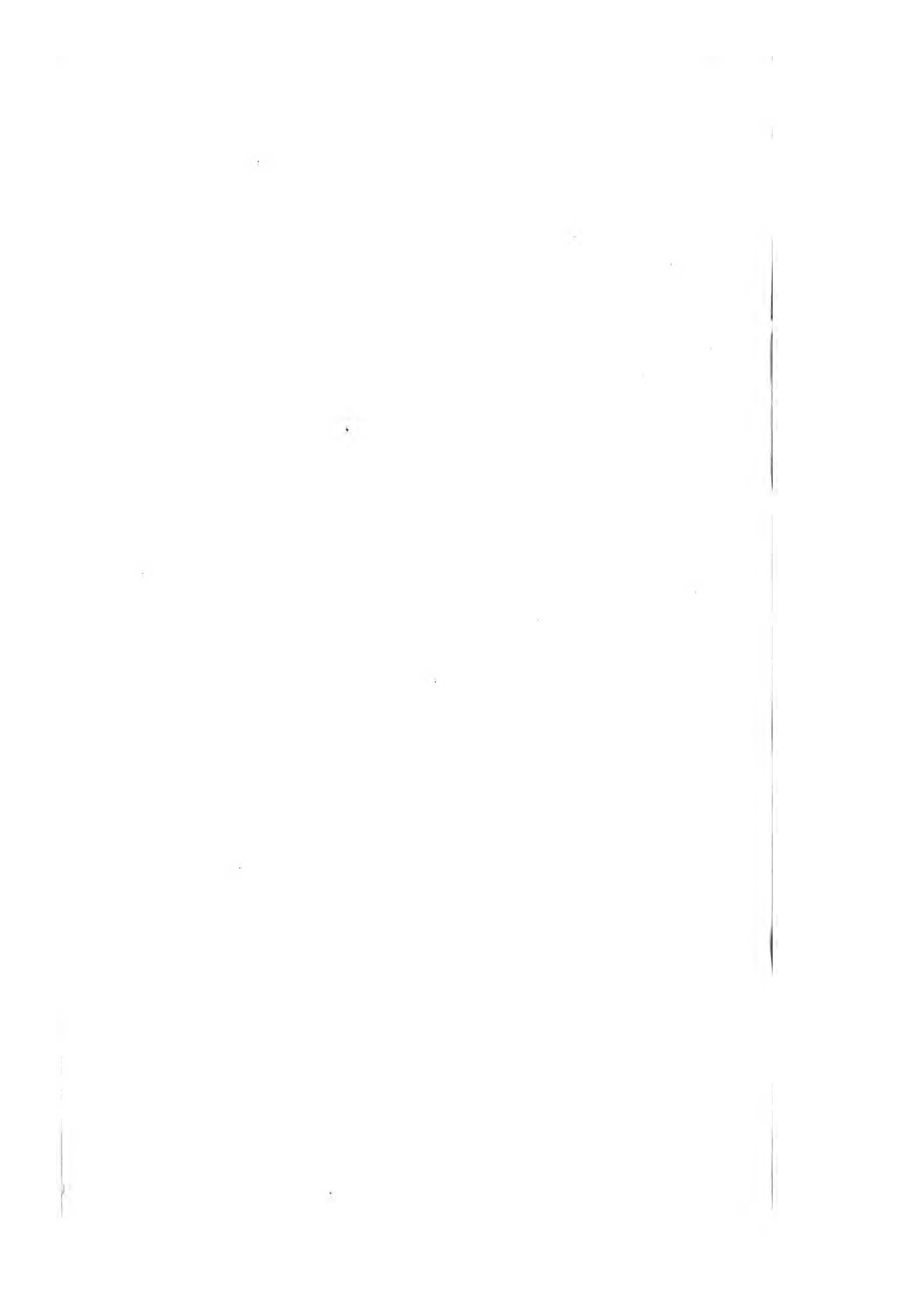
Parag. 8.
*Methodi
ratio in
disciplinis
operatrici-
bus.*

Unde in operatricibus methodi ratio hæc est. Primo agendum de notione finis, ut de præcognoscendo: mox de subjecto, in quod finis introducendus est; tertio loco de principiis mediorum: quarto de mediis ipsis, iisque primo in genere; postea specialius, dum ad infima perveniatur. Ut in *Ethica* prudentia, primo agitur de *felicitate*, ut de fine, tum de *hominis*

intellectu, voluntate, affectibus, ut subjecto felicitatis: inde de *electione, fuga, consuetudine, &c.*, quæ sunt principia virtutum; de *virtutibus* demum ipsis ut mediis ad felicitatem in genere, et in specie.

Quæstiones capituli tricesimiprimi.

1. *An sit unica omnium disciplinarum Methodus?*
2. *De Methodo compositiva.*
3. *De lege Unitatis in illa.*
4. *De lege Generalitatis in illa.*
5. *De Methodo resolutiva.*
6. *De lege Unitatis in illa.*
7. *De lege Generalitatis in illa.*
8. *An sit præter istas alia Methodi species?*

APPENDIX PRIMA

DE

USU LOGICÆ.

CAP. I.

DE TRACTATIONE SIMPLICIS THEMATIS : SIVE DE GENESI
THEMATICA.

DISCIPLINARUM instrumentalium, in quarum numero est Logica, vis omnis in usu sita est: usum proinde Logicæ reliquum est ut paucis ostendamus. Is autem est duplex; vel enim ipsi aliquid secundum artis Logicæ præcepta commentamur; vel ab aliis commentata artificiose resolvimus. Illa *γένεσις* dicitur, sive Tractatio; hæc *ἀνάλυσις*, sive Resolutio. Tractatio omnis vel est simplicis Thematis, quod explicandum; vel Problematis, quod argumentis discutiendum; vel integræ Disciplinæ, quæ Methodice disponenda proponitur: Genesin *Thematicam, Problematicam, Methodicam*, non incommode dixeris.

Parag. 1.
Distributio et ordo dicendorum.

Thema simplex est *quicquid concipi exprime potest circa affirmationem, et negationem*. Themata autem simplicia, ut non sunt omnia unius rationis, ita nec uno omnino modo tractanda. Expendat itaque oportet animo prius Thema aliquod tractaturus, quàm ad operandum acce-

Parag. 2.
Expensio thematis simplicis.

dat, ipsius conditionem : sitne Ens reale an rationis ; universale, an singulare ; substantiale, an accidentale ; totale, an partiale ; absolutum, an relatum ; abstractum, an concretum ; unum, an aggregatum, &c. Sed non persequor ista sigillatim. Consultius fuerit tantum præcepta quædam magis communia exhibuisse, quæ tractandis thematibus plerisque, præsertim perfectioribus, inserviant ; eorumque praxin unico exemplo ostendisse.

Parag. 3.
*Explicatio
Nominis.*

Thematis expensi tractatio in explicatione consistit tum Nominis, tum Rei. Ordiendum autem a Nomine : cujus explicandæ sunt *ὁμωνυμία, συνωνυμία* et *παρωνυμία*. *Ὅμωνυμία* explicatur aperiendo, siqua sit, vocis ambiguitatem, varias ejus significationes, et acceptiones in medium afferendo ; unamque ex omnibus deligendo eam, de qua præsens instituitur tractatio. *Συνωνυμία* explicatur recensendo varias ejus appellationes, et in eadem et in aliis linguis. *Παρωνυμία* explicatur declarando vocis notationem, et originem ; atque etiam conjugata. Ad explicationem Nominis lexica magno erunt adjumento ; cum generalia variarum linguarum, præsertim quæ etyma vocum notant, et linguarum harmoniam : tum quarundam disciplinarum propria ; qualia sunt dictionaria theologica, juridica, medica, philosophica. Cæterum prædicta non sunt omnia et semper, et ubique adhibenda in Nominibus explicandis : sed delectu opus est et judicio, ut ea solum adhibeantur, quæ ipsi Rei explicandæ opportuna videbuntur.

Res explicantur Attributione, et Distribu-
 tione; illa fit, cum themati subjecto alia attri-
 buuntur; hæc, cum ipsum thema in suas partes
 distribuitur. Attribuuntur autem themati quæ-
 dam essentialia; quædam non essentialia. Es-
 sentialia hic intellige, non solum quæ proprie
 constituunt essentiam, genus et differentiam;
 sed illa universa, quæ ad constituendam plenam
 et perfectam rei definitionem quoquo modo per-
 tinere supra dictum est, *lib. 1. Comp. c. 17.*
par. 5. Qualia sunt in substantiis propria
 accidentia; in accidentibus propria subjecta et
 objecta, in utrisque causæ efficientes, et finales;
 quæque aliquibus istorum proportione respon-
 dent: (ut *materia* in artificialibus habet rationem
 subjecti; *correlatum* habet rationem objecti
 in respectivis; et *fundamentum* causæ efficientis
 in potentiis; *actus* proprius habet rationem
 finis, &c.) Quæ præter ista sunt, omnia sunt
 non essentialia. Essentialia merito primum in
 tractatione locum vindicant; non essentialibus
 conveniet novissimus: inter hæc et illa Distri-
 butio medio loco commodissimè collocabitur.

Parag. 4.
*Explicatio
 Rei.*

Inter essentialia Genus quia communissimum,
 et primum; idque assignandum est semper
 quam fieri potest propinquum; præmissis tamen
 sicubi opus erit, et remotioribus. Genus sequi-
 tur Differentia; cujus aut defectum supplebunt,
 aut naturam plenius declarabunt Accidentia
 propria; et hoc maximè in substantiis, additis
 etiam causis efficientibus principalibus, impulsivis,
 et instrumentalibus; et fine tum proximo,

Parag. 5.
*Per attri-
 buta es-
 sentialia.*

tum etiam remoto. At quoties thema accidentale tractandum venit, Generi subnectenda erunt, præter jam dicta, Subjectum ejus proprium, et adæquatum Objectum. Ista autem dico omnia vel aliqua, plura vel pauciora, prout casus exiget, et conditio ipsius thematis. Ex quibus demum integra conficienda est definitio Rei essentialis, quæ claudat hanc Tractationis partem. Placuisse video permultis diversam omnino ab hac pergendi rationem; quos integram definitionem primo statim loco posuisse juvat, mox eam per singula membra resolvuisse. Quibus assentior in texendis disciplinarum compendiis; atque aliàs etiam, quoties insigni brevitate opus est. Ast ubi thema aliquod laxius tractandum proponitur, suaderem studiosis, præsertim minus exercitatis, ut illa potius incederent via, quam jam ostendi; quod naturæ convenientius sit à primis et simplicibus terminis, ad ortos et compositos colligendo procedere; quam è contra, resolvendo.

Parag. 6.
Per distributionem.

Investigatâ definitione, ac propositâ, thema mox distribuendum est in suas species aut partes, sive eas habeat proprias et per se, sive improprias aut per accidens. Sed partes vel nominâsse tantum ut plurimum sufficet; aut saltem explicuisse quam paucissimis, quantum scilicet necesse est ad plenioram ipsius thematis intelligentiam; neququam vero sunt justa tractatione, et fusius declarandæ. A divisione ad attributa transeundum non essentialia; quæ sunt aut Effecta, aut Comparata.

Effecta plerunque late admodum patent, et copiosam suppeditant tractandi materiam: sed Effecta thematis, siqua sint, aut minus nobilia, aut nimium communia, poterit quisque pro suo arbitrio, vel tacitus omittere, vel nominata præterire. Nobiliora vero et magis propria conveniet ad certas velut classes, maximè si multa sint, revocare, quo distinctius et enucleatius explicentur. Sed quia sæpius contingit, ut Effecta cum propriis Accidentibus, aut Fine, aut aliis attributis, vel reipsa coincidant, vel saltem (propter cognationem quam cum illis habent) coincidere videantur: dispiciat oportet cum iudicio thema aliquod tractaturus, quo quæque commodissime referri possint, debeantve; an ad Effecta, an vero ad Proprietates, aut Finem, aut aliud aliquod thematis attributum; ne cogatur idem bis aut pluries in unius thematis tractatione repetere. Porro hic Effectorum locus est afferendis exemplis maximè opportunus.

Post Effecta sequentur Comparata; quæ vel cognata sunt, vel opposita: quorum Cognata comparantur cum themate, ut cum eo convenientia; Opposita, ut pugnancia. Thema explicatur per comparisonem Cognatorum, cum ea quæ ipsi aliqua ratione sunt eadem, aut similia, afferuntur; ostenditurque in quo sita sit identitatis aut similitudinis inter ea ratio, itemque diversitatis et dissimilitudinis. Ratio identitatis et similitudinis inter Cognata declaratur, cum ostenditur in quo eodem aut simili convenient; vel genere, ut *comitas et*

Parag. 7.
Per effecta.

Parag. 8.
Per cognata.

urbanitas; vel causa efficiente, ut *augmentatio et nutritio*; vel materia, ut *ros et pruina*; vel fine, ut *scribere et loqui*; vel subjecto, ut *fides et charitas*; vel effectu, ut *magnes et succinum*; vel proportione, ut *sol et oculus*; vel alio quoquam cognationis vinculo. Quinetiam quandoquidem est aliquod perpetuo inter Cognata discrimen, (aliàs Cognata non essent amplius, sed eadem:) convenientiâ explicatâ aperienda est consequenter eorum discrepantia et dissimilitudo: sive genere differant, ut *sol, et oculus*: sive causa efficiente, ut *ros et pruina*: sive materia, ut *os et cartilago*: sive fine, ut *physica et medicina*: sive subjecto, ut *lux et lumen*: sive objecto, ut *comitas, et urbanitas*: sive circumstantia aliqua loci, ordinis, aut temporis; ut *crepusculum, et aurora*: sive mole, ut *collis, et mons*: sive gradu, ut *liberalitas, et magnificentia*: sive alio quocunque demum modo.

Parag. 9.
Per opposita.

Adhibenda sunt ultimo loco Opposita; ubi thema explicandum est per collationem ad ea, quæ cum ipso pugnant: Opposita enim juxta se posita magis elucescunt. Oppositorum autem quatuor sunt genera: de quibus *lib. 1. Comp. cap. 15.* relata, contraria, privativa, et contradictoria. Sed Contradictorium thematis notabilem lucem ei præstare non potest, propterea quod vagum sit nimis, et infinitum: Correlatum vero thematis, quod ad ejus definitionem pertineat, inter attributa essentialia potius censetur. Sola ergo Privative, et Contrarie

opposita hic locum et usum habent, ut quæ sola apta sunt hoc modo declarare, atque illustrare sua opposita; quibus expositis, et cum themate collatis, non est quod ulterius desideretur in simplicis thematis tractatione. Totius negotii praxin unico exemplo aliququaliter exhibeo. Esto ergo thema tractandum.

Expensa imprimis in animo thematis conditione, inveno ipsum esse accidens universale, absolutum, et abstractum. Mox tractationem ordior. Ubi considero *Invidia*

Parag. 10.
Exemplum tractationis thematicæ.

NOMEN; ejusque

I.

Primo *Ὀμωυυμίαν*. Sumitur enim passive et active, notante Cicerone *lib. 4. Tusc. quæst.* Active rursus vel in bonam partem, pro *honestæ æmulatione*: vel in malam partem, pro *vitiosa tristitia* de bono alterius: qua ultima significatione impræsentiarum accipitur.

2. *Συυωυυμίαν*. Appellatur enim hoc vitium Latinis, (1.) *Invidia*, quam appellationem pleræque linguæ vulgares secutæ sunt; (2.) *Livor*: Græcis vero, (1.) *φθόνος*, (2.) *βασκαυία*, (3.) *ζήλος*, &c.

3. *Παρωυυμίαν*, ibique

1. Etyma vocum in variis linguis; ut (1.) *Invidia* ab *in* particula intensiva, et *video*, quod invidus oculos continuo fixos habeat in alienam felicitatem. (2.) *Livor* à colore livido, qui plerumque in invidis cernitur. (3.) *φθόνος*, velut *ἀπὸ τοῦ φόνου*, quod invidus, vel semet animi

ægritudine quodammodo interficiat: vel necem optet ejus, cui invidet.

2. Conjugata: qualia sunt, (1.) Adjectiva; *Invidiosus*, *Invidus*: sed *Invidus* active solum significat; *Invidiosus* et active et passive, frequentius tamen passive: (2.) Substantivum; *Invidentia*: qua voce Cicero potius utendum judicat, quam *Invidia*, quod liberior sit ab ambiguitate; cum *Invidia* utroque modo dicatur, *Invidentia* non nisi active. (3.) Verba, Adverbia, &c. Sed ista fortasse plus satis.

II. ATTRIBUTA ESSENTIALIA: ubi,

1. *Genus*. (1.) Remotiora nonnulla: sc. *Passio*, *Passio animi*. *Dolor sive Ægritudo*. (2.) Proximum: *Dolor vitiosus*.

2. *Differentia*: sumpta

1. A Subjecto: qui sunt homines plerique omnes: paucissimi enim ab hoc affectu liberi, non tamen simpliciter omnes, sed ii fere qui sunt animi, et impotentes cupiditatum suarum.

2. Ab Objecto: quod est duplex, *quod* et *cui*. Objectum *quod*, est *Bonum* cujuscunque generis: verum, apparens, honestum, utile, jucundum: animi, corporis, fortunæ, famæ; ne ipsa quidem virtute excepta. Objectum *cui* est in universum quivis *Homo alter*, superior, par aut inferior: (invidemus enim superiori, quia ei non æquamur; pari, quia nobis æquatur; inferiori, ne nobis æquetur.) Sed tamen intra certam quandam proportionem loci, tem-

poris et conditionis aliqua ex parte æqualis : nemo enim invidet aut olim defunctis, aut longius remotis, aut immenso intervallo superioribus, inferioribusve secundum illa, *Pascitur in vivis livor : ζηλοῖ δε τε γείτονα γείτων, καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ Extra omnem invidiæ aleam, &c.*

3. A Causa efficiente. (1.) Principali et interna, in eo qui invidet, quæ superbia est, et inordinatus amor sui : quia enim quis ex vitio *φιλαυτίας* propriæ excellentiæ nimium indulget, propterea ringitur quoties æstimat eam alienæ felicitatis objecto minui et obscurari. (2.) Impulsiva et externa, quæ multiplex esse potest et varia : sive 1. in eo cui invidetur ; ut *si inimicus, si rivalis, si indignus, si felicitatis suæ facto, aut verbis prodigus ostentator* ; aut quid simile : sive 2. in tertia aliqua persona ; ut *despectio, adulatio, susurrations, &c.* quæ sunt omnia permagni momenti ad *Invidiam* concitandam.

4. Integra Definitio, eaque (1.) Brevior : *Invidia est tristitia mala de bono alieno.* (2.) Plenior : *Invidia est vitiosa animi ægritudo, qua quis præ nimio sui amore contristatur de bono, quo alterum frui videt, aut prævidet fruiturum, in quantum æstimatur diminuere propriam excellentiam.*

DISTRIBUTIONEM. Ubi breviter expedio tres III. *Invidiæ* species ; postremam quamque pessimam : quarum prima est, cum quis ægrè fert alium frui, aut fruiturum bono (in specie vel

gradu) quo ipse potiri non potest pariter. Secunda est, cum quis ægre fert alium frui, aut fruiturum bono, quo ipse fruitur, sed cupit frui solus. Utramque hanc *Invidiæ* speciem Lucanus brevi sesquiversu et expressit eleganter, et egregiis exemplis illustravit Cæsaris et Pompeii, lib. 1. Phars. :

*Nec quenquam jam ferre potest Cæsarve priorem,
Pompeiusve parem.*

Tertia est cum quis proprium bonum corrumpit, aut ejus usum sibi etiam negat, ne fore alteri bono esse possit, quo sensu Plinius, aliique per translationem similitudinis, cervum, stellionem, et alia quædam animalia invidiâ notarunt. Laborare hac pessima ærugine non paucos eruditorum, nimio notius est, quam ut hic ostendatur.

- IV. EFFECTA, quæ sunt partim Interna, respectu ejus qui invidet: partim Externa, respectu ejus cui invidetur. Invidia enim 1. mentem perpetuo cruciat, et omnem vitam reddit inquietam. 2. Corpus etiam vultumque non deformat modo, sed etiam velut tabe quadam consumit. Justissimum malum, quæ et culpa est eadem, et pœna: nec minus flagellum quam vitium. 3. Reddit hominem bonis malisque pariter invisum: odiosum universis. 4. Impellit ad quævis flagitia perpetranda. Obtrectationes, doli, calumniæ, jurgia, seditiones, homicidia; quæ non mala denique ex radice pullulant Invidiæ? Eum vero, cui invidetur, Invidia plurimis

periculis exponit. Declinabit itaque vir sapiens, quantum in ipso est, Invidiam : id quod facit primum, si gaudeat in sinu suo, et bonis quæ habet tacitus frui malit, quam ea vane prædicando limos oculos et animos irritare; inde, si curet ita se gerere, ut felicitate, quam occultare non potest, non omnino indignus videri possit.

COGNATA : quæ sunt inter alia

V.

1. *Odium* : quo quis aliquem animo aversatur, eique male vult. Convenit cum *Invidia* : (1.) Subjecto, etsi non reciproce : semper enim qui invidet alteri, ipsum odit, etsi non è contra; (2.) Causa efficiente interna : quæ est utrobique elati animi superbia, et cæcus amor sui.

2. *Ἐπιχαιρεκακία*, cum quis gaudet de malo alieno. Convenit cum *Invidia* : (1.) Subjecto proprio et reciproce : nam qui de bono alterius contristatur, lætatur de malo ; et contra : (2.) Causa efficiente, ut supra.

Differunt tamen ab *Invidia* ;

1. *Odium* : (1.) Subjecto ; potest enim esse *Odium* in quo non est *Invidia* : (2.) Objecto *quod* ; quod in *Invidia* non nisi bonum est : at in *Odio* potest esse malum : (3.) Objecto *cui* ; quod latius est *Odium*, quam *Invidia*. Invidemus enim hominibus tantum, non Deo, nec nobis ipsis, sed aliis : ast odisse possumus et alios homines, et nos ipsos, et alias creaturas, et ipsum Deum. Invidemus iis tantum qui

sunt nobis aliqua saltem proportione æquales : ast odisse quis potest, et diu defunctos, et longe dissitos et immenso intervallo superiores aut inferiores ?

2. Ἐπιχαιρεκακία. (1.) Genere: nam Invidiæ genus dolor est; ἐπιχαιρεκακίας lætitia. (2.) Objecto quod: ἐπιχαιρεκακία enim de malo est; Invidia de bono.

- VI. OPPOSITA, quæ sunt potissimum ista: 1. *sympathia*, sive *benevolus affectus*, cum quis sic comparatus est, ut alteri bene velit, bonumque ejus serio, et ex animo gratum habeat; atque iste affectus Invidiæ ex diametro adversatur. 2. *Honesta æmulatio*, cum quis dolet se ab aliis bono aliquo superasse: non quod ægrè ferat profectum alienum, sed quod desiderat suum. Invidia hominum malorum est: Æmulatio bonorum: proficiscitur hæc ab animi magnitudine; illa elatione. Illâ incenditur animus, ne bene sit alteri: hâc, ut sit sibi.

Parag. 11.
*Imitatio-
nis ratio
et ornatu.*

Hanc tractandi rationem si in aliis thematibus imitari velit studiosus juvenis, faciet cum fructu suo. Sed non erit nimium superstitiosus, nec curabit ista omnia singula præcise ubique adhibere, nec enim res feret: sed istis addat, dematve licet, aut etiam immutet nonnulla, quavis pro suo judicio, et subjecti thematis exigentia. Utile etiam fuerit (etsi Logicus, qua talis, hoc non præcipiat,) inter tractandum sententias bonorum authorum, velut gemmas locis idoneis inseruisse. Sed 1. si sint breves: 2. si instituto accommodæ: 3. si quid habeant

acuminis, aut elegantiae non vulgaris: nam quæ aut prolixæ sunt, aut studiosius quæsità, aut languidæ et è trivio, perpetuo sunt ingratae. Ornabis etiam tractationem, si aptis formulis utare, ubi opus est: quarum copiam sub suis titulis libello seorsim descriptam in promptu habere perutile erit. Quales sunt formulæ explicandi vocum ambiguitates et etyma; rerum causas efficientes, impulsivas, instrumentales; finem, materiam, subjectum, objectum, integras definitiones, distributionem, effecta, cognatorum convenientiam, et differentiam, oppositionem privativam, et contrariam, &c.

Quo autem suppetat juventuti ad manum Parag. 12. uberior copia omnis generis thematum, quibus Materia practican- tractandis semet exerceat; experiaturque quid di. præstare valeat, et quantum in re Logica profecerit, visum est coronidis loco sylvulam materiæ tractandæ subicere. Esto ergo exemplum Thematis.

I. *Substantialis*, 1. Universalis: *canis, metallum*. 2. Singularis: *Cicero, Bucephalus*. 3. Partialis: *manus, oculus, cerebrum*. 4. Aggregati: *oceanus, galaxia*.

II. *Accidentalis*, 1. Absoluti: *lumen, nutritio, metus*. 2. Relati: *conjugium, locus*. 3. Singularis: *conjuratio Catilinæ, acumen Aristotelis*. 4. Concreti: *philosophia*.

III. *Non realis*. 1. Secundæ notionis: *metaphora, syllogismus, æquator*. 2. Privativi; *cæcitas, mors*. 3. Figmenti; *Sisyphus, chimera, phœnix*.

Subtituli capitis primi.

1. *De Genesi et Analysis.*
 2. *De Genesi triplici.*
 3. *De Notatione, et expensione thematis simplicis.*
 4. *De explicatione Nominis.*
 5. *De explicatione Rei per attributa essentialia.*
 6. *De Distributione.*
 7. *De consideratione Effectorum.*
 8. *De consideratione Cognatorum.*
 9. *De consideratione Oppositorum.*
De tractatione	Substantiæ	10. <i>Universalis.</i>
		11. <i>Singularis.</i>
		12. <i>Partialis.</i>
	Accidentis	13. <i>Aggregatæ.</i>
		14. <i>Absoluti.</i>
		15. <i>Relati.</i>
		16. <i>Singularis.</i>
		17. <i>Concreti.</i>
		18. <i>Aggregati.</i>
		19. <i>Secundæ notionis.</i>
		20. <i>Entis privativi.</i>
		21. <i>Entis ficti.</i>

CAP. II.

DE TRACTATIONE PROBLEMATIS SOLITARIA.

Genesis Problematis est tractatio Problematis per argumentorum collationem, ut veritas elucescat. Est autem Problema propositio in disceptationem vocata, cujus condiciones vide fusius, *lib. 3. Comp. cap. 17. parag. 2.* Ejus partes eadem sunt, quæ et Propositionis: sc. subjectum et prædicatum, licet non semper expresse proponatur per modum Propositionis. Proponitur enim problema, vel integre, vel diminute. Integre proponitur, quoties certo constat de utroque termino, et ambigitur tantum utra pars contradictionis sit vera: exprimiturque vel positive, cum altera pars definite statuitur, ut, *Logica est ars*; vel negative, ut, *Forma non est principium individuationis*; et *Thesis* dicitur: vel interrogative, cum utraque pars ex æquo dubia relinquitur, ut, *An Logica sit ars? An forma sit principium individuationis?* et *Quæstio* dicitur. Diminute proponitur quoties expresso tantum altero terminorum ambigitur de reliquo: exprimiturque varie, sed fere ad modum thematis, aut quæstionis simplicis, ut, *De genere Logicæ, De principio individuationis*; aliquando tamen plenius et per disjunctionem, ut, *Sitne Logicæ genus ars, vel scientia, vel habitus instrumentalis ab utraque diversus? An materia sit principium individuationis, vel potius forma,*

Parag. 1.
Notio et
expensio
problematis.

aut accidens, aut quid aliud? Nos distinctionis ergo, problema integrum, Categoricalum dicemus; diminutum, Disjunctivum.

Parag. 2.
Tractationis problematicæ partes.

Tractatio utriusque generis problematum, aut solitaria est, aut socia. Solitarie tractatur problema, cum quis sine adversarii instantia quæstionem aliquam per se examinat. Cujusmodi tractationis tres sunt præcipue partes, *παρασκευή, κατασκευή, ἀνασκευή, præparatio quæstionis, probatio veritatis, et dilutio objectorum*. Quibus etiam ex abundantia et præmitti potest, quasi proœmii vice, *προπαρασκευή*, de gravitate controversiæ, atque dubii occasione: et subnecti, quasi epilogi loco, *ἐπισκευή*, repetitionem complectens summariam totius dispositionis, cum corollariis inde emergentibus.

Parag. 3.
Præfatio.

In Præfatione imprimis ostendetur gravitas quæstionis prout res ipsa postulabit. Quod scilicet problema tractandum non sit nullius vel levis momenti; sed vel de rebus aperte gravissimis, vel de iis quæ etsi prima specie leviores videri possint, sunt tamen eæ, sine quibus graviores nequeunt dextre intelligi aut explicari. Mox, si fieri potest, occasio dubii detegatur, et origo erroris: quæ nimirum res ansam huic disputationi primæ præbuerint, errorique et initium dederint, et incrementum. Illud attentionem pariet; hoc benevolentiam sententiæ nostræ: sed videndum, ut ista logicè fiant, hoc est, nude et aperte secundum rei veritatem, non invidiose et hyperbolice, ut oratores solent. Quin et omitti potest omnis Præ-

fatio, ubi aut minus necessaria est, aut problema brevius tractandum.

Habita brevi præfatione, Problema non statim probandum est, (nisi ubi termini satis perspicui sunt, et res ipsa parum controversa :) sed præparandum prius, Evolutione Tituli, et Conjectione Quæstionis. Parag. 4. Evolutione tituli. Evolutio tituli est explicatio terminorum quæstionis; tum subjecti, tum etiam prædicati: cujus utriusque brevis aliqua præcognitio habenda est, ut felicius sit progressus in reliqua tractatione. Utile erit quidem animo, aut etiam in scriptis seorsim, plenam tractationem utriusque termini secundum rationem in superiori capite traditam prius instituere, quam ad tractandum integrum Problema accedatur: sed ex istis pauca tantum sunt aperte ponenda in tractatione ipsius Problematis; quæ sc. videri possint magis necessaria ad intelligendum sensum quæstionis: qualia plerumque sunt, 1. Vocum variæ acceptiones, præcipue quæ nobiliores, et præsentī instituto accommodatiores: 2. Rerum definitiones: 3. Earum distinctiones a cognatis. Ponenda autem sunt ista præcognita, (1) ex parte subjecti: (2) ex parte prædicati: atque ex parte quidem prædicati tanto diligentius, quanto prædicatum est terminus principalior in propositione.

Conjectio Quæstionis sive Explicatio status controversiæ, est ostensio quid sit ultro citroque concessum, et quid proprie controversum. Parag. 5. Conjectio quæstionis. Est enim in omni controversia aliquid commune,

in quo partes consentiunt; et aliquid dubium, in quo non: illud *διδόμενον* dicitur, hoc *ζητούμενον*, sive *κρινόμενον*; illius expositio nobis *Acceptio* dati, hujus *Constitutio* quæsiti, satis idoneè dicitur. Accipimus datum, cum quædam *fundamentalia* sumimus, vel *supponimus*, de quibus inter nos *convenit* et *adversarios*; *adjuncta*, si opus sit, *brevi* eorundem *declaracione* aut *probacione* per unum aut alterum *principale* argumentum. *Constituimus* quæsitum, cum ostendimus *perspicue* in quo *summa* *litis*, sive ut loquuntur, ipsum *punctum controversiæ* situm est; id si *dextrè* fiat, totum pene *negotium* confectum est: mirum enim dictu, quantum lucis hinc *afferatur* *probacioni*, et *refutationi*. Si *controversiarum* in omni genere *scriptores* hoc *rite* et *accurate* ubique *præstarent*, mille *controversiæ* in *philosophicis* atque *aliis*, *jacerent* dudum *consopitæ*, de quibus hodie *acerrimis* animis *disputatur*. Huc *pertinet* *variarum* *opinionum* *recensio*, quæ debet esse *candida*, ne *cujusquam* *sententiam* *sinistra* *interpretatione* *pervertamus*; *succincta*, ne *prolixitas* sit *tædio*; et tamen *plena*, ne dum *brevitati* *studemus*, *videamur* *parum* *sincere* *alterius* *sententiam* *explicuisse*.

Parag. 6.
Declaratio
et proba-
tio verita-
tis.

Factâ hujusmodi *præparatione*, *κατασκευή* sequitur, quæ in *sententia*, quam *defendendam* suscepimus, *declaranda* et *astruenda* cernitur. In *problemate* *Categorico* *præstiterit* *unica* *thesi* *affirmante* vel *negante* *sententiam* *nostram* *breviter* *proponere*, eamque *aliquot* *ration-*

ibus confirmare : nisi sit acrius controversum et multis limitationibus indigeat. Tunc enim plures Theses utilius proponentur, cum suis quæque probationibus. In problemate vero Disjunctivo, ubi fere opinionum major est varietas et plures difficultates, necessarium erit defensionem nostram pluribus propositionibus complecti, quas Theses, Conclusiones, vel Assertiones vocant; incipiendo more Aristotelico ab illis in quibus removentur aliorum sententiæ, et pergendo ad illas, in quibus propria exponitur. Porro post singulas conclusiones Argumenta quibus eæ confirmentur ponenda sunt, petita partim à ratione, partim ab autoritate. Rationum autem copiam, et delectum habebimus, si subjecti conclusionis primo, deinde prædicati naturam et attributa mente percurramus : vel secundum rationem tractandi simplex thema, *cap.* 1. hujus Appendicis, vel per ordinem locorum Topicorum, *Comp.* III. 19, et deinceps. Non sufficet tamen Argumenta sic nude proposuisse : fortiter premenda sunt et defendenda, adversariorumque evasiones, subterfugia, et cavillationes quibus eorum vim et ictum declinare aut eludere satagunt, examinandæ atque evertendæ.

Confirmationem sequitur *ἀνασκευή* Confutatio, Parag. 7. Objecti-
ones. sive Dilutio Objectorum. Nec multum intererit, quo loco objectiones disponantur; sive ab ipso statim initio omnes ante tituli evolutionem, et constitutionem status quæstionis, quod fecere Thomas, Scotus, et scholasticorum turba;

sive omnes ultimo loco, et post confirmationem nostræ sententiæ; sive, quod suaderem magis, post singulas opiniones, aut certe post singulas conclusiones certæ objectionum classes quæ pro tali opinione aut contra talem conclusionem militare videntur. Solutiones pariter, aut singulis objectionibus subjici possunt singulæ, aut universis universæ, pro cujusque arbitrio: nec enim morari debent quemquam istæ curæ: illa potior est, quâ demum ratione argumenta objecta dextre et artificiose solvantur.

Parag. 8.
Solutio ad
conclusionem.

Id quo fiat apposite, et cum judicio, consideranda sunt in objectione tria hæc atque hoc ordine: Conclusio, Forma, Materia. Si enim afferatur objectio, in cujus nec forma nec materia vitium sit, rejicienda tamen est tota, si non directè contradicat alicui conclusioni defensionis nostræ: sæpe enim contingit vitium *ἐτεροζητήσεως*, ut ea multis et operosè confirmantur, quæ sunt extra quæstionem; negligatur è contra id, quod maxime probandum erat. Cæterum ejusmodi objectiones operosâ non indigent solutione: satis erit eas, ut alienas à quæstione, rejecisse; atque ostendisse paucis quæ ex iis colliguntur non pugnare cum Thesi nostra. Huc spectant illæ formulæ, *ἀπροσδιόριστον*: *Hoc, et ad rem nihil*: *Deseritur quæstio*: *Concedatur totum, nec video quid incommodi sequatur*: *Hoc non impugnat Thesin meam*: &c. Quandoque objectio allata contra Thesin aliquam, tam non evertit eam, ut confirmet magis, quod quoties fit, non rejicienda est tantum, ut

impertinens; sed etiam retorquenda. Quo spectant formulæ, *Hoc facit pro me: In hoc adversarius meas partes agit: Prævaricari hoc est, non objicere; Dum hoc urget, miror ipsum non advertere, se propria vineta cædere, &c.*

Si objectionis Conclusio sit ad rem, et di- Parag. 9.
recte contradicat alicui Thesi nostræ; Forma Solutio ad
formam.
argumentationis proximo loco excutienda est, atque examinanda objectio secundum leges syllogismorum generales, et speciales, num sit rite disposita, vel non. Si facto examine, constet legem aliquam syllogisticam violari; (ut si sint quatuor termini; si medium ingrediatur conclusionem; si propositiones sint purè particulares; si purè affirmantes in secunda figura: si arguatur à negatione antecedentis ad negationem consequens in hypotheticis; si in inductione sit insufficiens enumeratio particularium, aut quid simile) solvetur objectio negando ejus formam, et detegendo particulare vitium, in quo peccat. Ut si dicamus, *In hoc syllogismo sunt quatuor termini; Manca est hæc inductio, &c.* Et hoc in rigore satis est: sed expediet etiam vitium in Formâ ulterius ostendisse, allato uno aut altero argumento, ejusdem omnino formæ, quod tamen manifeste sit vitiosum et absurdum. Cujus formulæ sunt, *Perinde hoc sequitur, ac si quis probare velit, &c. Si sic argumentari liceat, non minus ego probaverim, &c.* et aliæ consimiles.

Quod si nec Conclusio sit aliena, nec Forma Parag. 10.
vitiosa; consideranda est Materia objectionis Solutio ad
materiam.

ex præmissis ; et secundum ejus rationem instituenda erit responsio ad objectionem. Si qua præmissarum sit manifeste falsa, aut non sufficienter probata, solvetur objectio simplici ejus negatione, adjecta (si videbitur) ratione aliqua cur eam negemus. Quod si ejusmodi sit objectio ut nihil commode negari possit, terminos (qui sunt Materia præmissarum) expendere oportet, ut ex iis eruatur responsio. Termini autem sunt, aut extremi aut medius ; expendendi autem primum extremi ; in quorum altero si lateat ambiguitas, (ut plerumque fit) distinguendus est terminus sic ambiguus : et respondendum ad præmissam, in qua ille terminus reperitur, ostendendo terminum illum aliter accipi in dicta præmissa, aliter in conclusione. Si non sit ambiguitas in extremis, tunc medius terminus est expendendus : et secundum se ; et ratione habita ad locum ex quo ducitur. Secundum se consideratum medium si sit ambiguum ; respondendum est (ut prius) per distinctionem ostendendo, medium non eodem modo sumi in majori et minori ; et in uno sensu veram esse majorem, minorem falsam ; in altero majorem falsam, minorem veram. Sin ambiguitas non appareat in medio recurrendum ad Locum Topicum, unde medium videtur ductum : ut ex maximis locorum, et maximarum fallentiis judicari possit rectene ductum sit argumentum ex illo loco, vel non ? Hic permagno erit adjumento, bone Lector, Locorum Topicorum maximas, et earum fal-

lentias, usu tibi familiares reddidisse, atque exemplis, quæ singulis subjecta reperies, *Comp.* iii. 19. *et deinceps*, alia plura addidisse, ut sic tibi copia exemplorum ad manum suppetat, quæ velut paria ei objicias, qui tibi afferat argumentum ex loco aliquo Topico perperam ductum. Si constabit objectionem niti aliquâ, maximâ, non recte intellectâ; respondebitur ostendendo cancellos et limites illius maximæ, quo sensu intelligenda sit, et quibus in casibus fallat; adeoque præsentem objectionem ad aliquem dictorum casuum pertinere; quod etiam allatis aliis exemplis in pari casu illustrabitur.

Expedita hactenus confirmatione nostræ sententiæ, et dilutione objectorum, poterimus cum brevi aliqua repetitione thesis, aut thesium, quas defendimus, totam problematis tractationem finire. Nisi quod alicubi ἐπισκευή prope modum necessaria est: cum sc. ex constitutione sententiæ nostræ quædam observationes emergunt, quæ aut ad praxin, aut ad illustrandam aliam aliquam veritatem, aut ad evertendas alias adversarii assertiones videri possint non infimi momenti: πορίσματα vocant et Consectaria, et Corollaria; quæ per subsumptionem, aut ex nostra conclusione inferuntur immediate, aut ad sic illatam consequuntur. Corollaria autem ista non necesse est novis adductis rationibus ulterius confirmare: (satis enim jam ante confirmata præsumuntur in probatione principalium conclusionum :) sed

Parag. 11.
Collectio
corollariorum.

sufficiet ea posuisse tamen breviter, et adnotasse, ut ex principalibus conclusionibus per necessariam et evidentem consecutionem deducta.

Parag. 12.
Exemplum tractationis problematice.

Exemplo rem declarare oportuit in studiosorum gratiam: sed præ studio brevitatis non tam justum exemplum, quam exempli rudem aliquam ideam, et velut sceleton exhibeo; idque in tractatione problematis disjunctivi. Quod sit

DE GENERE LOGICÆ.

Partes hujus tractationis erunt:

Προπαρασκευή, ubi ostenditur;

I. *Gravitas quæstionis* ob diversam methodi rationem in disciplinis theoreticis et in practicis.

II. *Occasio discrepantium opinionum.* 1. Promiscuus usus terminorum *ἐπιστήμης* et *τέχνης*, scientiæ et artis apud bonos authores. 2. Infelix barbaries sæculi scholastici, et ignorantio usus Logicæ.

Παρασκευή, ubi

I. *Evolutio tituli.* 1. Logica hic tota est disciplina, sed docens, non utens: 2. ejus genus quæritur non remotum sed proximum.

II. *Conjectio quæstionis*, ibique

1. *Acceptio dati.* Ista enim largiuntur omnes, Logicam (1.) esse habitum intellectualem de prima specie qualitatis: (2.) nec sapientiam esse, nec prudentiam, nec intellectum principiorum: (3.) et scientiam dici posse, et artem,

in larga vocum acceptione: (4.) esse instrumentum philosophiæ, et omnium disciplinarum.

2. *Constitutio quæsitæ*. Sed illud ambigitur, quodnam sit ejus genus proprium, et proximum: sitne illud ars, an scientia; an vero habitus ab utraque diversus. Ubi occurrunt tres opiniones

(1.) Avicennæ, et Latinorum Scoti, Thomæ, Alberti, &c. quod sit scientia propriè dicta.

(2.) Quorundum è veteribus, et omnium fere Neotericorum: quod sit ars propriè dicta.

(3.) Græcorum, quos sequitur Zabarella: quod nec scientia sit, nec ars, sed habitus instrumentalis ab utraque diversus.

Κατασκευή, ubi pro veritate declaranda pono quasdam conclusiones: et sunt istæ;

I. *Logicæ genus non est habitus instrumentalis, a scientia et arte specificè distinctus.* Probat:ur:

1. A sufficientia quinque habituum Mentis apud Arist. *Ethic.* vi. 3. et alibi.

Respondet Zabarella *de Nat. Log.* i. 11. Aristotelem ibi non intendisse nominare nisi tantum principales habitus, sub quibus tamen inclusive intelligit Logicam, et Grammaticam, ut eorum instrumenta: et ponit exemplum de discedente Patavio Romam, ut videre est plenius apud ipsum loco citato.

Sed contra (1.) patet ex textu Aristotelem ibi voluisse enumerare omnes species habitus in quibus est veritas, quare habitus, quos Zabarella

instrumentales vocat, aut non continent veritatem, aut sub aliqua dictarum specierum continentur. (2.) Grammatica est aperte una ex iis quinque: sc. Ars. (3.) Exemplum quod ponit non est ad rem; quia non est simile.

2. Ab insufficientia fundamenti illius opinionis, quod non est aliud, quam quod Logica habeat rationem instrumenti, sed ratio instrumenti, cum sit relativa, non habet diversificare species: ergo

II. *Genus Logicæ non est scientia proprie dicta.* Probatur:

1. A subjecto; quod in scientiis debet esse ens reale, et necessarium: cum Logica versatur circa secundas intentiones, quæ non sunt ante operationem nostri intellectus; et eâ cessante, cessant: ergo

2. A fine; qui in scientiis est contemplatio proprii subjecti: Logica vero in illa non acquiescit, sed ordinatur ad cognitionem subjectorum in aliis disciplinis; cum sit earum instrumentum ex quarto supposito: ergo

3. A testimonio Arist. *lib. i. Topic. cap. 9.* ubi distinguit de problemate ethico, physico et logico; et consequenter separat Logicam à prudentiis et scientiis, vide *lib. iii. Comp. nostri cap. xvii. § 2.*

III. *Genus Logicæ est ars proprie dicta.* Probatur:

1. Per inductionem. Logica est habitus mentis ex (1.) supposito: sed non est aliquis trium, ex (2.) supposito; nec scientia, ex

(3.) conclusione: relinquitur ergo quod sit Ars.

2. A subjecto; quod in artibus est aliquid effectibile à nobis propter finem; sed hoc competit secundis intentionibus in Logica: ergo

3. A fine. Logica docet effectionem instrumentorum logicorum: ergo

4. A testimonio tum Aristotelis, qui Logicam τέχνην vocat *lib. ii. Elench. cap. ult.* et alibi; tum aliorum, qui citantur à Kecher. *tract. i. Præcog. Log. cap. ii. § 3.*

Ἐνασκεινῆ; ubi solvendæ sunt objectiones.

I. *Obj. contra 1. conclusionem.* Logica est instrumentum; ergo et habitus instrumentalis.

Sol. Hoc non probat quæsitum. Instrumentum enim prædicatur de Logica, ut relatum in concreto de suo subjecto, non ut genus de specie.

II. *Obj. contra 2. conclus.* Logica est habitus per demonstrationem acquisitus, ergo est scientia. Consequentia patet ex definitione scientiæ.

Sol. Scientiæ vox ambigua est. Sumitur enim vel large, pro omni habitu certo conclusionum, quo modo omnes artes et prudentiæ possunt dici scientiæ; et sic intelligitur in definitione allata, per quam distinguitur ab opinione et intellectu principiorum: vel stricte, prout est una ex quinque speciebus habitus contradivisa arti et prudentiæ: et sic requiruntur aliæ conditiones ad scientiam, sc. quod sit de subjecto necessario, et quod acquiescat in contemplatione ejus.

III. *Obj.* Logicus est sciens : ergo Logica est scientia. Sequitur argumentum à conjugatis.

Sol. Non sequitur arguendo à concretis ad abstracta, ubi prædicatio non est per se. Vide III. *Comp. cap. xxii. § 3.* et sic est in hoc casu.

IV. *Obj.* In Logica est subjectum proprium, sunt passionēs, sunt principia ; et ista sunt omnia quæ requiruntur ad scientiam : ergo, &c.

Sol. Negatur minor ; nam ad scientiam proprie dictam requiruntur alia, ut dictum est modo in responsione ad tertiam.

V. *Obj. contra 3. conclus.* Logica non videtur contineri sub eodem genere cum arte fabрили, et architectura ; sed illæ sunt artes : ergo, &c.

Sol. Non continetur sub eodem genere proximo (nam illæ sunt artes manuales, hæc mentalis ;) sed bene sub eodem remoto.

VI. *Obj.* Ars versatur circa materiam externam et crassam ; non sic Logica : ergo, &c.

Sol. Major, si sit universalis, non est vera : nam effectio, quæ est propria artis operatio, non minus est in materia interna, quam externa.

Ἐπισκευή, ubi

I. *Brevis repetitio.* Ex dictis ergo constat Logicam nec scientiam esse, nec habitum nescio quem instrumentalem ; sed proprie, γνησίως Artem.

II. *Collectio πορισμάτων.* Quod cum ita sit, hinc intelligitur ;

1. Logicam non alia methodo tradendam

quam analytica : id quod fecisse constat Aristotelem ex solo titulo priorum, et posteriorum Analyticorum.

2. Inutiliter eos operam dare Logicæ, qui nudâ cognitione contenti, usum ejus negligunt : secundum tertium illud, *Merus Logicus merus est asinus.*

Hanc fere rationem in aliis problematibus sequi proderit, sed plenius : præsertim ubi variæ sunt et multum dissidentes inter se sententiæ. At in problemate categorico sæpè sufficet angustiori via incedere, ubi quæstio facilius conjici, et totum negotium una thesi concludi poterit. Illud etiam admonendum, rationem tractandi problema aliquantum variari, pro natura ipsorum problematum : ut si sint theoretica vel practica, universalialia, vel particularialia ; de præterito, præsentia, vel futuro ; atque multifariam alias. Sed isti respectus non faciunt varietatem ita notabilem, ut necesse sit de singulorum ratione aliquid seorsim præcipere : ratio jam exhibita suo modo, et mutatis mutandis, conveniet universis ; quod cujusque judicio relinquendum censui. Ornatui inservient formulæ debitis locis adhibitæ ; quales sunt formulæ de rei gravitate, de origine erroris, explicandi subjectum et prædicatum, accipiendi datum, constituendi quæsitum, proponendi opinioniones, ponendi conclusiones, afferendi objectiones, rejiciendi eas, respondendi ad formam, retorquendi, paria referendi, negandi, reddendi rationem negationis, distinguendi, &c.

Parag. 13.
*Imitatio-
nis ratio et
ornatus.*

Parag. 14. *Genesis problematica angustior.* Est et alia tractandi problematis ratio adhuc angustior multo, quæ potest duobus modis institui; uno, si (1.) præmittatur brevis præcognitio terminorum; (2.) nostra thesis sine ambitu verborum categorice ponatur, et uno aut altero principali argumento probetur; (3.) objectiones aliquot è præcipuis breviter solvantur: altero, si (1.) præmittatur brevis præcognitio terminorum, ut supra; (2.) argumenta utriusque partis seorsim proponantur; (3.) sequatur decisio quæstionis per admissionem rationum unius partis, et solutionem rationum alterius. Quinetiam omitti potest utrobique præcognitio terminorum, ubi sensus quæstionis aut obvius est, aut non multum obscurus.

Sylvam materiæ tractandæ non opus est hic, ut in superiore capite, subnectere: abunde satis problematum quævis disciplina suppeditabit, in quibus studiosi se exercent.

Subtuli capitis secundi.

1. *De genesi problematica.*
2. *De notione et expansione problematis tractandi.*
3. *De præfatione.*
4. *De evolutione tituli.*
5. *De acceptione dati.*
6. *De constitutione quæsiti.*
7. *De recensione opinionum.*
8. *De declaratione et probatione nostræ sententiæ.*

9. *De objectionibus, et earum solutione in genere.*
10. *De solutione ad conclusionem.*
11. *De solutione ad formam.*
12. *De solutione ad materiam.*
13. *De collectione corollariorum.*

CAP. III.

DE TRACTATIONE PROBLEMATIS SOCIALI, SIVE DE
DISPUTATIONE.

Omnis tractatio problematis per argumen-
torum collationem, etiam solitaria, Disputatio
est; sed ea vox de sola sociali, quæ fit instante,
et premente adversario, (per synecdochen) ple-
rumque intelligitur. Qua exercitatione nescio an
sit alia æque utilis juvenibus: tum ad perspici-
entiam veri, et illam de quâ Aristoteles *lib. 1.*
Poster. cap. ult. animi ἀρχινοιαυ, tum etiam ad
vim ἐρμηνευτικὴν, et sensa animi apte et expedite
proferenda. Disputatio omnis instar pugnæ est,
estque ad minimum duorum, Opponentis et
Respondentis: sollemior tamen erit, si tertius
etiam accesserit, velut arbiter pugnæ, Modera-
tor. Disputaturis et cum laude et fructu, tres
virtutes sunt apprime necessariæ: ingenuitas,
modestia, candor. Ingenuitas in eo consistit, ut
quis animo accedat ad disputandum puro et libero
ab omni præjudicio: præjudicium enim tollit
judicium, et frustra disputatur cum iis, qui non

Parag. 1.
*Disputan-
tium nu-
merus et
virtutes.*

convincuntur, etiam cum convincuntur. Modestia in eo, ut sit aliquis voce et gestu sedato; non clamores cieat et strepitus; permittat adversario verborum vices. Candor in eo, ut quis pudori et famæ adversarii prudenter consulat; labeculas ejus et lapsus prætereat sæpius, quam notet; de forma et verbis non moveat litem, ubi de ipsis rebus constat; nisi forte adversarii juncta ignorationi impudentia debeat auditoribus ludibrium.

Parag. 2.
*Materia
disputanda.*

Non sunt omnia problemata indifferenter in discrepationem vocanda. Vitentur itaque inter disputandum quæstiones: I. quæ fidei officiant, aut bonis moribus; ut *An Deus sit colendus? An parentes sint amandi?* de istiusmodi enim principiis qui dubitare velle videntur, fuste, non ratione sunt refutandi: II. quæ sensuum judicio sunt plane manifestæ; ut, *An ignis sit calidus? An detur motus?* III. quæ rationem superant, et captum humanæ mentis; ut, *De loco animæ separatae; De materia et mole cæli Empyreï:* IV. quæ vanæ, ineptæ, et nugatoris sunt; ut, *An nihil et chimæra sint fratres? An musca saltans in vacuo excitet pulverem?*

Parag. 3.
*Propositio
materiæ
disputandæ.*

Disputatio est similis prælio: sed in præliis acies disponi prius solent utrinque, quam manus conserantur; et in disputationibus ipsum conflictum præcedat oportet apparatus. Apparatus autem pro more locorum varius est. In transmarinis academiis, præsertim Germaniæ, materia disputanda fere proponitur thematicè sub ratione loci communis, aut sim-

plicis thematis; ut *de Syllogismo; de Elementis; de Principe*: qua artificiosè, et per theses quasdam explicata à respondente secundum formam tractandi thema simplex supra traditam, *cap. 1. hujus Appendicis*, in opponentis arbitrio est, quamlibet respondentis thesin argumentis oppugnare. Ast in celeberrimis Angliæ academiis proponitur materia discutienda semper problematicè, sub ratione sc. vel thesis; ut, *Metalla sunt invicem transmutabilia*: vel quæstionis; ut, *An metalla sunt invicem transmutabilia?* Qua proposita quandoque ab opponente, quandoque à moderatore, postulatur respondentis eâ de re sententia: quam ille mox explicat in sua suppositione. Nostrum hunc morem jure præferendum censeo: tum quia disputatio apud nos strictior est, quæ illis vaga nimis; tum quia problema certi subjecti et prædicati justo aliquo temporis spatio potest aliquo modo plene discuti, cum vix possit expectari, ut thema plenius examinetur tantillo tempore per omnia sua attributa. Utilius fortassis facturi et nos et illi, si et nos quandoque ad illorum morem disputationes institueremus, et illi frequentius ad nostrum.

Proposita quæstione, respondentis est sententiam suam declarare: Parag. 4. Suppositio. cujus declarationem in nostris scholis Suppositionem dicimus; vocabulo sane perquam idoneo (etsi aliqui illud suggillarint immerito tali scommate, Quid opus est *sub*?) Non enim tam ponitur respondentis sententia ut indubie vera, quia sic non

recte caderet sub disputationem, quam supponitur à respondente pro vera, donec opponens evicerit contrarium. Suppositio aut rigida et peremptoria est; aut rationalis et satisfactoria. Suppositio rigida sive peremptoria est, cum respondens nec terminos quæstionis aperit, nec rationes affert defensionis suæ; sed propositâ quæstione, nude et simpliciter id indicat solum, utram partem contradictionis defendere velit, affirmativam, vel negativam: qui mos Oxoniæ in publicis scholis in ordinariis disputationibus scholarium, et baccalaureorum. Suppositio rationalis sive satisfactoria est, in qua respondens animi sui sententiam, quo plenius intelligatur ab opponente, et terminorum distinctione, limitationeque propositionum aperit, et rationum momentis statuminat: qui mos est Oxoniæ in privatis Collegiis, et etiam publice in Scholis in disputationibus solennioribus. Illa præceptis non indiget; de hac observentur ista.

1. Suppositio formetur stilo et methodo scholasticis: hoc est logicis, non rhetoricis. Apage hic rhetorum cincinnos, et calamistros. Veritas enim quæritur, non elegantia: nec expectatur declamatio, sed suppositio. Odiosæ sunt verborum phaleræ, et ambitus aurium; ubi instruendæ sunt mentes auditorum, non affectus movendi.

2. Suppositio formetur verbis (quam fieri potest) propriis, perspicuis, et ab omni ambiguitate

liberis. Alias respondens auditores confundet magis quam instruet; et quæstioni tenebras potius offundet, quam afferet lucem.

3. Objectionum solutio ne fiat in suppositione. In reliquis, suppositio formanda est ad rationem tractationis problematis solitariæ in superiori capite expositam: sed ἀνασκευὴ omitenda, servandaque in ipsum congressum disputationum. Alias et opponenti injuria fiet, cujus objectiones præripiuntur à respondente; et auditoribus, quibus opponetur recocta crambe.

Habita suppositione, opponens præsertim in solennibus disputationibus, solet aliquando, priusquam disputare occæperit, paucula velut perorando præfari. Oratiunculam illam Oppositionem dicimus. Interdum est oppositio propemodum necessaria; quoties sc. respondens aliquod falsum aut inopinabile tueri videtur: tunc enim opponens gravi aliqua oratione ejus pertinaciam castigabit, et solidis rationibus refutabit sententiam; idque magis logice, quam rhetorice: ast alias si adhibeatur, non id fit aliqua rei necessitate, sed ἐκ παρέργου, ut auditorum expectationi aut loci consuetudini satisfiat. In qua non curabit opponens rationes solidas adhibuisse, sed magis rationum umbras, et quæ plus habeant facetiarum quam virium, ingenii quam acuminis; rhetorice magis, quam logice. Poterit tamen si voluerit argumenta quæ mox obiecturus est disponere, et futuræ disputationis

Parag. 5.
Oppositio.

fundamenta jacere in oppositione. Sed difficile est hic aliquid præcipere, ubi liberum est opponenti quâ videbitur viâ insistere. Caveat tamen duo hæc: 1. ne respondentis, alteriusve cujusquam personam aut famam petulanter habeat: 2. ne in re seria jocis nimium ineptiat. Siquis omni ommissa hujusmodi oppositione (nisi ubi solennitas exercitii eam quodammodo flagitare videatur) disputationi se protinus accingere voluerit; faciet cum laude fortassis, certe cum venia plurimorum.

Parag. 6.
*Officia
opponen-
tis.*

In ipso conflictu, quo quisque, quod sui est muneris, id rite præstet, videndum quæ sint opponentis partes; quæ respondentis; quæ etiam moderatoris. Opponentis est *obicere, urgere, replicare*. Obicit, cum argumento, ejusque prosyllogismis thesin respondentis impugnat. Urget, cum requirit à respondente ut argumento legitime satisfaciat. Replicat, cum responsioni allatæ non acquiescit, sed porro it contra. In obijciendo tria hæc spectare debet opponens: 1. Conclusionem probandam; 2. Medium probandi; 3. Formam probationis.

Parag. 7.
*Inferre
negatum.*

Officium opponentis circa conclusionem est probe perspectam habere tum respondentis thesin, tum propositionem ab eo quandocunque negatam: ut illam evertere, hanc confirmare possit. Primi syllogismi conclusio nisi directe contradicat thesi respondentis, tota disputatio erit aliena propter Ignorationem Elenchi; quo non est aliud vitium inter disputandum turpius.

Pariter aliena erit, si in progressu disputationis inferri unquam contigerit propositionem aliam ab ea, quam respondens novissime negaverat. Sciat ergo opponens propositionem negatam ei semper incumbere probandam, quam oportet integram inferre in conclusione proximi syllogismi, sine ulla mutatione, præsertim in sensu: quin et ipsissima etiam verba retinenda sunt, quoties commode fieri potest, quo clarior fiat progressus. Quod si alicubi propter ambiguitatem, obscuritatem, prolixitatem, aliamve causam mutatio verborum sit facienda, ne utquam tamen id tentandum est absque consensu respondentis.

Postquam constiterit de conclusione probanda, proxima opponentis cura erit, Argumenta quibus ea probetur adducere. Suaderem studioso, donec assidua exercitatione aliquam disputandi facultatem sibi comparaverit, non accedere ad disputandum, imparatum à copia argumentorum, etiam in scriptis. Haurire poteris argumenta ex libris eorum, qui de illa materia scholastice scripserunt, et destinato. Si non occurrunt argumenta in libris, tecum in mente tacitus percurrere attributa terminorum propositionis probandæ, subjecti primo, deinde prædicati: ex quibus tuo ingenio argumenta facile extundes, si tibi saltem illa non exciderint, quæ de mediis termini inventionem generaliter præcipiuntur, *lib. 3. Compend. cap. 6.* Distinctiones insuper et limitationes, quæ solent adhiberi pro declaratione status quæstionis, argu-

Parag. 8.
*Invenire
medium.*

menta suppeditabunt : quandoquidem enim vana est omnis distinctio, et limitatio in aliqua quæstione, quæ non propterea adhibetur, ut occurratur tacitæ alicui objectioni contra illam quæstionem ; ex ejusmodi distinctionibus et limitationibus objectiones sic elicies, si applicare velis illam partem earum, quæ non congruit cum sensu respondentis, alicui termino cui congruet. E. g. si objiciendum esset contra Porphyrianam speciei infimæ definitionem, hanc sc. *Species est quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in quid* : in explicatione illius definitionis, *lib. i. Comp. nostri cap. 3. par. 3.* inveno duos ejus terminos limitari : ly *quæ prædicatur* cum hac limitatione *immediate* ; et ly *differentibus numero* cum hac limitatione *tantum*. Prior limitatio suggerit mihi dari aliquid, quod non est species ; quod tamen prædicatur de pluribus differentibus numero tantum in quid, sed mediate, ut, *animal de Socrate et Platone* : posterior dari aliquid, quod non est species, quod tamen prædicatur, idque immediate de pluribus differentibus numero in quid, sed non numero tantum ; ut, *animal de homine et equo*. Hinc colligo duas objectiones contra dictam definitionem ; priorem, quod *animal* prædicatur in quid de *Socrate et Platone*, qui differunt numero : posteriorem, quod *animal* prædicatur in *quid* etiam immediate de *homine et equo*, quos differre certum est numero, cum et specie differunt. Et tamen *animal* non est infima species, ergo videtur dicta definitio convenire aliis à definito ; et proinde esse

vitiosa. Fusius ista fortassis exposui quam par erat : sed quod factum est in tyronum gratiam æquus lector facile condonabit. Argumentorum copiam ubi paraveris, delige ex iis unum aut alterum, sed quæ plus videntur habere difficultatum et virium, atque illis fortiter preme respondentem, prætermittis levioribus ; nisi volueris præmissâ fallaciâ aut tenui aliquo argumento peritiam respondentis, quasi tentando explorare ; ut solent in exercitu levi aliqua velitatione, velut præludio, hostem prius tentare, quam res justo prælio cernatur.

Sed frustra conclusio probanda prænoscutur, Parag. 9. Debite concludere. et argumenta conquiruntur, nisi ex argumentis conclusio debite inferatur. In eam rem consulerem tyronibus, donec assuetudine promptiores evaserint, syllogismos suos in chartula describere iisdem forma, et verbis, quibus urgere debent ; annotatis ad oram singulorum syllogismorum nominibus modorum, ad quorum normam efformati sunt : e. g. si tibi disputandum esset adversus dictam infimæ speciei definitionem, ex priori duorum illorum argumentorum, quæ *par. 8* afferuntur, sic formandus esset progressus disputationis, et in charta describendus :

Da- *Quæ definitio convenit alteri a definito, ea est vitiosa :*

ri- *Sed dicta definitio infimæ speciei convenit alteri a definito :*

i. *ergo est vitiosa.*

Major est manifesta ex legibus definitionis :
 Minor probatur syllogismo hypothetico sic,

<p><i>a posit.</i> <i>ant. ad</i> <i>posit. cons.</i></p>	}	<p><i>Si dicta definitio conveniat generi,</i> <i>tum convenit alteri a definito :</i> <i>Sed convenit generi : ergo</i> <i>Convenit alteri a definito.</i></p>
---	---	--

Minor probatur syllogismo de termino obliquo
 ita

Da- *Animal est genus :*
 ri- *Dicta definitio convenit animali :*
 i. *ergo convenit generi.*

Minor probatur

Bar- *Quod prædicatur de pluribus differentibus*
numero tantum in quid, ei dicta definitio
convenit :
 ba- *Sed animal prædicatur de pluribus, &c.*
ergo
 ra. *Dicta definitio convenit animali.*

Minor probatur syllogismo expositivo, et de
 termino obliquo sic,

Bar- *Socrates et Plato sunt plura differentia*
numero tantum :
 ba- *Sed animal prædicatur de Socrate et Pla-*
tone in quid : ergo
 ra. *Animal prædicatur de pluribus differen-*
tibus numero tantum in quid.

Tædet ista puerilia tanto conatu : sed qui in
 minutioribus hisce aliquamdiu semet exercuerit,
 sentiet brevi cum suo magno fructu, quas vires
 habeat ad promptitudinem exercitatio.

Parag. 10. Postquam eo perducta res est argumentando,

ut nihil ultra negari posse videatur ; opponen-
 tis proximum officium est, urgere adversarium *Urgere ad
 responsionem.*
 ad responsionem ; si fugiat, ut repetatur argu-
 mentum : si hæreat, ut vel negetur aliquid, vel
 respondeatur : si fallaciam clamet, ut ostendatur
 quæ sit fallacia, et ubi lateat : si diverticula
 quærat, ut punctim respondeatur alicui propo-
 sitioni, aut termino : si minus apposite distin-
 guat, ut distinctionis membra utrique proposi-
 tioni applicentur, in qua terminus ille reperitur
 quem distinguit : si absurde neget, ut rationem
 aliquam ostendat negationis : si tergiversari
 pergat impudenter, ut astantium judicio stetur,
 quem illi victum pronunciarint.

Si respondens occurrat argumento respon-
 sione non prorsus aliena ; opponens alio se
 vertat oportet. Repetat primo responsionem, *Parag. 11.
 Replicare.*
 ut eam pensiculatus dijudicet ; tum vero id
 agat maxime, ut ex ea, si fieri possit, respon-
 dens cogatur in aliquod absurdum, aut incon-
 veniens ; id negando sc. quod prius posuerat,
 vel concedendo id quod prius negaverat. Si
 id nequeat efficere ; saltem si quid habeat quod
 replicare possit, replicet ; sed non sufficiet utri-
 vis parti distinctionis contravenire replicando
 (quod scioli faciunt nonnunquam et sophistæ,
 ut respondentem longius à quæstione abducant :)
 sed adversus illam tantum distinctionis partem
 replicandum est, quæ magis conjuncta est cum
 statu quæstionis, propiusque ad rem pertinet.
 Quod si nec habeat, quod directe replicet ; nec
 sciat argumentis argumenta sic artificiose attex-

ere, ut replicationes videri possint magis ad responsionem, quam novæ objectiones adversus principalem thesin ; opponenti consultius multo fuerit datæ responsioni palam acquiescere, et novo argumento uti, quam ubi abunde satisfactum est, usque contendere, et ne victus videatur pertinaciter instare, quasi instar nihili essent, quæ respondens dixisset, omnia.

Parag. 12. Respondentis officia sunt etiam tria: *repetere*,
Officia re- *negare*, *solvere*. Repetat primo quæ objiciun-
spondentis. tur ab opponente iisdem terminis, si sint com-
Repetere. modi et rite dispositi : quod si opponens per imperitiam aut oscitantiam, aut disputationis æstum, vel terminos adhibuerit minus commodos, vel forma minus accurata usus fuerit ; poterit respondens pro suo candore inter repetendum terminos et formam aptiores reponere. Nec inutiliter consumitur tempus ejusmodi repetitione, quæ necessaria est in omnium gratiam ; opponentis imprimis, ut agnoscat ille suam objectionem, et si quid in forma peccari aut materia animadvertit, id corrigat prius quam fiat progressus ulterior ; tum ipsius etiam respondentis, ut vim rationis altius figat animo, et moram aliquam lucretur ; auditorum denique, ut ipsis exploratior sit totius disputationis progressus, et quid ab utroque disputantium sit præstitum judicium certius.

Parag. 13. Postquam repetierit objectionem respondens,
Negare. aut negare aliquid debet, aut rationemolvere. Negari autem possunt tria ; conclusio, forma, propositio : Conclusio, si sit aliena ; Forma, si sit vitiosa ; Propositio, si sit falsa. Si opponens

aut in primo syllogismo non contradicat thesi respondentis, aut in reliquis non inferat propositionem ab eo proxime negatam, respondens debet negare Conclusionem, rejiciendo ipsam ut ἀπροσδιόνυσον, vel (quod idem est) admit- tendo totum argumentum, ut dictum est in superiori *cap. par. 8*. Si opponens peccat in aliquam legem syllogisticam, respondens negabit syllogismum vel formam argumentationis. Si opponens proponat aliquod falsum in altera præmissarum, respondens illam propositionem simpliciter negabit, sive ea major sit, sive minor: sed major, quia fere nititur axiomate aliquo generali, rarius neganda venit; minor frequentius. Quod si utraque præmissarum sit falsa, poterit quidem respondens obiter admonere opponentem geminæ falsitatis, et utramque negare: sed non optime fecerit, si ei det optionem probandi utram voluerit; ipse potius unam è duabus ei imponat probandam, quæ scilicet est quæ- stioni conjunctior; majorem quandoque, multo sæpius tamen minorem. Solent enim sæpenu- mero sophistæ data opera ejusmodi argumenta proponere, in quibus utraque præmissa sit falsa; ut concessa ipsis probandi optione, incautum respondentem à proposita quæstione ad insolitas speculationes, in quibus proclive est incommode loqui, abripiant.

Sed respondentem, ubi aliquid negandum de-
prehenderit, satis erit simpliciter negasse. Nec
enim ab eo exigenda est ordinate ratio nega-
tionis, cujus est defendere, non probare; et

Parag. 14.
Quando-
que ratio-
nem red-
dere nega-
tionis.

rationes alterius solvere, non suas assignare. Sed quia ut dici solet, *stultus quivis unus plus negare potest, quam decem sapientes probare*; nec finis ullus esset disputationis, si liceret respondenti pro libitu suo negare sine fine; propterea respondens in aliquibus casibus tenetur assignare rationem suæ negationis, si ab opponente requiratur, ut

1. Quando negat propositionem aliquam quæ videtur manifesta. Non enim sunt temere rejicienda quæ sunt admodum verisimilia, sine gravi aliqua ratione: et auditores mirari solent quoties audiunt talia negari, quorum mentibus iste scrupulus est eximendus assignata ratione negandi.

2. Quando pertinaciter negat formam argumentationis. Oportet enim ut particulare illud vitium detegat, quo putat laborare rationem ab opponente adductam.

3. Quando negat multiplicatam hypotheticam. Solent nonnulli, quo molestiam creent opponenti, hypotheticas semper negare, ineptissimo sane compendio, non quod negandæ sint, (parum id illis curæ est) sed quod hypotheticæ sint; et, si denuo ostendatur eas ex antecedente manifestissimo necessario sequi, negare tamen iterum consequentiam, et sic deinceps in infinitum. Si quando res forte postulet negari sic multiplicatam hypotheticam, respondens suspicione pessimæ consuetudinis se liberabit non aliter, quam si assignata ratione palam faciat omnibus, id ab eo factum iudicio, non protervia.

4. Quando negat inductionem sine instantia. Quæ est Aristoteli aperta tergiversatio *lib. 8. Top. cap. 8.* Sed potest fieri, ubi multæ instantiæ adduci possent in contrarium; nulla tamen subito occurrat respondenti: in eo casu, ne videatur tergiversari non instando, debet rationem aliquam reddere negatæ inductionis; ex quâ probabile reddatur, non omnia particularia esse ejusdem rationis cum illis, quæ aperte afferuntur ab opponente in illâ inductione.

Sunt fortassis et alii casus in quibus respondens tenetur assignare rationem negationis: sed fecerit cum aliqua candoris laude, si assignare velit rogatus ab opponente, etiam ubi non ex necessitate tenetur id præstare.

De Solutione non ante cogitabit respondens Parag. 15. Solvere argumentum. quam opponens vim objectionis suæ in medium adduxerit. Præmaturæ Solutiones, præterquam quod respondentem arguant formidinis, ingratae sunt semper auditoribus: proinde respondens negabit quamdiu viderit aliquid quod negari commode possit; ubi vero nihil amplius negari potest, tum demum Solutionem adhibeat, qualem ipsa objectio requiret.

Si ex loco topico disputetur, limitanda est maxima illius loci, qua niti videtur objectio; si terminus aliquis sit ambiguus, ut fere fit, is est distinguendus, et distinctio applicanda eo modo, quo dictum est superiori *cap. parag. 10.* Si autoritate pugnetur, locus authoris inspicendus; scopus expendendus ex præcedentibus et sequentibus; genuinus verborum sensus inde

afferendus, et cum nostra defensione conciliandus. Potest autem rejici authoritas nonnunquam, præsertim si ostendi possit, quid auctorem in id erroris impulerit; cæterum non est hoc temere faciendum, sed parcius, et modeste, et apposita vel gravi aliqua ratione in contrarium, vel testimonio alterius cujusquam non contemnendi authoris. Directæ solutioni potest ex abundantia addi et indirecta; retorquendo sc. objectionem in ipsum adversarium; sed indirecta sine directa non sufficiet, ut quæ sit responsio *ad hominem*, non *ad rem*.

Parag. 16.
Leges distinctionis.

Sed quoniam solvuntur pleraque argumenta non aliter, quam distinctionibus, intererit vel plurimum cujusvis disputaturi, præcipuas aliquot Distinctionis leges cognovisse.

1. Distinctio non sit nimium generalis. Multi cum nodum solvere non possunt objectionis, ut tamen videantur respondisse, distinguunt de aliquo ejus termino; dicuntque aliquid in genere, quod quidem verum est, et fortassis illi termino congruum; sed non appositum ipsi (ut loquuntur) puncto præsentis argumenti. Tunc autem cognoscitur quod distinctio sit nimis generalis, cum applicari possit ipsi termino separatim, sed non accommodari utrive propositioni objectionis, ubi ille terminus reperitur.

2. Distinctionis membra sint opposita. Vitiosa proinde illa est, cujus una pars cum reliqua coincidit, aut in ipsa concluditur.

3. Distinctio terminis propriis et scholasticis

concipiatur. Videre est plurimos etiam ex eruditorum numero qui vim objectionis penitus perspectam habent, sciuntque omnino quid sit respondendum, (quantum ad substantiam rerum ipsarum) infeliciter tamen versari in hâc disputandi palæstrâ: dum ob insuetudinem scholasticorum terminorum, coguntur animi sui sensa longis verborum ambagibus vix ægrè indicare, quæ aliquis mediocriter in istis studiis versatus duabus facillime dictionibus, et multo plenius expedivisset. Rideant elegantuli licet barbariem scholasticorum; unus tamen Scotus, aut Thomas, objectas difficultates brevi ejusmodi barbarismo facilius dissolvit, atque etiam felicius, quam centum Cicerones, aut Lipsii, aliquot pagellis.

Ad distinctiones comparandas, quæ nobis inter respondendum quoties opus est inserviunt, utilissimum fuerit, terminorum celebriorum distinctiones in libro aliquo huic destinato seorsim atque ordine alphabetico adnotasse, cum brevi earum explicatione. Tentavit aliquid in hoc genere utiliter non ita pridem Henr. Ludov. Castanæus in sua synopsi distinctionum; cujus exemplo potest quivis studiosus alphabetum de suo texere, quod sit in proprios usus multo commodius. Sunt tamen quædam distinctiones communiore, quæ sunt longè amplissimi usus: quarum sylvulam in juvenum gratiam hoc loco subjicere visum est.

Parag. 17.
Sylva distinctionum communiorem.

I. *Large et stricte.* Usus habet potissimum

in vocum et phrasium ambiguitate aperiendâ, quas sæpe contingit nunc laxius significare, nunc angustius.

II. *Proprie et improprie.* Usum habet, ubi voces et phrases cum propriam significationem habent, tum tropicam.

III. *Mediate et immediate.* Usum habet in actionibus, passionibus, et quæ sunt instar actionum et passionum: universim in iis inter quæ aliena reperitur subordinatio sive causalitatis, sive prædicationis. Huic cognata est *ly proxime et remote.*

IV. *Absolute et respective.* Usum habet in terminis relativis, aut iis quibus respectus aliquis attribuitur, aut adhæret.

V. *Primario et secundario.* Usum habet in iis inter quæ est ordo, aut in iis quæ alteri qualitercunque conveniunt.

VI. *Materialiter et formaliter.* Usum habet in substantiis ex materia et forma constantibus; et in accidentibus concretis, præsertim respectivis de prædicamento relationis, et artificialibus de quarta specie qualitatis, aliisque nonnullis; et in objectis rerum; et in terminis primæ et secundæ intentionis. Est hæc distinctio etiam aliàs latissimi usus propter variam analogationem *ly materiæ et formæ.*

VII. *Simpliciter et secundum quid.* Usum habet in iis, quæ alteri qualitercunque attribuantur, cum vel sine limitatione.

VIII. *Per se et per accidens.* Usum habet

in causis et effectibus; in actionibus et passionibus; in eis denique quæ alteri qualitercunque convenire dicuntur, aut attribui.

IX. *Actu et potentia.* Usus habet in rebus materialibus et corruptibilibus, inque eis, quibus potentia aliqua competere potest, sive activa, sive passiva.

X. *Perfecte et imperfecte.* Usus habet in eis quæ variantur secundum gradus, et incrementa.

Alias nonnullas juvenes annotare possunt, atque istarum fortassis alios usus; sed istas probe qui calluerit, et quoties opus est, expedite noverit adhibere; poterit earum ope plurimis illarum objectionum, quibus veritas ordinarie impugnatur, recta ire obviam.

Officia moderatoris, sive præsidis, sunt ista; Parag. 18.
 I. Formam tueri legitimæ disputationis inter Officium moderatoris. opponentem, et respondentem: hoc est, rixas et tumultus compescere, curare ut utraque pars semet intra debitas metas contineat, ut in quæstione permaneat, ne termini mutantur, ne diverticula quærantur; aliaque id generis.
 II. Adjuvare disputantes ubi opus fuerit; opponentem quandoque formando ejus argumentum, aut confirmando, si ille aut frigide urgeat, aut indebite concludat: sed respondentem præcipue adjuvare debet, corrigendo eum, si aliter neget quam oporteat; explicando ejus responsionem, si sit obscurior; addendo ei aliquid, si non sit satis plena; illustrando eam, ut firma et apposita appareat auditoribus; aliam affe-

rendo, si data à respondente non satisfaciat objectioni. III. Disputationem concludere: idque si tempus patiatur, cum brevi aliqua decisione quæstionis, et repetitione summaria totius disputationis.

Subtituli capitis tertii.

1. *De disputatione sociali in genere, ejusque fructu.*
2. *De modestia, ingenuitate, et candore disputantium.*
3. *De conditione materiæ disputandæ.*
4. *De propositione materiæ disputandæ.*
5. *De suppositione.*
6. *De oppositione.*
7. *De officiis opponentis, et respondentis in genere.*
8. *De officio opponentis circa conclusionem.*
9. *De inveniendis objectionibus.*
10. *De objectionibus rite formandis.*
11. *De officio opponentis in urgendo.*
12. *De reduplicatione.*
13. *De officio respondentis in repetendo.*
14. *De negatione.*
15. *De reddenda ratione negationis.*
16. *De responsione ad auctoritatem.*
17. *De solutione argumentorum.*
18. *De legibus distinctionis.*
19. *De distinctionibus quibusdam generalibus, et earum usu.*
20. *De officio moderatoris.*

CAP. IV.

DE GENESI METHODICA : SIVE DE CONSTITUTIONE
INTEGRÆ DISCIPLINÆ.

Genesis Methodica est tractatio integræ Parag. 1.
Methodi
discipli-
narum. alicujus disciplinæ (aut notabilis partis ejus) secundum leges methodicæ dispositionis. Multis præceptionibus hâc in re opus non est: quæ sunt necessaria, eorum pleraque ex retro dictis *lib. 3. Comp. cap. 30, 31.* satis perspicue haberi possunt. Illud præcipue repetendum, quod habetur *cap. 30. par. 8.* disciplinas Contemplativas, quæ scientiæ dicuntur, quales sunt *physica, geometria,* et earum partes; quales sunt tractatus *de cælo, de animâ, cyclometria, trigonometria,* disponi debere methodo compositivâ: Operatrices vero, quæ sunt artes, ut *logica, medicina;* et prudentiæ, ut *politica, theologia;* earumque partes, quales sunt tractatus *de prædicamentis, de symptomatibus morborum, de principe, de ecclesiâ,* methodo resolutivâ. Quæ tractanda sunt in quâvis disciplinâ, aut *præcognita* ejus sunt, aut *systematis* partes; et in instrumentalibus etiam *usus*: tractantur autem ista per *præcepta, commentarios, et quæstiones.*

Præcognita in omni disciplinâ præmittenda Parag. 2.
Præcog-
nita. sunt. De ipsius disciplinæ nomine; de ejus genere, et propriâ sede *ἐν τῷ κύκλῳ τῆς*

παιδείας, in universo illo orbe et circulo disciplinarum; de ejus differentiâ à cognatis disciplinis, sumptâ ut plurimum à subjecto ejus proprio tum materiali, tum etiam formali; de notione illius subjecti saltem quoad *quid nominis*. Atque ista sunt communia omnium disciplinarum, sive theoreticarum, sive practicarum: ast in practicis, præter subjecti notionem haberi debet etiam tum objecti aliqua, tum maxime proprii finis, multo uberior præcognitio.

Parag. 3.
Systema.

Habitis præcognitis, partitio disciplinæ mox instituenda est, et per subpartitiones continuanda; quæ ut commode fiat aut secus, perinde recta fere erit, aut vitiosa tota methodus in reliquâ tractatione. In plerisque disciplinis prima partitio debet esse in partem *generalem, et specialem*; pars generalis agit de principiis, et affectionibus subjecti, aut quasi-subjecti, in genere; ut in *Physicâ*, de corporis naturalis principiis communibus, *materiâ, formâ, privatione*; et communibus affectionibus, *motu, quantitate, loco, tempore*: in *Ethicâ* de virtutum principiis communibus, *consultatione, electione, fugâ, assuefactione*; et communibus affectionibus, *mediocritate, discretionem, stabilitate, &c.* Pars specialis agit de speciebus subjecti, vel quasi-subjecti, et specierum speciebus; atque sic deinceps, dum ad infimas perveniatur: considerando in singulis principia et affectiones secundum rationes suas communes aut speciales, ut ipsarum specierum conditio postulabit. Quæ omnia ut legitime

fiant, teneamus oportet animo leges methodi generales et speciales; leges dico brevitatis, harmoniæ, unitatis, generalitatis, et connexionis. Methodicam hanc tractationem partium alicujus disciplinæ per legitimas partitiones et subpartitiones, Neoterici *Systema* appellant, non novo vocabulo. Cui subtexendum docent (sed in disciplinis instrumentalibus tantum) *Gymnasium*; ea appellatione complexi sunt ejusmodi tractatum in quo ostendatur usus et applicatio illorum instrumentorum, quorum natura, et explicatio in ipso Systemate tradita est. Exempla methodicæ dispositionis et in scientiis, ut *physica*; et in artibus instrumentalibus, ut *logica*; facile esset hic subjecisse, per tabulas methodicas, ὡς ἐν τύπῳ: sed quod est à tam multis ante præstitum, nolo molem addat huic libello.

Porro tractanda sunt tum præcognita, tum Parag. 4.
Præcepta. Systematis partes et usus per *præcepta*, *commentarios*, et *quæstiones*; quorum præcepta sunt simpliciter necessaria; commentarii vero, et quæstiones, non nisi ad bene esse tantum. Præceptorum nomine continentur *definitiones*, *divisiones*, et *axiomata*. Definitiones naturam rei tractandæ declarant. Divisiones rem tractandam, si sit generalis, in *species*; si integra, in *partes* tribuunt: Axiomata vero proprietates rei tractandæ aperiunt. Axiomata si eo tantum fine tradantur, ut cognoscantur, sicut in disciplinis contemplatricibus, *theoremata* potius dicuntur: sed ubi præcipiuntur, ut sint

nobis rerum agendarum aut faciendarum norma, sicut in disciplinis operatricibus, rectius *canones* seu *regulæ* appellantur. Præcepta sint. 1. *Vera*, ne pariant errorem in iudicio, vel praxi. 2. *Necessaria*, et, quam fieri potest, *pauca*: minutiora enim, et quæ utilitatis vel nullius sunt, vel modicæ, aut resecanda erunt, aut certe commentariis potius inserenda. 3. *Methodice disposita*: alias turbata reddentur omnia, et confusa. 4. *Brevia*: si quid enim fusius explicandum sit, commentariis reserve- tur, aut quæstionibus.

Parag. 5.
Commen-
tarii.

Commentarios dicimus, quæcunque præcep- tis subjiciuntur, ut illis lucem aut auctoritatem præstent: suntque inter alia præcipue ista.

I. *Declaratio et defensio methodi nostræ*: quæ ut utilis est alias; ita est omnino neces- saria, ubi novâ methodo insistimus, diversâque ab aliis, qui ante nos tractarunt res easdem.

II. *Explicatio præceptorum*; si propter ter- mini alicujus ambiguitatem aut obscuritatem, vel ipsius præcepti brevitatem, fusiori explica- tione indigeant, quod sæpissime contingit.

III. *Allegatio testimoniorum*. Firmabit enim valde assensum nostrum, si præcepta quæ adducuntur viderimus clarissimorum virorum vel niti auctoritate, vel suffragiis et calculis comprobari. Juvabit hic etiam et illa notare, sicubi fortassis occurrunt nobis inter legendum, eadem præcepta sub aliis terminis; præsertim si dextre, noveque, et subtiliter concipiantur. *E. g.* Theorema hoc est nobile physicum; *Na-*

tura semper agit ad ultimum sui posse. Hoc alii varie sic expressere, *Natura est indocta. Natura nunquam agit prævaricatorem. Natura non est dissimulatrix virium suarum. Natura sic agit propter finem, ut non deliberet de mediis, &c.* Ista et similia, adjecto authoris nomine, refer in commentarios illius præcepti.

IV. *Illustratio per exempla.* In præceptis paucitatem laudes, et brevitatem: ast in exemplis difficile est esse nimium. Hæc enim et usum præceptorum ostendunt, et memoriam firmant. Suaderem singulis præceptis tria quatuorve ad minimum exempla subdi: eaque ex illustrioribus, quæ aut multiplex lectio aliorum, aut propria seriaque meditatio suppeditare poterit. Id si nos in istoc opusculo non præstitimus, sciat velim bonus lector non hoc incuriâ factum, aut penuriâ exemplorum, sed consulto; tum quod compendium meditatur; tum potissimum ut parcitas nostra excitaret industriam studiosorum ad conquiendam undique uberiolem exemplorum segetem, quæ locis idoneis disponant in libris suis sub titulis Quæstionum, quas propterea singulis capitibus subjiciendas curavimus.

V. *Exceptiones a regulis.* Quæ necessariae sunt, potissimum in disciplinis operatricibus: in quibus regulæ et propositiones rarius sunt *κατὰ παντός*, frequentius *ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ*, communiter veræ, non universaliter. Cum exceptiones dico, intelligo etiam et quascunque propositionum necessarias limitationes: quam-

vis exceptiones et limitationes ipsis præceptis fortassis conjungi poterint, ut eorum pars; non in commentarios rejici, secundum illud nescio cujus; *Excepta addita præceptis faciunt regulam universalem.*

VI. *Solutio dubiorum*: leviorum sc. et de quibus non est gravis aliqua inter eruditos controversia. Majora enim illa digna sunt de quibus peculiare instituantur quæstiones. Siquis tamen etiam omnia ista, quæ commentariorum esse diximus, velit ad quæstiones referri, aut quæ quæstionum sunt ad commentarios, non pugnabo multus: concinnius tamen fecerit, qui illa distinxerit.

Parag. 6.
Quæstiones.

Materia nobilior controversa, Quæstionibus pertractanda servabitur; ratio autem tractandi quæstiones declarata supra est *cap. 2.* ubi de tractatione problematis solitariâ, satis multa. Ratio vero colligendi Quæstiones opportunius in alterâ appendice ostendetur *cap. 3.* quo lectorem mitto. Atque hactenus de eo usu Logicæ, qui in Genesi consistit.

Subtituli capitis quarti.

1. *De genesi methodicâ in genere.*
2. *De præcognitis disciplinarum.*
3. *De systemate disciplinarum.*
4. *De systemate disciplinæ contemplatricis.*
5. *De systemate disciplinæ operatricis.*
6. *De gymnasio.*
7. *De præceptis disciplinarum.*
8. *De commentariis præceptorum.*
9. *De quæstionibus.*

CAP. V.

DE ANALYSI LOGICÆ.

Analysis est operatio logica (grammatica et rhetorica alius sunt rationis) quâ artificiose tractata secundum præcepta logica, pari artificio recognoscuntur et resolvuntur. Pendet Analysis, atque intelligitur ex Genesi: nam ut eâdem itur Thebis Athenas, et Athenis Thebas; ita ejusdem artificii est res componendo tractare, et resolvendo recognoscere. Quod resolvendum est supponitur esse Compositum: itaque erit Analysis perpetuo alicujus Textus, qui quasi retexendus est. Ejus usus est in omni vitâ cum frequentissimus, tum etiam maximus: quoties quicquam vel legimus, vel audimus, quod est aliquo artificio compositum; è re nostrâ fuerit, illud vel expresse in chartis, vel saltem tacite in mente resolvere: mirum dictu est quantum inde et judicium firmetur, et juvetur memoria.

Plerumque ante ipsam Resolutionem Textus propositi, quædam veniunt præmittenda; quibus ratio et fructus futuræ operationis ostendatur. Eorum explicationem, partem Resolutionis externam aliqui dixerunt; rectius fortassis Præcognita voces: quæ non tam pars est Resolutionis, quam præparatio ad ipsam. Præcognita illa versantur circa Textum resolvendum, suntque præcipue tria: *argumentum, causæ, adjuncta*.

Parag. 1.
*Resolutio-
nis definitio
et usus.*

Parag. 2.
*Præcog-
nita de
textu.*

I. *Argumentum*, sive *materia textus* ante omnia eruenda est; cujus considerandum primo est *genus*: sitne thema simplex, vel propositio, vel syllogismus, vel integræ disciplinæ systema, aut systematis methodica pars. Secundo, *conditio*; si *thema simplex*, utrum sit substantiale, an accidentale; singulare, vel universale, &c. si *propositio*, utrum sit categorica, vel hypothetica; pura, vel modalis; universalis, vel particularis; una, vel plures, &c. si *syllogismus*, utrum sit mediis necessariis, vel probabilis, et ex quo loco ducatur, &c. si *systema*, aut systematis pars, utrum sit contemplatrix, vel operatrix, &c. Tertio, *sedes ἐν τῷ κύκλῳ*: ad quamnam scilicet disciplinam pertineat.

II. *Causæ textus* præcognoscendæ sunt potissimum duæ. 1. Efficiens principalis, qui est *auctor* ejus. 2. Impulsiva, quæ est *ocasio scribendi*. Utrumque enim explicari debet, sed paucis; et quis fuerit author illius Textus, quem resolvendum suscepimus, et quid authorem impulerit ad delectum istius argumenti.

III. *Adjuncta*, sive *effecta textus*; ubi ostendatur tractationis resolvendæ aut necessitas (si qua fuerit) aut utilitas, aut dignitas, aut jucunditas; ne videamur in re tenui, et parum necessaria, quæque nec fructum habitura est, nec voluptatem, inanem operam sumere.

Parag. 3.
Analysis
simplex.

Analysis ipsa aut simplex est, aut methodica. Simplex Analysis est, quâ propositio aliqua, aut syllogismus in suas partes resolvitur. Ratio Analysis simplicis satis aperta est; præsertim

si propositio aut syllogismus resolvendus plene et aperte disponatur: ubi vero dispositio non est aperta et manifesta, (quod fit vel propter defectum aliquem, vel propter redundantiam, vel propter crypsin debiti ordinis in partibus;) resolvens debet istis occurrere supplendo quod necessario subintelligitur; amputando quicquid partibus essentialibus amplificationis aut illustrationis ergo superadditur; atque inversa seu transposita in ordinem debitum redigendo. Quorum nulla difficultatem parient studioso, in propositionum et syllogismorum doctrinâ vel leviter versato.

Analysis *Methodica late*, est, quâ longior aliqua tractatio resolvitur; estque triplex; *Thematica, Problematica, et Methodica stricte.* Parag. 4. Analysis thematica. Analysis *Thematica* est, quâ recognoscitur logicum artificium in textu thematico adhibitum. Analysis *Thematica* sic instituenda.

I. Thema principale investigetur, et constitutur. Ipsum enim, sicut est scopus universæ tractationis, sic fundamentum etiam est totius resolutionis. Hoc tamen si factum fuerit prius in præcognitis, non est hic agendum denuo. Si sint in textu proposito plura themata, ut in capite aliquo sacræ Bibliæ; partitio textus imprimis est facienda, juxta numerum thematum principalium in eo contentorum.

II. Termini omnes, per quos thema illud in textu explicatur, eruantur. Tractaturus thema aliquod logice ex instituto, adhibere curabit omnes terminos per quos ipsum explicari potest,

salvâ conditione suâ : ast resoluturus astringitur ad illos terminos præcise, quos auctor in textu exhibuit ; omissis, quos ille omiserit. Certe auctores in scriptis exotericis et popularibus rarissime explicant thema simplex per omnia instrumenta logica.

III. Terminis explicantibus thema logicæ intentiones imponantur. Solent auctores res ipsas ponere, puta thematis genus, causam efficientem, objectum, effecta, &c. nec tamen dicere, quod hæc sint talia : sed resolventis erit hoc præstare, revocando terminos auctoris ad secundas notiones, quæ iis competunt respectu subjecti thematis. Quin istuc quî præstabit dextre, nisi cognitas habuerit notas, phrases, et formulas, quæ peculiare sunt terminis certarum intentionum ; v. g. causæ finalis, objecti, instrumenti, et similium ? Ejusmodi ergo formularum farra ginem sub titulis capitum et quæstionum, ad quas rite pertinebunt, in libris suis logicis adnotabunt juvenes ; vel propriâ observatione, vel aliunde descriptâ. Utilis est hoc saltem nomine liber decimus Systematis Logici Joh. Henr. Alstedii : quo in libro vide usum declarationis doctrinæ de causâ finali, *cap.* 5. Eum virum hâc unâ in re, si velis imitari, facile illud exorabis, ne in reliquis imitere.

IV. Amplificancia accurate secernantur ab explicantibus. Explicatio enim sola Logica est : quæ explicationi accedunt ornatus gratiâ, aut amplificationis, heterogenea sunt, et ad rhetoricam pertinent. Apud auctores fere conjuncta

sunt ista: sed qui logice textum resolvit, ejusmodi heterogenea aut resecabit penitus, aut certe diligenter separabit ab iis quæ proprie logica sunt.

Analysis Problematica est, quâ recognoscitur logicum artificium in textu problematico adhibitum. Textum autem problematicum dico, non in quo meræ propositiones ponuntur tantum, aut explicantur sine ullis probationibus, (resolutio enim ejusmodi textus pertinet ad Analysin simplicem de quâ paulo ante diximus par. 3.) sed eum, in quo problema aliquod seu quæstio tractatur per argumenta et probationes; unde et nonnullis Textus syllogisticus dicitur. Analysis Problematica sic instituat.

Parag. 5.
*Analysis
problematica.*

I. Problema principale ex textu eruatur. Si plura problemata in uno textu æque principaliter tractentur, fiat partitio: et de singulis ordine dicatur.

II. Explicationes terminorum afferantur. Idque ex textu, si auctor eas expresse adhibuerit: si non, saltem resolvens ipse addat, quæ sunt necessariæ.

III. Conclusio vel conclusiones, quibus auctor sententiam suam complexus est, proponantur: cum suis quæque limitationibus necessariis.

IV. Argumenta, quibus probantur conclusiones, per certas classes distribuantur: rejectis omnino, vel saltem sejunctis, amplificationibus, et ornatu. Classes vero argumentorum sic distinguendæ sunt, ut argumenta ejusdem, vel cognati medii in eâdem classe collocentur: testi-

monia ab argumentis artificialibus ; nominalia à realibus ; medii necessarii à medii probabilis ; externi ab internis, &c. separentur classibus.

V. Loci indicentur argumentorum, et syllogismi inde formentur. V. g. dicatur quod tale argumentum sit ductum a genere, a causâ finali, ab effecto, a minori vel alio loco. Formatio autem argumentorum in syllogismos fiet per additionem propositionis, non expressæ in textu, sed latentis in terminis ; et per debitam ordinationem terminorum et propositionum, quæ in textu cryptice disponuntur.

VI. Objectionum solutiones ostendantur. Sive objectiones expresse in textu ponantur, sive tacite, et *κατὰ πρόληψιν* ex solutionibus subintelligi cognoscantur : quibus formatis responsio in textu data logice adhibeatur alicui termino, aut propositioni ; vel ex textu ostendatur peculiare cujusque syllogismi in objectione vitium in formâ, aut materiâ.

VII. Corollaria proponantur ; siqua auctor in textu alicubi ex thesi aut thesibus collegerit : indicatâ simul ratione deducendi ex illis.

Parag. 6.
*Analysis
mixta.*

Analysis mixta, est artificiosa resolutio textus mixti. Textum autem mixtum intelligo, in quo conjunctim tractantur et themata simplicia, et problemata ; quæ tamen non sunt confundenda : quod constat fecisse plurimos illorum, qui in aliorum tractatus et opera tabulas analyticas in lucem ediderunt. Quoties textus istiusmodi venit resolvendus, partitio oportet fiat, quâ separentur simplicia themata à problematibus :

utriusque vero partis resolutio seorsim instituat, secundum rationem jam ante proxime exhibitam.

Analysis Methodica stricte (quæ et Systematica dici potest) est, quâ recognoscitur logicum artificium in tractatione integræ alicujus disciplinæ, aut ejus integræ partis adhibitum. Ea sic instituenda est.

Parag. 7
*Analysis
methodi-
ca.*

I. Præcognita disciplinæ indicentur. Sitne contèmplatrix disciplina, an operatrix; aut hujus, illiusve pars?

II. Partitio textus fiat methodice. In contèmplatricibus, quoad subjectum in genere, et species ejus; principia communia, et specialia; affectiones etiam generales, et speciales. In operatricibus, quoad finem et ejus subjectum; media ad finem conducentia, eorumque principia et adjuncta necessaria in genere et in specie. Si textus in libros et capita distinguatur; sic instituetur partitio (idque in tabulis analyticis) ut libris et capitibus sit accommodata.

III. Præcepta a commentariis et quæstionibus accurate distinguantur. Quod amplificationes sunt explicationibus et probationibus, id sunt commentarii præceptis: proinde, ut illæ in analysi thematicâ et problematicâ, sic isti in methodicâ, aut amputentur prorsus, aut caute separentur ab ipsis præceptis.

IV. Connectiones partium notentur. In iis enim potissimum vis methodi posita est: nec aliter constabit, quomodo partes tractationis inter se cohæreant.

Parag. 8.
Materia
practican-
di.

Exempla singularum specierum Resolutionis nimis longum esset hic subjicere. Eorum loco sylvulam Textuum exhibeo, quibus resolvendis exercere se poterint, qui volent. Sunt ergo exempla;

I. Textus Thematici :

1. Acroamatici. Libri quarti Ethicorum Aristotelis tria prima capita; ubi thema simplex tractatur, *Liberalitas*.

2. Exoterici. Dialogus Ciceronis de amicitia; ubi tractatur thema simplex, *Amicitia*.

II. Textus Problematici :

1. Acroamatici. (1.) Caput octavum libri Physicorum; ubi tractatur problema, *An natura agat propter finem?* (2.) Liber Zabarellæ de quartâ figurâ; in quo agitur quæstio, *An detur quarta syllogismorum figura?*

2. Exoterici. (1.) Dialogus Ciceronis de senectute; ubi disputatur, *An senectus sit misera?* (2.) Liber Senecæ de constantia sapientis; ubi disputatur, *An in sapientem cadat injuria?* textus brevioris exempla possunt esse singula Paradoxa Ciceronis.

III. Textus Mixti :

1. Acroamatici. Tractatus Aristotelis de loco lib. 4. Phys. in quo et loci natura thematicè explicatur, et quæstiones nonnullæ de eodem discutuntur problematice.

2. Exoterici. Senecæ liber primus *de Irâ*: in quo *Ira* thematicè explicatur per subjectum, causam efficientem, objectum, effecta; aliquot etiam quæstionum circa illam materiam agita-

tione intersertâ. Concionum sacrarum quæ in templis habentur pleræque sunt mixti tractatus ex thematibus et problematibus. Explicationes enim singularum vocum, aut partium in textu aliquo biblico, tractationes Thematicæ: Propositiones vero doctrinales, quas ex partibus firmanant, cum corollariorum (quos usus vocant) deductione, tractationes Problematicæ. Utinam in istiusmodi concionum logicâ analysi juvenes se assidue exercerent! ingens inde brevi sensuri incrementum cum pietatis, tum artis.

IV. Textus Systematici:

1. Disciplinæ contemplatricis. (1.) Integræ: Aristotelis universa opera Physica: (2.) Partialis; libri Aristotelis *de Cælo*: ejusdem *de Animâ*.

2. Disciplinæ operatricis. (1.) Integræ, Ethica Aristotelis. (2.) Partialis, pars aliqua hujus Compendii, puta secundus ejus liber; vel tractatus de Demonstratione in tertio libro à cap. 11. ad cap. 16. inclusive.

Subtituli capitis quinti.

1. *De analysi in genere.*
2. *De præcognitis circa textum.*
3. *De simplici analysi propositionum.*
4. *De simplici analysi syllogismorum.*
5. *De analysi thematicâ.*
6. *De analysi problematicâ.*
7. *De analysi mixtâ.*
8. *De analysi methodicâ.*

APPENDIX POSTERIOR

MISCELLA.

CAP. I.

DE QUINQUE HABITIBUS MENTIS.

Parag. 1. *Summa hujus appendicis.* APPENDICEM hanc miscellam quædam generalia complectentem (illa quidem pleraque non proprie logica, sed quæ tamen juvenibus studiosis speremus fore nec inutilia prorsus, nec ingrata) visum fuit præsentì opusculo comitem adjungere velut supernumerarium quoddam *ἐπιµετρον*, et reliqui operis corollarium. In quâ quatuor ista totidem capitibus adumbranda suscepi, sed breviter: 1. *Numerum et naturam habituum mentis.* 2. *Disciplinarum universum circum.* 3. *De adornandis locis communibus consilium.* 4. *Historiam Logicæ.*

Parag. 2. *Communia de habitibus mentis.* Nulla potest tractatio rite institui, nisi ad propriam suam disciplinam revocetur; nec disciplinæ dextre distingui ab invicem, nisi prius constet ad quem Habitus mentis quæque sit referenda. Est autem Habitus mentis, *qualitas multis actionibus acquisita, per quam intellectus proxime disponitur ad assentiendum alicui veritati infallibiliter.* Excluduntur ergo per istam definitionem, 1. Habitus infusi; ut *fides divina*:

quia non acquiruntur multis actionibus. 2. Habitus morales; ut *virtutes et vitia*: quia eorum subjectum est *facultas volitiva*, non intellectiva; objectum formale, *bonum et malum*, non verum et falsum; propria operatio, *electio, aut fuga*, non assensus et dissensus. 3. Habitus vitiosi; ut, *error*: quia per eum mens assentit falsitati, et non veritati. 4. Habitus indifferentes ad verum et falsum; ut *opinio, suspicio, fides humana*: quia assensus, quem isti pariunt in mente, non est infallibilis, ut cui potest subesse falsum. Habitus distinguuntur invicem per suos actus: actus vero per objecta.

Istis exclusis, numerus Habituum mentis est præcise quinarius, prout eorum species enumerantur ab Aristotele, *lib. 6. Ethic. cap. 3. sc. Intellectus principiorum, Scientia, Sapientia, Prudentia et Ars*. Quorum Intellectus est circa principia; reliquæ circa conclusiones: sed Scientia et Sapientia circa conclusiones in materiâ speculabili; Prudentia vero et Ars in materiâ operabili. De singularum naturâ, et proprietatibus dicendum ordine.

Intellectus est habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter et immediate principiis immediatis. Actus intellectus proprius est Assensus immediatus: et objectum proprium, Principium immediatum. Sicut enim id in quod tendit intellectus est veritas immediata immediate sc. causæ; (de quâ vide *l. 3. Comp. c. 12. par. 11.*) sic actus per quem tendit in ipsum, est assensus immediatus propter eviden-

Parag. 3.
Habituum
numerus.

Parag. 4.
Intellectus.

tiam in re ipsâ sine aliquo discursu. Hinc fit ut ex omnibus habitibus mentis iste facillime eliciat suum actum: dictus propterea (nomine ipsius facultatis translato in habitum ejus) Aristoteli νοῦς; Latinis vel simpliciter *Intellectus*, vel adjecto (distinctionis ergo) proprio ejus objecto, *Intellectus principiorum*. Cum autem tria sint, quæ promiscue passim Intellectus nomen sortiuntur; ipsa nimirum potentia intellectiva, actus intelligendi, et præsens habitus; poterint tria hæc commodissimis appellationibus sic distingui; si potentia *Intellectus* vocetur, actus *Intellectio*, habitus *Intelligentia*.

Parag. 5.
Species
ejus.

Principia immediata alia sunt θεωρητικά, quæ *cognoscitiva*, alia πρακτικά, quæ *activa*, alia ποιητικά, quæ *factiva* Latine verti possunt. Ex quâ principiorum diversitate totidem oriuntur species Intelligentiæ. Intelligentia Theoretica, quæ et κατ' ἐξοχήν simpliciter *Intellectus principiorum* dicitur, versatur circa principia sciendi, quale est illud metaphysicum, *Impossibile est idem esse et non esse*. Intelligentia Practica, quæ et Synteresis dicitur, quasi conservatrix legis naturæ, versatur circa principia agendi: quale est illud ethicum, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*. Intelligentia Poetica (quam Alstedius, quod novo sed nimis affectato vocabulo *Intellectum organico-mechanicum* primus nominaverit, non est quod gloriatur) versatur circa principia efficiendi; quale est illud logicum, *Ex veris nil nisi verum sequitur*. Sed istæ omnes species conveniunt in unâ communi

ratione univocâ, secundum quam formaliter distinguuntur à reliquis quatuor speciebus habitus, ut una tantum species ejus.

Scientia est habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter veritati necessariæ propter evidentiam quam habet in suis causis proximis. Objectum Scientiæ est veritas necessaria, necessitate sc. non solum prædicationis in se tota, sed etiam existentiae ex parte subjecti, unde nec singularia, nec entia per accidens, nec contingentia possunt cadere sub Scientiam: et per hoc distinguitur Scientia ab Artibus et Prudentiis; quarum subjecta non habent esse per se, sed solum per operationem nostram. Proprius ejus actus est assensus certus propter evidentiam causæ proximæ; et per hoc distinguitur à Sapientiâ, ut mox videbitur. De duplici certitudine talis assensus vide *lib. 3. Comp. c. 11. par. 2.*

Parag. 6.
Scientia.

Sapientia est habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter conclusioni necessariæ propter evidentiam quam habet in suis causis, primis et supremis. Objectum Sapientiae idem quod Scientiæ; nisi quod restrictius sit propter quasdam requisitas conditiones mox declarandas. Proprius ejus actus est assensus certus propter evidentiam causæ universalissimæ et primæ. Aristoteles, *lib. 1. Metaph. cap. 2.* ponit sex proprietates Sapientiae; quæ omnes metaphisicæ Scientiæ conveniunt.

Parag. 7.
Sapientia.

1. *Versari circa omnia.* Non secundum pro-

prias rationes, sed secundum rationes communes omnibus, in quantum sunt entia.

2. *Versari circa difficillima.* Universalissima sc. et à vulgi cognitione remotissima; qui vix ultra sensum sapiunt.

3. *Versari circa certissima et evidentissima.* Non contradicit hoc superiori: imo vero nititur eodem fundamento; nam certiora sunt et evidentiora naturâ, quæ sunt propinquiora primis principiis, qualia sunt *universaliora*.

4. *Aptissimam esse ad docendum.* Non quod tradat modum docendi, sed quod causas maxime cognoscat ex quibus maxime docetur.

5. *Maxime esse expetendam, et per se.* Per se quidem quia habitus est theoreticus; maxime vero quia inter theoreticos dignissimus.

6. *Præesse reliquis disciplinis,* ex quâ scilicet reliquæ habent probare sua principia.

Ex istis proprietatibus patet Sapientiam esse habitum non aggregatum ex Intellectu et Scientiâ, quod nonnulli docuerunt; sed ab utrâque per propriam suam rationem formaliter et specificè distinctum.

Parag. 8.
Prudentia.

Prudentia est habitus rectâ cum ratione activus; sive est habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter veritati practicæ ex principiis practicis. Diciturque Prudentia intellectualis, ad differentiam Prudentiæ moralis: quarum moralis est in voluntate et appetitu, intellectualis vero in intellectu practico; etsi utraque praxin respiciat et circa res agibiles ver-

setur. A reliquis vero intellectualibus distinguitur Prudentia per objectum suum proprium; quod est *Veritas circa agibilia*.

Ars est habitus rectâ cum ratione effectivus ; Parag. 9. Ars. sive est habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter veritati poeticæ ex principiis poeticis. Objectum ejus proprium est veritas poetica, h. e. *Conclusio circa effectibilia*. Ars interna est, vel externa : Interna, qua Intellectus dirigit semet ipsum ad aliquid efficiendum circa voces aut res in ipso conceptas : Externa qua Intellectus dirigit organa corporea ad aliquid efficiendum circa materiam ad extra. Hanc aliqui discriminis ergo Mechanicam dixerunt ; et priorem illam Organicam.

Est quidem præter dictas, et alia etiam species habitus, quæ Fides divina dicitur. Parag. 10. Fides divina. Sed ea est toto genere diversa ab illis quinque. Nam illæ sunt acquisitæ, et suo quodam modo naturales, in quantum sunt ab homine comparabiles per solum exercitium virium naturalium. Fides vero divina non habetur nisi per infusionem supernaturalem et divinam ; unde et habitus infusus dicitur, et supernaturalis. Estque habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter veritati inevidenti propter auctoritatem revelantis Dei. Objectum ejus est veritas inevidens ; inevidentiâ sc. vel materiali, quæ est terminorum, et ex parte rei creditæ ; vel formali saltem, quæ est subjecti, et ex parte hominis credentis. Actus vero proprius est assensio firma tali objecto propter auctoritatem Dei

revelantis. Nam et conclusionibus de Fide assentit credens proxime fortassis et immediate per discursum ex principiis, ultimate tamen propter solam revelationem divinam; in quam unam omnes tam conclusiones, quam principia, quæ sunt de Fide, finaliter resolvuntur.

Parag. 11. *Habitus imperfecti.* In prædictis habitibus universis et veritas est, et infallibilitas: sed dantur alii etiam habitus, quos tamen propter defectum alterius ex istis Aristoteles non curavit enumerare; suntque Error, Opinio, Fides humana et Suspicio. Errori deest veritas: reliquis infallibilitas. Error semper de falsis est; reliquis non repugnat subesse falsum.

I. Error est habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum sine formidine falsitati. Objectum Erroris semper est falsum. Actus vero est assensio tali falso sine formidine; per illud distinguitur ab habitibus dictis, per hunc à dicendis. Error errorem continuo parit; nec datur status; unde illud ex Aristotele desumptum, *Uno absurdo dato mille sequuntur*: et illud aliunde satis tritum, *Erranti nullus terminus*.

II. Opinio est habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum cum formidine alicui propositioni propter probabilitatem, quam videtur habere. Objectum Opinionis est propositio probabilis (saltem ad hominem) sive sit in se vera, sive non. Propositio autem redditur probabilis alicui, vel ratione medii, cum sc. infertur ex medio probabili; et hoc facit Opinionem mediatam: vel ratione terminorum, cum sc.

mens prona est ad assentiendum ei etiam sine medio, auditis tantum terminis; ut *Quod omnes parentes diligant liberos*: et hoc facit Opinionem immediatam. Actus proprius est assensus tali propositioni cum formidine oppositi. Opinio et Scientia ejusdem non possunt simul esse in eodem; possunt tamen in diversis.

III. Fides humana est habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum cum formidine alicui propositioni propter auctoritatem humanam. Objectum Fidei humanæ est propositio seu vera, seu falsa, proposita ab homine fide digno. Actus ejus est assensio tali propositioni propter auctoritatem proponentis, cum formidine oppositi.

IV. Suspicio sive Dubitatio est habitus, quo mens inclinatur ad assensum indeterminatum circa aliquam propositionem. In reliquis habitibus mens amplectitur alteram partem contradictionis determinate, cum vel sine formidine alterius; ast in Dubitatione, sive Suspicionem, (istas enim non distingo specificè, quæ vix differunt omnino, nisi forte secundum gradum, aut saltem objecto partiali;) mens indeterminate se habet ad utramque, quandoque propensior in alteram, sed valde leviter et sine notabili aliquâ inclinatione.

Prædicti habitus omnes simplices sunt: qui-
 bus accenset Mistos ex theoreticis et practicis
 duos, naturalem unum, Philosophiam; alterum
 supernaturalem, Theologiam, Alstedius *lib. 2.*
præcog. Philosoph. cap. 18. perperam. Nam

Parag. 12.
Habitus
mixtus.

primo non potest ex pluribus simplicibus specificè distinctis resultare aliquod mixtum specificè ab illis distinctum. Secundo, multo minus mixtus habitus ex theoretico et practico; sic enim idem habitus, qui ordinatur ad solam contemplationem, ordinaretur etiam ad operationem, quod implicat. Tertio, simplicibus habitibus contradistinguuntur quidem habitus, non mixti, sed aggregati: quales sunt singulæ disciplinæ (de quibus mox in capite proximo) inque his sacra Theologia: Philosophia vero ipsa est aggregata ex pluribus disciplinis; sicut quælibet disciplina aggregata est ex pluribus habitibus. Sed ista satis de habitibus; de quorum numero et distinctione ita accurate disputavit Aristoteles, ut sit omnino defendendus, non tantum excusandus, saltem non exagitandus.

Subtituli capitis primi.

1. *De definitione Habitus mentis.*
2. *De distinctione Habituum per actus et objecta.*
3. *De numero Habituum mentis.*
4. *De Intelligentiâ principiorum in genere.*
5. *De Intelligentiâ theoreticâ.*
6. *De Synteresi.*
7. *De Intelligentiâ poeticâ.*
8. *De Scientiâ.*
9. *De Sapientiâ.*
10. *De Prudentiâ.*
11. *De Arte.*

12. *De Fide divinâ.*
13. *De Errore.*
14. *De Opinione.*
15. *De Fide humanâ.*
16. *De Dubitatione et Suspicionem.*
17. *De Habitibus mixtis et aggregatis.*

CAP. II.

DE CIRCULO DISCIPLINARUM.

Ex multis simplicibus habitibus circa varias conclusiones, quæ quidem ad unum aliquod subjectum vel finem principalem pertinent, oritur habitus aggregatus, quæ Disciplina dicitur. Disciplinæ singulæ nomen induunt eorum habituum, ex quorum complexione oriuntur: ut Disciplina quæ est de corpore naturali *scientia* dicitur, quia complectitur particulares scientias multarum conclusionum, quæ sunt de corpore naturali ut de principali subjecto, aut ad ipsum referuntur. Disciplinarum communissima divisio est in Theoreticas, sive Contemplatrices; quarum finis est contemplatio sui subjecti: et Practicas late, sive Operatrices; quarum finis est aliqua operatio nostra, actio scilicet vel effectio. Universitatem Disciplinarum τὸν κύκλον vocant, sive τὰς ἐν κύκλῳ παιδείας, quasi circulum quendam et orbem omnia scitu digna intra suum ambitum continentem; *Encyclopædiam*.

Parag. 1.
Encyclo-
pædia.

Parag. 2.
*Discipli-
nae instru-
mentales.*

Disciplinas mechanicas et sellularias, quas docuit *magister artis venter*, ut animo liberali indignas, ad eos relegamus qui lucrum ex arte quærunt, non animi fructum. Liberales Disciplinæ aut Instrumentales sunt, aut Architectonicæ. Keckermannus Directrices, et Objectivas vocat: veteres *προπαιδείαν*, et *παιδείαν*: poteris, si voles, Serviles, et Regias. Serviles, sive Instrumentales sunt *Grammatica*, *Logica*, *Rhetorica*; quas scholastici partem philosophiæ sermocinalem, vel rationalem faciunt, quod in sermone aut ratione recte instituendis versentur. Barbari *Trivium* vocant, nimirum, quod sint tres ex septem illis quas vocant artes liberales; sicut quatuor reliquas ob eandem rationem *Quadrivium*. Ex his *Logica* rationem dirigit, et ordinatur ad intellectum perficiendum: *Grammatica* vocem, et ordinatur ad formandum sermonem: *Rhetorica* utramque suo modo, magis tamen vocem, et ordinatur ad movendum affectus. Istis aliqui addunt *Mnemonicam*, quæ sc. memoriam haud aliter juvet, quam *Logica* mentem: sed vereor, ut sit illa *Mnemonicæ* impostura magis, quam ars; siquidem tradatur aliqua, quæ sit ab eâ methodo distincta, quæ in *Logicâ* docetur. Instrumentales istæ sunt omnes operatrices per effectionem; et proinde sunt in genere artium.

Parag. 3.
*Physica et
metaphy-
sica.*

Disciplinæ Regiæ sive Architectonicæ, quibus Instrumentales inserviunt, sunt partim *Philosophia*; partim *Professio*, *Philosophiâ* superior. *Philosophia* est *Disciplina* ex scientiis et pruden-

tiis aggregata. Scientiæ philosophicæ sunt tres, *Physica, Metaphysica, Mathematica*. Quarum *Physica* est de rebus immersis in materiâ sensibili; *Mathematica* de rebus abstractis ratione tantum, non autem re; *Metaphysica* de abstractis partim re, partim per indifferentiam. *Physica* est una tantum scientia, cujus subjectum est *Corpus naturale*. *Metaphysica* est una tantum Scientia, vel potius Sapiencia, cujus subjectum est *Ens qua Ens*.

Mathematicarum appellatione variæ Disciplinæ veniunt intelligendæ, sed quæ sunt omnes de quantitate secundum rationem abstractâ à materiâ sensibili. Abstractio autem talis vel est pura, sine omni concretionem cum materiâ; vel impura, quæ patitur aliqualem cum ipsâ concretionem: unde Mathematicæ aliæ sunt Puræ, aliæ Mixtæ. Puræ sunt, quæ considerant quantitatem purè abstractam à materiâ; mixtæ, quæ considerant quantitatem abstractam quidem plurimâ ex parte à materiâ, cum aliquali tamen concretionem: unde nonnulli Mathematicas puras, Abstractas dixerunt; mixtas, Concretas. Puræ, sive abstractæ, sunt duæ; *Arithmetica, et Geometria*: quarum *Arithmetica* considerat quantitatem discretam, habetque pro subjecto numerum sive multitudinem; *Geometria* vero considerat quantitatem continuam, habetque pro subjecto mensuram, sive magnitudinem.

Mathematicæ Mixtæ sive concretæ, quodam medio modo se habent inter scientias naturales et purè mathematicas; *μέσαι* propterea dictæ

Parag. 4.
Mathematicæ puræ.

Parag. 5.
Mathematicæ mixtæ.

Peripateticis, quasi scientiæ mediæ, nec sc. pure naturales, nec pure mathematicæ : mathematicis tamen potius accensendæ, quam naturalibus ; quia abstractio in ipsis prævalet concretioni. Sunt autem Mathematicæ mediæ *Cosmographia, Optica, et Musica* : quarum *Cosmographia* et *Optica* considerant magnitudinem, et subordinantur *Geometriæ* ; *Musica* vero numerum considerat, et subordinatur *Arithmeticæ*. *Cosmographia* considerat quantitatem aliquam materialiter concretam materiali corpore ; *Optica* et *Musica* materiali qualitate ; *Optica* sc. visibili, *Musica* audibili. *Cosmographia* considerat mensuram in toto mundo et partibus ejus ; cui subordinantur *Astronomia*, de mensurâ in orbe cœlesti ; et *Geographia*, de mensurâ in orbe terræ. *Optica* (seu *Perspectiva*) considerat mensuram ut est in luce et colore. *Musica* denique numerum considerat ut in sono est ; h. e. Numerum sonorum.

Parag. 6.
Mathematica practica.

Mathematicæ Disciplinæ Theoreticæ sunt omnes : sed tamen illis accidit indirecte Praxis ; non ut finis per se, sed ut utilitas emergens. Hinc aliquæ artes vere *Mechanicæ*, propter tamen principia mathematica in quibus fundantur, et utilitatem insignem, quam eorum praxis (à posteriori) præstat studio et profectui mathematicarum disciplinarum ; et ipsæ etiam *Mathematicarum* appellatione frequenter censentur, nec indignæ æstimantur in quarum studio liberalia ingenia operam nonnullam collocent. Quales sunt præ cæteris : 1. *Geodætica*, de

mensurandis quibuscunque corporum dimensionibus; 2. *Statica*, de ratione ponderum; 3. *Nautica*, de arte navigandi; 4. *Pictura*, de ratione exprimendi figuras hominum, rerum, regionum, &c. 5. *Architectura*, de ratione fabricandi omne genus ædificii.

Prudentiæ philosophicæ, aut sunt *κυρίως* et Parag. 7. primario sic dictæ; et sunt *Ethica*, *Œconomica*, Disci- *Politica*: aut secundo, et sunt *Historica* et plinæ *Poetica*. Illæ prudentiæ methodicæ dici possunt, istæ exemplares. *Ethica* est prudentia de moribus, et officiis in vitâ communi. *Œconomica* est prudentia de moribus, et officiis in familiâ. *Politica* est prudentia de moribus, et officiis in civitate vel republicâ. Nec est quod quis addat prudentiam *Ecclesiasticam*, *Scholasticam*, &c. istæ enim sunt species *Politicæ*; sicut *Ecclesia*, *Academia*, &c. sunt species *reipublicæ*. morales.

Prudentiæ exemplares, sunt *Historica* et Parag. 8. *Poetica*; quarum *Historica* tradit methodum Historica exemplorum, *gestorum et realium*; *Poetica*, et poetica. *fic-torum et idealium*. Ut enim *Historia* narrat res gestas à veris personis: sic *Poesis* narrat res geri solitas in vitâ communi sub fictis personis: ita ut *Poesis* nihil aliud esse videatur, quam *Historia* idealis. *Historicæ* inserviunt præ reliquis *Chronologia et Chorographia*: sc. ut famulæ, non ut partes, nam *Chronologia* *Astronomiæ* pars est, et *Chorographia* *Geographiæ*. *Poeticæ* vero potissimum inservit *Ars versificatoria*, quæ pars est artis *Grammaticæ*.

Parag. 9.
Professiones.

Professiones, seu facultates Philosophiâ superiores, quibus (*ratione usus*) disciplinæ philosophicæ velut ancillantur, sunt tres illæ supremæ; *Medicina, Jurisprudentia, Theologia*. Medicina et Jurisprudentia facile Theologiæ dant primas; sed neutra alteri concesserit lubens. Æmulæ facultates utræque; quia utræque summæ: quarum Medicina tendit in bonum corporis humani Naturalis; Jurisprudentia in bonum corporis Politici. Et Medicinæ quidem artes fere omnes manuales aliquo modo subserviunt; ut quarum pleræque ad curam humani corporis (quâ propinquius, quâ remotius) pertineant, ratione sc. victus aut vestitus: Jurisprudentiæ vero reliquæ prudentiæ subjiciuntur, Politica præsertim, cujus in gratiam magistratus et curia et officia publica constituta sunt. Ad Medicinam spectant Botanica, de simplicium medicamentorum naturâ, viribus et usu: Anatomica, de corporis humani fabricâ et partibus: Pharmaceutica, de compositione medicamentorum: Chirurgica, de curatione partium externâ: aliæque artes nonnullæ, ut partes vel species ejus. Ad Jurisprudentiam spectat Ars notaria, aliæque. Sed de istis satis.

Parag. 10.
Theologia.

Sacra Theologia omnium disciplinarum merito suprema habetur et dignissima; ut ad quam cura pertineat immortalis animæ: estque *methodica aggregatio plurium principiorum et conclusionum, quæ sunt de fide divinâ*. Qui eam ex Sapientiâ, Scientiâ, et Prudentiâ volunt esse mixtum habitum, incommode sentiunt: etsi enim Sapientiæ

nomen propter dignitatem Theologiæ tribuatur aliquando, non tamen id fit univoce ; sed ut per hoc Theologia distinguatur à reliquis Prudentiis, quæ sunt morales seu naturales, cum ipsa sit Prudentia supernaturalis et religiosa. Est ergo Theologia una tantum disciplina, atque in genere Prudentia : cum habeat pro fine suo actionem, sc. fruitionem Dei, quo pervenitur per media activa ad fidem, pœnitentiam, vitæ sanctimoniam.

Subtituli capitis secundi.

1. *De Disciplinis in genere.*
2. *De Encyclopædiâ.*
3. *De Disciplinarum partitione in mechanicas et liberales.*
4. *De instrumentalibus Disciplinis.*
5. *De Philosophiâ.*
6. *De Philosophiâ contemplativâ.*
7. *De Mathematicis puris.*
8. *De Mathematicis mixtis.*
9. *De Mathematicis practicis.*
10. *De Philosophiâ morali.*
11. *De Historicâ et Poeticâ.*
12. *De tribus Professionibus supremis.*
13. *De ordine Disciplinarum inter se : et de ratione studii recte instituendâ.*

CAP. III.

DE COLLIGENDIS LOCIS COMMUNIBUS.

Parag. 1. *Locorum communium utilitas.* Loci communes sunt *Tituli ad quos omnia, quæ inter legendum aut meditandum utilia occurrunt velut ad quasdam classes revocantur; inde quoties factus est usus depromenda.* Loci communes sunt memoriæ et necessarium simul, et firmissimum subsidium: habentque aliàs fructum ingentem, quem experiare facilius, quam eloquere.

Parag. 2. *Adversariæ collectionis modus primus.* Locorum communium collectio vel Adversaria est, vel Methodica. Adversaria collectio est, quâ ut quæque prius posteriusve occurrunt ita in libris notantur, neglecto naturali ordine rerum ipsarum. Ejusmodi Adversariæ collectionis triplicem fere rationem est observare.

I. Cum diversæ materiæ à principio libri continuo sibi subnectuntur, nullo relicto spatio chartæ puræ inter ipsas, nec servato ordine vel saltem alphabetico; sed annotatis tantum in margine ad oram singularum materialium titulis, ad quos ipsæ pertinent, et instituto tandem seorsim indice alphabetico, qui ostendat quâ in paginâ quidque reperiat, estque modus omnium confusissimus.

Parag. 3. *Modus secundus.* II. Cum singulis alphabeti literis certus paginarum numerus destinatur; sed res ipsæ confuse scribuntur, nisi quod quæque referatur ad

literam initialem sui tituli; ut *Avaritia* ad *A*, *Suspicio* ad *S*, annotato in margine peculiari ejus titulo, una cum notis numerorum ordinem tituli indicantibus: ne sit necesse eundem titulum margini sæpius inscribere, si sæpius occurrat; v. g. si in alphabeto literæ *A*. sexto loco aliquid occurrat de *Avaritiâ*, vicesimo fortasse aliquid de *Astutiâ*, &c. res ipsas ubi descripseris, scribe in margine titulos cum numeris sic, 6. *Avaritia*. 20. *Astutia*. Inde si quid denuo occurrat de *Avaritiâ*, aut *Astutiâ*, notandum: percurrere titulos in margine; reperiesque *Avaritiam* sub numero 6. *Astutiam* sub numero 20. collocari. Noli ergo margini denuo *Avaritiam* aut *Astutiam* inscribere; sed numerorum tantum notas 6. aut 20. Sed et hic modus est admodum confusus.

III. Cum singulis titulis singulæ paginæ de-
 stinantur, vel secundum alphabeti ordinem (qui
 mos est plurimorum) vel (quod est aliquanto
 consultius) eo ordine, quo quique occurrerint:
 facto seorsim indice alphabetico titulorum, ut in
 1°. modo, adscriptisque margini subtulis cum
 notis numerorum eâ ratione, quâ de titulis dic-
 tum est in 2°. modo: v. g. si inter legendum
 quod primum notatu dignum occurrerit sit de
Voluptate; proximum de *Animâ*, &c. Esto
Voluptas titulus primæ paginæ; *Anima* secundæ,
 &c. Est hic modus longe optimus omnium
 eorum qui sunt collectionis adversariæ.

Collectio Adversaria, etsi methodo careat et
 arte, habet tamen suum usum pene necessarium:

inservit enim partim præparationi : partim compendio. Præparationi quidem ; ut sc. juvenes non interea patiantur lectionem suam perire, plurimaque notatu digna labi è manibus, dum sunt adhuc imparati à methodo accuratiori, quâ lecta auditaque commodius digerant : Compendio vero ; ne qui peculiari cuiquam professioni studia sua dicarunt, cogantur plurimum temporis in rebus suis studiis multum alienis collocare, si curent in singulis disciplinis esse accurate methodici. Logica quidem, quia est ea Ars omnium disciplinarum instrumentum, è re fuerit studiosorum omnium methodice collegisse : ut etiam cujusvis studiosi Locos communes in eâ facultate, cui nomen suum dedit, illisque disciplinis quæ cum eâ sunt conjunctiores ; in reliquis vero poterit adversariâ locorum collectione contentus esse. Quorsum enim aut medicus moralia, aut jurisconsultus mathematica nimis anxie sectaretur ?

Parag. 6.
*Collectio
methodica
popularis.*

Collectio Methodica locorum communium est, in quâ relucet aliqua methodicæ dispositionis ratio. Estque ea rursus vel popularis vel accurata. Popularem dico, in quâ servatur methodi ratio minus accurata : hujus varii sunt modi. Alii enim secundum tabulas decem Prædicamentorum locos disponunt, alii omnia ad præcepta Decalogi referunt : aliique aliter pro suo quisque ingenio et judicio. Sed angustiores sunt omnes isti modi, quam ut universa complectantur ; et turbatiores, quam ut satis distinctè.

Collectio Methodica Accurata est in quâ tituli Parag. 7.
Collectio
methodica
accurata. Locorum disponuntur accurate secundum propriam methodum uniuscujusque disciplinæ. In quem finem suadent nonnulli auctoris alicujus opus methodicum, quale sc. ipsi maxime comprobamus, nobis ob oculos ponere : ejusque vestigia sequi ; singulorum capitum titulos in libris nostris ordine describentes, paginasque aliquam multas singulis titulis relinquentes : ut et subtitulis pariter suo ordine spatia majora, vel minora, pro ratione ipsarum materiarum.

Bene quidem illi, nec reprehendo. Cæterum Parag. 8.
Consilium
auctoris. quandoquidem collectio Locorum communium non est ipsa rerum tractatio, sed apparatus ad ipsam, sive congestio rerum tractandarum ; et Methodus accurata in disponendo quidem necessaria est, in colligendo non item : quid ipse sentiam hâc in re utilissimum, si non ingratum fuerit, bone Lector, paucis accipe.

I. Initio libri Tabula Methodica, quæ generales tantum titulos complectatur, unâ aut alterâ paginâ describatur. Illa enim totius disciplinæ fabricam et methodum unâ quasi synopsi semper repræsentabit.

II. Titulis singulis eo ordine quo describuntur in tabulâ, subtituli sui subjiciantur. Sed tituli vel rubricâ vel majusculâ characterum formâ, vel aliâ aliquâ insigni notâ à subtitulis distinguantur.

III. Subtitulis singulis numerorum notæ præficiantur ; relinquaturque spatiolum ad finem lineæ, in quo annotari possit peculiaris

pagina libri nostri, in quâ aliquid pertinens ad talem vel talem subtitulum disponitur. Relin- qui debet etiam spatium 6 aut 7 linearum post subtitulos singulorum titulorum: in quibus describantur, si forte alii aliqui subtituli inter legendum nobis occurrant, præter eos, quos hactenus descripsimus.

IV. Singulis subtitulis pagina una relinqua- tur, prout res notandæ occurrerint. Methodus, si sit in tabulâ generali, accurata, et in speciali indice subtitulorum, mediocris, non est exi- genda in ipso libro. Sed ut materia aliqua prima occurrerit, ita subtitulo ad quem illa materia pertinet prima pagina detur, secunda secundo, et deinceps; numerus tantum paginæ adscribatur suo loco in indice subtitulorum.

Parag. 9.
Praxis
hujus
consilii.

Exemplum pene exhibuimus in hoc Compen- dio Logicæ, cujus singula Capita possunt esse singuli Tituli locorum communium in hâc dis- ciplinâ; Quæstiones vero capitibus subjectæ singuli Subtituli. Spatium relinquimus post singula capita, cui inserantur et aliæ Quæsti- ones sive Subtituli, siqui alibi occurrant ad materiam illius capitis spectantia. Spatiolum etiam relinquimus in fine lineæ post singulas quæstiones, una cum literâ p. quæ *paginam* sig- nificat; eo consilio ut juvenes appositis ad lite- ram numerorum figuris peculiare paginas indi- cent suorum librorum, in quibus reperiuntur materiæ ad dictos subtitulos sive quæstiones pertinentes. Si quis velit colligere locos com- munes logicos, Index Capitem et Subindices

Quæstionum præsentis compendii possunt esse ei pro indice. In reliquis etiam disciplinis, indices istiusmodi in suum usum concinnabit, quos præfiget libris suis locorum communium pro illis disciplinis.

Loci communes sic instituti adornandi sunt Parag. 10.
Locorum
adornatio. diligenter. Si quid lectio, auditio, meditatio, suggesserit, quod memoriâ dignum censeatur, illud in locis communibus, ut mella apes in favis, studiose collocabis: diemque deperditum duces, in quo non est aliquid in Locos communes relatum. Sententias auctorum breves, illustres et nervosas; voces artis et rerum appellationes; præcepta disciplinarum; vocum distinctiones; aliaque similia, ipsius auctoris verbis et *αὐτολέξει* consignabis, adjecto ad finem aut in margine libro, capite, sectione, paginâ, ubi illa reperiuntur. Cætera tuis verbis notabis. Si quid propriâ meditatione consecutus fueris quod sit illustre; peculiari aliquâ notâ id ab alienis distingues; si materiam alicujus tituli aut subtituli reperies ubivis ab aliquo fusius tractari, non erit necesse ex auctore quicquam transcribere; satis erit locum ipsum, ut prius, indicasse.

Subtituli capitis tertii.

1. *De utilitate Locorum Communium.*
2. *De Locis adversariis.*
3. *De Locis methodicis.*
4. *De Locis Communibus commodissime instituendis.*
5. *De Locis adornandis.*

CAP. IV.

DE HISTORIA LOGICA.

Parag. 1. *Logici ante Aristotelem.* Logicæ naturalis usum ante Aristotelem plurimi exercuerunt; nec enim aliter quicquam potuerunt in aliis facultatibus cum laude commentari. In ipsâ etiam arte aliquid ausi sunt è veteribus Pythagoras, Parmenides, Archytas Tarentinus, Zeno, Socrates, Plato, Xenocrates, Chrysippus; aliique ex Stoicis et Academicis. Sed Stoicorum Logica non aliud quicquam fuit, quam confusum quoddam chaos præceptorum, sive potius exemplorum de captionibus sophisticis, aliisque ad ostentationem magis comparatis quam ad usum: unde illa monstra argumentationum profluxere, Antistrophon, Crocodilites, Utis, &c. Academicorum vero Logica, in quibus Plato familiam ducit, multo illâ utilior fuit quidem, et magis seria; sed tamen nihil ordinate docet, aut acroamatice; præcepta tantum obiter immiscet exoterice, et in formâ dialogorum. Primus mortalium Aristoteles, et Logicæ finem certum constituit, et præcepta in ordinem redegit, et singulari artificio integræ artis methodum contexuit, rejectis heterogeneis, et exotericis, et inanibus subtilitatibus, ita ut Logicæ Inventor optimo jure dici mereatur.

Post Aristotelem deferbuit nonnihil Peripateticæ doctrinæ studium. Succedentibus enim Parag. 2.
Post Ari-
stotelem ad
scholasti-
cos. seculis oratoriis magis quam philosophicis, Logica à fine suo proprio et genuino, quæ contemplatio est et cognitio rerum, inflexa est prope modum omnis ad usum forensem, à docendo ad movendum; ab instruendo intellectum, ad mulcendum affectus. Sic Cicero, et Ecclesiæ doctores Græci Latinique, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, aliique. Non defuerit tamen, qui et illis seculis libros Aristotelis logicos commentariis illustrarent, aut ipsâ aliquid in re Logicâ tentarent; Græci præsertim, Porphyrius, Aphrodiseus, Simplicius, Ammonius, Themistius, Philoponus: et duo summi Arabes Avicenna, et Averroes; sub quibus potissimum Logica Peripatetica neglecta jamdiu vires pristinas colligere, et reflorescere cœpit denuo.

Insequutum est brevi seculum Scholasticum, in quo Logica et Philosophia Peripatetica à plurimis fuit illustrata; stylo quidem ineleganti nec elaborato, sed quem abunde compensavit admirabilis judicii profunditas, et in rebus perscrutandis omnino felix subtilitas. Post Alexandrum ab Ales Anglum (qui pater Scholasticorum habetur) logicalia scripserunt Albertus Magnus, Scotus, Burlæus, Occam, &c. Qui hos secuti in varias postea sectas sunt divisi: dum alii Scotistæ, alii Thomistæ; Nominales alii, alii Reales dici voluerunt. Sed Scholasticis istis præsertim vetustioribus (degeneres enim illi, qui in summulis et sophistriâ omne ævum

ineptierunt, indigni sunt qui locum inter Logicos sortiantur) tantum debet Logica, quantum fere aliis hominibus nullis. Sane illud optandum fuisset, ut non heterogenea sæpius infarsissent, et quæstiones theologicas, physicas, metaphysicas, in Logicâ determinandas proposuissent.

Parag. 3.
Quorundam Scholasticorum cognomenta.

Scholasticorum plerisque, qui reconditoris subtilitatis aut iudicii habebantur, cognomina quædam indita sunt à discipulis suis: quæ quoniam celebria sunt in Scholis, facturi videbamur rem non ingratham si hic attexerimus; etsi non sunt omnes Logici.

1. <i>Alexander ab Ales.</i>	} Doctor	1. <i>Irrefragabilis.</i>
2. <i>S. Thos. Aquinas.</i>		2. <i>Angelicus.</i>
3. <i>Joh. Duns Scotus.</i>		3. <i>Subtilis.</i>
4. <i>S. Bonaventura.</i>		4. <i>Seraphicus.</i>
5. <i>Henr. de Gandavo.</i>		5. <i>Solemnis.</i>
6. <i>Gualterus Burlæus.</i>		6. <i>Planus.</i>
7. <i>Willelmus Occam.</i>		7. <i>Invincibilis.</i>
8. <i>Ægidius Romanus.</i>		8. <i>Fundatissimus.</i>
9. <i>Tho Bradwardinus.</i>		9. <i>Profundus.</i>
10. <i>Joh. de Baccone.</i>		10. <i>Resolutus.</i>
11. <i>Franciscus Marronis.</i>		11. <i>Illuminatus.</i>
12. <i>Adamus de Marisco.</i>		12. <i>Illustris.</i>
13. <i>Petrus Aureoli.</i>		13. <i>Facundus.</i>
14. <i>Johannes Passolis.</i>		14. <i>Ordinatissimus.</i>
15. <i>Alexander Saxo.</i>		15. <i>Illibatus.</i>
16. <i>Gerardus Odonis.</i>		16. <i>Moralis.</i>
17. <i>Antonius Siretus.</i>	} Magister	17. <i>Formalitarum.</i>
18. <i>Petrus Lombardus.</i>		18. <i>Sententiarum.</i>
19. <i>Petrus Comestor.</i>		19. <i>Historiarum.</i>
20. <i>Petrus Hispanus.</i>		20. <i>Summularum.</i>
21. <i>Averroes.</i>		21. <i>Commentator.</i>
22. <i>Petrus de Abano.</i>		22. <i>Consiliator.</i>
23. <i>Suicetus.</i>	23. <i>Calculator.</i>	

Prodiit è mediâ barbarie vir magna professus Parag. 4.
Lullistæ. Raymundus Lullius, qui opus logicum, quod specioso titulo insignivit *Artem Magnam*, commentus est: cujus ope pollicetur trimestri spatio hominem quemvis vel ipsa literarum elementa nescientem, totam Encyclopædiam perdocere: idque per circulos et triangulos et literas alphabeti sursum vorsum revolutas. Habuit et iste tamen suos assertores, et sequaces, Bernhardum, Lavinhetam, Cornelium Agrippam, Paulum Schalichium, Petrum Gregorium Thosolanum, Jordanum Brunum, et paucos alios. Sed insignem vanitatem artis Lullianæ satis luculenter ostendit Keckermannus, *tract. 2. Præc. Log. cap. 2. par. 39.*

Pulsâ tandem barbarie, Petrus Ramus politi- Parag. 5.
Ramei. oris literaturæ vir, ausus est (post Ludovicum Vivem) Aristotelem acrius ubique et liberius incessere, universamque Peripateticam Philosophiam exagitare. Ejus *Dialectica* exiguo tempore fuit apud plurimos summo in pretio, maxime eloquentiæ studiosos, idque odio Scholasticorum, quorum dictio et stylus ingrata fuerant auribus Ciceronianis. Certe illud attulit reipublicæ logicæ emolumenti industria Rami, quod excitarit bona ingenia ad methodi rationem diligentius excolendam. Sed tamen multa sunt quæ in Logicâ Rameâ eruditæ merito displicent: ut 1. innovatio terminorum artis, et rejectio vocum jamdiu receptarum in Scholis Logicorum; 2. mutilatio Logicæ multiplex, quam Ramei limitibus nimium angustis defini-

erunt, et partibus quibusdam integris spoliarunt; 3. explicatio usus Logicæ ex poetarum et oratorum scriptis, qui tamen res logice non tractarunt, sed exoterice; 4. præscriptio unicæ methodi ubique adhibendæ, ejusque nimium exilis et morosæ, quâ disciplinas omnes tradi volunt, per definitiones tantum et dichotomias. Sunt et alia plurima, qua vitia, qua defectus in Rameis justâ reprehensione dignissima: quæ accurate et graviter persecutus est Keckermannus, *tract. 2. Præcog. Log. cap. 4. per totum.*

Parag. 6.
Systematici.

Produxit novissimum seculum nonnullos logicos, qui mediâ quâdam viâ Peripateticos inter et Rameos incedere gestierunt. Invehuntur ipsi palam in Rameos, laudant Peripateticos: sed tamen in Systematibus suis logicis Ramei magis sunt quam Peripatetici. Nam et luxuriant nimis in methodo, dum sic omnia minutatim in frusta dividendo et subdividendo concident, ut succum rerum et substantiam interea mittant. Philippo-Ramei hi dici possunt, vel Systematici; quorum præcipuus est Keckermannus: quem insequuti (non passibus æquis) Timplerus, Alstedius, et alii nonnulli. Habet ille usum suum sane magnum, et perutilem; sed iis qui judicio sunt maturo, et probe subacto in Scholâ Peripateticâ. Qui enim illius viri scripta cum Scholasticis, delectu facto terminorum et methodi, dextre conjungere poterit, is meâ sententiâ in omni philosophiâ utilissime versabitur. Optarim tamen ut minus tereretur

Keckermannus in manibus juventutis : qui sunt assuefaciendi potius terminis Peripateticis, ac methodo simpliciore instituendi; nec tantum pollent iudicio, ut norint inutilia ab utilibus secernere.

Subtituli capituli quarti.

1. *De Logicá veterum ante Aristotelem.*
2. *De Organo Aristotelis.*
3. *De logicis post Aristotelem usque ad Scholasticos.*
4. *De Scholasticis.*
5. *De Logicá Lullii.*
6. *De Logicá Rameá.*
7. *De Systematicis.*
8. *De præstantiá Logicæ Peripateticæ supra Rameam et Lullisticam.*

FINIS.

